

PTT raportteja
PTT reports
PTT rapporter

277

Karttunen Kaisa, Noro Kirsi, Hänninen Jonna

Sujuva arki, parempi elämä – Maaseudun kestävä kehitys Suomessa

Helsinki 2022

PTT raportteja 277

PTT reports 277

Sujuva arki, parempi elämä – Maaseudun kestävä kehitys Suomessa

Karttunen Kaisa, Noro Kirsi, Hänninen Jonna

Helsinki 2022

Pellervon taloustutkimus PTT

Eerikinkatu 28 A
00180 Helsinki
Puh. 09-348 8844
Faksi 09-3488 8500
Sähköposti ptt@ptt.fi

ISBN 978-952-224-242-6 (pdf)

ISSN 2489-9615 (pdf)

Karttunen Kaisa, Noro Kirsi ja Hänninen Jonna. 2022. Sujuva arki, parempi elämä – Maaseudun kestävä kehitys Suomessa. PTT raportteja 277

Tiivistelmä

SAPE-hankkeessa tarkastellaan Suomen maaseutualueiden kestävän kehityksen tilaa erityisesti kylien näkökulmasta sekä selvitetään, miten maaseutu näkyy kestävän kehityksen kansallisessa politiikassa. Lisäksi tarkastellaan naisnäkökulmaa maaseudun kestävän kehityksen haasteisiin. Tutkimusotteeltaan laadullinen tutkimus pohjautuu dokumenttianalyysiin sekä asiantuntija- ja kylätoimija-haastatteluihin ja työpajakeskusteluihin. Dokumenttimateriaali sisältää muun muassa kyläsuunnitelmia, kylien toimintakertomuksia, kuntien strategioita ja maakuntien ohjelmia sekä kestävän kehityksen ja maaseutukehityksen ohjelma- ja arviointiasiakirjoja. Tutkimuksen tuloksia voivat hyödyntää niin maaseudun kehittäjät kuin kestävän kehityksen toimijat.

Vaikka kestävä kehitys -termi ei välttämättä näy kylien kanssa käydyissä keskusteluissa ja kyläsuunnitelmissa, on kylien toiminnassa paljon kestävän kehityksen sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristöllisen osa-alueen piirteitä. Kestävyys tarkoittaa kylissä ensisijaisesti kyläelämän jatkumista ja kylien tulevaisuuden turvaamista. Maaseudun ja kylien kysymykset eivät kuitenkaan näy erillisinä teemoina kansallisissa kestävän kehityksen sitoumuksissa (Suomen Agenda2030 maaraportti ja kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus).

Naisten ja tyttöjen sujuva arki ja hyvä elämä maaseudulla rakentuvat erityisesti kestävän kehityksen sosiaalis-kulttuurisen ja taloudellisen osa-alueen varaan. Maaseudun naiskadosta eli vinoutuvasta väestökehityksestä ja sen vaikutuksesta sosiaaliseen kestävyteen puhutaan, mutta vielä ei järjestelmällisesti toimita ongelman ratkaisemiseksi eikä seurata eri keinojen ja toimenpiteiden vaikutuksia.

Kestävän kehityksen seurantatieto kerätään kansallisella tasolla, eikä sitä jaotella erikseen erilaisille maaseutu- ja kaupunkialueille, esimerkiksi Suomen ympäristökeskuksen ja Oulun yliopiston kaupunki-maaseutu-alueuokituksen mukaan. Siksi tietoa puuttuu myös eroista kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumisessa kaupunkien ja maaseudun miesten ja naisten välillä. Osa kansallisista yhteiskuntasitoumuksen ja Agenda2030:n kestävän kehityksen mittareista voisi soveltua myös kylien ja koko maaseudun kestävän kehityksen seurantaan, jos seurantatieto voitaisiin jaotella paikkatietopohjaisesti. Valmiita mittaristoja kannattaa kuitenkin täydentää erityisesti maaseudun sujuvan arjen ja paremman elämän kannalta tärkeillä kestävän kehityksen mittareilla, joiden seurantaan aineisto kerättäisiin sukupuolen ja ikäryhmän mukaan jaoteltuna.

Suosituksina esitetään, että kestävän kehityksen ohjelmatyön sekä maaseutupolitiikan suunnittelun ja maaseudun kehittämisen välistä yhteistyötä vahvistetaan ja että kytketään maaseutuvaikutusten arviointi osaksi kestävän kehityksen suunnittelua ja toteutusta. Kestävän kehityksen sekä maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen parissa toimivien läheisempi yhteistyö helpottaisi yhteisten tavoitteiden asettamista sekä maaseudun ja alueellisen ulottuvuuden parempaa huomioon ottamista kansallisessa kestävän kehityksen työssä. Erityyppisille kaupunki- ja maaseutualueille tulisi määrittää maakunta- tai kuntatasolla selkeät kestävän kehityksen tavoitteet, jotka kylissä tehtävillä toimenpiteillä ovat saavutettavissa, ohittamatta kylien muita tarpeita. Kansallisesti tarvitaan kestävän kehityksen tavoitteiden seurantajärjestelmä, joka ottaa huomioon erilaiset maaseutualueet kaupunkialueiden rinnalla. Tämän seurannan voi toteuttaa esimerkiksi Suomen ympäristökeskuksen ja Oulun yliopiston kaupunki-maaseutu-alueuokituksen mukaisesti, jolloin seuranta olisi suoraan paikkatietopohjainen.

Sukupuolisensitiivisyyttä kannattaa vahvistaa niin kestävän kehityksen edistämisessä kuin maaseutupolitiikassa ja maaseudun kehittämisessä. Sukupuolivaikutusten arviointi jo politiikkatoimien ja ohjelmien suunnitteluvaiheessa osoittaa keinoja sukupuolten tasa-arvon vahvistamiseen ja hyvän elämän edellytysten turvaamiseen niin miehille kuin naisille kylissä ja maaseudulla laajemmin. Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamista tulee kehittää maaseutupolitiikan suunnittelussa ja maaseudun kehittämistyössä, koska sukupuolirakenteen vinoutuminen maaseudulla voi vaikuttaa kielteisesti sosiaalisen kehityksen kestävyYTEEN.

Jatkossa tutkimusta voisi suunnata siihen, miten kestävä kehitys näkyy ja toteutuu erityisesti vuoden 2023 alusta käynnistyvässä CAP-suunnitelmassa sekä siihen kytkeytyvissä alueellisissa kehittämissuunnitelmissa ja paikallisissa strategioissa. Lisäksi maaseudun kestäväan kehitykseen kohdistuvan mittariston suunnittelu vaatii vielä lisätutkimusta.

Asiasanat: maaseutu, maaseutupolitiikka, maaseutukehitys, kestävä kehitys, kylät, alueet

Kiitokset

SAPE-tutkimushanke sai rahoitusta maa- ja metsätalousministeriöstä Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista. Hankkeen ohjausryhmässä toimivat puheenjohtaja Antonia Husberg maa- ja metsätalousministeriöstä sekä jäsenet Marikki Järvinen työ- ja elinkeinoministeriöstä, Salka Orivuori Marttaliitosta, Sami Pirkkala valtioneuvoston kansliasta, Mika Ristimäki ympäristöministeriöstä ja Hilikka Vihinen Luonnonvarakeskuksesta. Parhaat kiitokset niin rahoittajalle kuin ohjausryhmälle. Lämpimät kiitokset myös hankekumppani Suomen Kylät ry:lle, mukana olleille kyläasiamiehille ja haastatelluille kylille. Lisäksi haluamme kiittää hankkeen eri vaiheissa PTT:stä ja E2 Tutkimuksesta mukana olleita Hanna Karikalliota, Tapani Yrjölää, Johanna Aueria ja Sari Forsman-Huggia, Aino Frimania sekä Anni Savikurkea ja Marjatta Selänniemeä.

Saatteeksi

Koronapandemian aikana maaseutu on ollut julkisen keskustelun aihe aiempaa monipuolisemmin. Nyt ei puhuta vain muuttotappioista ja väestön ikääntymisestä, aiheina ovat myös etätyö, mökkibuumi, lähiruoka ja luonnossa liikkumisen ilot. Kotimaanmatkailun suosio on tarkoittanut uutta kiinnostusta myös maan eri osia ja maaseudun yritystoimintaa kohtaan.

Pandemia on pakottanut meidät digiloikkaan ja aikaansaanut monia nopeita muutoksia yhteiskunnassa. Jatkossa on kiinnostavaa seurata, tarkoittavatko etätyökokemukset pysyvää monipaikkaisuutta. Voiko olla, että tämä aika on syysäys maaseudun merkityksen nousulle? Ymmärretäänkö vähitellen, että keskinäisriippuvuuksien aikana maaseutu-kaupunki-vastakkainasettelu on hedelmällisen lähtökohta yhteiskunnan kehittämiseen?

Suomi on kansainvälisten arvioiden mukaan kestävä kehityksen kärkimaa maailmassa. Täällä on tehty monia asioita oikein. Silti on syytä arvioida, mitä meiltä on unohtunut ja mitä on syytä korostaa enemmän.

Tässä hankeraportissa hahmotetaan, mitä näkökulmia maaseudun kestävään kehitykseen liittyy erityisesti kylien näkökulmasta. Asiantuntijat ovat ansiokkaasti purkaneet, mitä teema pitää sisällään ja mitä sillä voidaan ymmärtää. Hankkeen tulokset täydentävät ja syventävät muiden meneillään olevien maaseudun tutkimushankkeiden antia.

Suomalainen maaseutu on syytä pitää mukana kestävä kehityksen keskusteluissa ja toteuttamisessa niin taloudellisen, sosiaalisen kuin ympäristöllisen kestävyuden osalta. Tämä raportti palvelee tiedolla kaikkia, jotka ymmärtävät monipuolisen kestävyysajattelun merkityksen ja haluavat tehdä käytännön ratkaisuja kokonaiskestävyuden hyväksi koko Suomessa ja laajemmin maailmalla.

Kiitämme raportin tekijöitä ja hankkeen ohjausryhmää. Toivotamme antoisia lukuhetkiä.

Helsingissä 11.1.2022

Markus Lahtinen
toimitusjohtaja
Pellervon taloustutkimus

Karina Jutila
johtaja
E2 Tutkimus

Sisällys

1.	Johdanto	9
2.	Kestävä kehitys kylien, kuntien ja maakuntien suunnitelmissa.....	12
	2.1 Aineisto ja metodologia.....	12
	2.2 Kestävän kehityksen viitekehys	15
	2.3 Kestävä kehitys kyläyhdistysten toimijoiden näkökulmasta	18
	2.3.1 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.....	19
	2.4 Kestävä kehitys tutkimuksen maakuntaohjelmissa	32
	2.5 Kestävä kehitys kuntastrategioissa	36
3.	Maaseudun näkyvyys kestävän kehityksen kansallisissa suunnitelmissa ja raportoinnissa	38
	3.1 Suomen Agenda2030 maaraportti.....	38
	3.2 Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus	40
	3.3 POLKU2030-arvionti.....	41
	3.4 Esiselvitys kansallisen Agenda2030-tiekartan laadinnasta	44
	3.5 Asiantuntijahaastattelut.....	45
	3.6 Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021-2027 Ajassa uudistuva maaseutu	48
4.	Näkökulmia kestävän kehityksen mittaamiseen kylissä ja maaseudulla	49
	4.1 Nykyisten mittareiden soveltuvuus maaseudun kestävän kehityksen seurantaan	50
	4.2 Kestävän kehityksen kansallisten mittareiden alueellinen tarkastelu	51
	4.3 Maaseudun ja kylien kestävän kehityksen teemoja ja mitattavia asioita. 55	
	4.3.1 Ehdotuksia mitattavista teemoista liittyen kylien ja maaseudun kestävään kehitykseen	56
	4.3.2 Taloudellinen kestävyys	56
	4.3.3 Taloudellisen kestävyuden mitattavat asiat	58
	4.3.4 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.....	60
	4.3.5 Ympäristöllinen kestävyys	61

4.3.6	Ympäristöllinen ja sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ja niiden mitattavat asiat.....	62
4.3.7	Ulkopuolelle jääviä tärkeitä teemoja ja tiedonkeruun haasteet ..	65
5.	Naisnäkökulma maaseudun kestäväan kehitykseen	66
5.1	Naisten ja tyttöjen oikeudet kestävan kehityksen tavoitteissa	66
5.2	Mitä kestävä kehitys tarkoittaa maaseudun naisille?.....	68
5.3	Sukupuolineutraalius häivyttää miesten ja naisten väliset erot	74
6.	Johtopäätökset ja suositukset	78
	Lähteet	87
	Liitteet	93

1. Johdanto

Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:sta ja kestävän kehityksen 17 tavoitteesta sovittiin maailmanlaajuisesti vuonna 2015. Suomi on ollut aktiivinen tavoitteiden soveltamisessa yhteiskunnan eri alueilla. Julkisen sektorin lisäksi myös yksityissektoria ja kansalaisyhteiskuntaa on haastettu mukaan kestävän kehityksen talkoisiin esimerkiksi luomalla mahdollisuus tehdä kestävän kehityksen sitoumuksia. Kestävän kehityksen periaatteita ja tavoitteita on myös valtavirtaistettu eri hallinnonalojen strategioissa, politiikoissa ja toimintaohjelmissa. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa kestävän kehityksen osa-alueet – taloudellinen, ekologinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys – ovat tunnistettavissa koko hallitusohjelman pohjana. Hallitus antoi eduskunnalle kestävän kehityksen selonteon vuosina 2017 ja 2020. Monessa suhteessa Suomea pidetäänkin edelläkävijämaana kestävän kehityksen integroinnissa osaksi kansallisia kehitystavoitteita ja -ohjelmia.

Kerätessä tietoa Suomen kestävän kehityksen indikaattoreiden seurantaan sekä raportointiin dataa eriytetään harvoin maaseutumaisten ja kaupunkimaisten alueiden kesken. Siksi julkisesti saatavilla on vain rajallisesti tietoa kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumisesta maaseutualueilla. Myös sukupuolen mukaan jaoteltua seurantatietoa on saatavilla vain kansallisina aggregaateina, ja siksi kestävän kehityksen tilannetta maaseudun naisten näkökulmasta ei voi arvioida yleisesti saatavien tilastojen perusteella. Erot eri alueiden ja sukupuolten välillä hukuvat keskiarvoihin.

Tällä Pellervon taloustutkimus PTT:n ja E2 Tutkimuksen Sujuva arki, parempi elämä (SAPE) -yhteishankkeella, jossa kumppanina toimii Suomen Kylät ry, tuotettiin tietoa kestävän kehityksen tavoitteiden näkymisestä kylien toiminnassa sekä kuntastrategioissa ja maakuntaohjelmissa ja -strategioissa ja maaseutunäkökulman sisällyttämisestä kestävän kehityksen kansallisiin strategioihin, politiikkaan ja ohjelmiin. Hankkeessa käytiin läpi olemassa olevaa dokumentaatiota ja kerättiin uutta aineistoa kahdeksasta kylästä. Kyläaineiston keruumenetelmiä ja analyysin tuloksia on esitelty luvussa 2.

Hankkeen alkuvaiheessa tutkimuskysymyksiä täsmennettiin niin, että lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi muotoituivat seuraavat:

1. Millaisia kestävän kehityksen tavoitteita sisältyy kylien suunnitelmiin ja kuntien ja maakuntien strategioihin ?
2. Mitkä kestävän kehityksen osa-alueet ovat maaseudulla tärkeitä?
3. Mitkä kansallisen ja kansainvälisen kestävän kehityksen dokumentit vaikuttavat merkittävimmin kuntien ja kylien kestävän kehityksen päätöksiin?
4. Miten maaseudut näkyvät kestävän kehityksen kansallisessa politiikassa ja sen seurannassa?
5. Mitkä ovat maaseudun kestävän kehityksen keskeisimmät tavoitteet?
6. Millaisilla indikaattoreilla maaseudun kestävää kehitystä voitaisiin mitata?
7. Mitä kestävän kehityksen haasteita ja kehittämistarpeita maaseudulla on tunnistettavissa naisnäkökulmasta?

Hankkeessa toteutettiin keväällä 2021 kysymyslistan ohjaamia haastatteluja (liite 3) kahdeksassa kylässä, jotka sijaitsivat seitsemän kunnan ja neljän maakunnan alueella. Lisäksi haastateltiin kyseisten maakuntien kyläasiamiehiä (neljä haastattelua) ja taustoitettiin aihepiiriä muilla asiantuntijahaastattelulla (seitsemän haastattelua, katso liite 2). Kirjallisena dokumentaationa käytettiin kylien omia asiakirjoja, kuntastrategioita ja maakuntaohjelmia/strategioita, kestävän kehityksen keskeisiä kansallisia dokumentteja ja maaseudun naisia koskevaa kirjallisuutta. Maaseutuparlamentin yhteydessä syyskuussa 2021 järjestettiin työpaja maaseudun kestävän kehityksen teemoista ja mittareista. Hankkeen tulosten ja suositusten validointityöpaja järjestettiin marraskuussa 2021.

Hankkeen tärkeäksi tietolähteeksi ja perustaksi muodostuivat kyläyhdistyksistä kerätty haastatteluaineisto ja kirjallinen materiaali. Aineiston painottuminen kyläyhdistyksiin johti myös siihen, että erityisesti luvussa 2 painopiste on kylissä eikä maaseudussa laajasti. Samoin luvussa 4 ehdotetut maaseudun kestävän kehityksen teemat ja mitattavat asiat perustuvat kylistä kerättyyn aineistoon sekä sen käsittelyyn kahdessa eri työpajassa. Siksi siinä korostuvat kylien näkökulmat, eivät niinkään yleisemmät maaseudun kestävään kehitykseen liittyvät kysymykset. Kyliä laajempi maaseutu-ulottuvuus on löydettävissä luvuista 3 ja 5.

Raportin luvussa 2 esitellään analyysi kylien kestävästä kehityksestä, jota taustoitetaan kyläasiamiesten haastatteluilla, valittujen kuntien strategioilla ja maakuntien ohjelmilla. Luvussa 3 kerrotaan löydöksiä maaseudun näkyvyydestä kansallisissa kestävä kehityksen dokumenteissa. Luku 4 keskittyy kestävä kehityksen mittaamiseen maaseudulla. Luvussa 5 mukaan tuodaan maaseudun naisten ja tyttöjen näkökulmia maaseudun kestävään kehitykseen. Luvussa 6 esitellään tärkeimmät tutkimushankkeen aikana syntyneet johtopäätökset ja niistä nousevat suositukset vastauksina tutkimuskysymyksiin.

2. Kestävä kehitys kylien, kuntien ja maakuntien suunnitelmissa

Tässä luvussa kestävä kehitystä tarkastellaan maakuntien, kuntien ja kylien näkökulmasta. Koska kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti kestävä kehityksen ja sujuvan arjen yhteydet, tarkastelu painottuu arjen toimintoihin paikallisella tasolla, kahdeksassa kylässä.

2.1 Aineisto ja metodologia

Lähemmän tarkastelun kohteeksi valittiin neljä maakuntaa, seitsemän kuntaa ja kahdeksan kylää (ks. taulukko 1). Keskeinen lähtökohta kohteiden valinnoille oli, että Suomen sisäiset maaseutualueiden väliset erot tulisivat huomioitua ja että tutkimukseen saataisiin mukaan kuntia ja kyliä ympäri Suomen. Valinnat tehtiin yhteistyössä hankkeen ohjausryhmän ja Suomen kylät ry:n kanssa. Kylien valinnan pohjaksi analysoitiin valittujen maakuntien maakuntaohjelmia ja kuntien strategioita. Tutkimukseen valittiin kyliä kaupungin kehysalueelta, kaupungin läheiseltä maaseudulta, ydinmaaseudulta ja harvaan asutulta maaseudulta (maaseutuluokitus Helminen ym. 2020).

Taulukko 1. Haastatteluun valitut maakunnat, kunnat ja kylät maaseutuluokituksen (Helminen ym. 2020) mukaan. Suluissa tutkimuksessa käytetyt maakuntaohjelmat, strategiat ja dokumentit.

Maakunta	Kunta	Kylä	Maaseutuluokitus
	Salla (Sallan kuntastrategia 2017-2021)	Saija (Kyläsuunnitelmat 2012-2017 Toimintakertomukset 2015-2021)	Harvaan asuttu maaseutu
Lappi (Lapin maakuntaohjelma 2014-2017)	Kemijärvi (Kemijärven kaupunki-strategia vuoteen 2020)	Tapionniemi (Kyläsuunnitelmat 2021-2023 Toimintasuunnitelma 2021)	Harvaan asuttu maaseutu

		Laukaa (Laukaan kuntastrategia 2017-2021)	Valkola (Toimintasuunnitelmat 2016-2021) Toimintakertomukset 2017-2020)	Ydinmaaseutu
Keski-Suomi (Keski-Suomen maakuntaohjelma 2018-2021)		Pihtipudas (Pihtipudas Strategia 2017-2021)	Muurasjärvi (Toimintasuunnitelmat 2019-2021) Toimintakertomukset 2018-2020)	Ydinmaaseutu
		Janakkala (Janakkalan kuntastrategia vuoteen 2030)	Virala	Kaupungin kehysalue
Kanta-Häme (Hämeen maakuntaohjelma 2018-2021)		Forssa (Forssan kaupunkistrategia – Visio 2025)	Koijärvi (Toimintasuunnitelmat 2020-2021) Toimintakertomukset 2018-2019)	Kaupungin läheinen maaseutu
			Antskog (Toimintasuunnitelmat 2017-2021) Toimintakertomukset 2016-2020)	Kaupungin läheinen maaseutu
Uusimaa (Uusimaan maakuntaohjelma 2018-2021)		Raasepori (Raaseporin strategia – vuosille 2021-2021)	Pohja (Toimintasuunnitelmat 2016-2021) Vuosikertomukset 2016-2020)	Ydinmaaseutu

Taustoittavat haastattelut

Hankkeessa tehtiin asiakirjoja täydentäviä taustoittavia haastatteluja tutkijoiden ymmärryksen lisäämiseksi sekä aineistonkeruun edistämiseksi. Haastattelut koskivat kestävästä kehitystä maaseudulla tai maaseudun mahdollista roolia kestävästä kehityksestä asiakirjoissa. Haastatteluissa kartoitettiin myös tutkimukselle relevantteja tietolähteitä.

Taustoittavissa haastatteluissa haastateltiin maakuntien kyläasiamiehiä, joita pyydettiin valitsemaan maakunnastaan 2-3 kylää, joissa on aktiivinen

kyläyhdistys. Kyläasiamiesten kanssa luotiin myös kriteerit, joilla muodostettiin mahdollisimman monenlaisia kyliä sisältävä otos esimerkiksi elinkeinorakenteen sekä kaksikielisyyden perusteella.

Alueiden valinnasta ja haastatteluprosessista

Kylien edustajia haastateltiin puolistrukturoitujen temaattisten kysymyspatteristojen avulla (ks. liite 3). Haastatteluissa pyrittiin selvittämään myös, millä kestävyysteemoilla tulevia strategioita valmistellaan ja miten valmistelutyössä otetaan huomioon Agenda2030 ja muut kestävyys- ja vastuullisuusaspektit sekä valtionhallinnolta mahdollisesti tuleva ohjaus. Haastatteluihin osallistui yksi tai useampia kyläyhdistysten hallitusten jäseniä, kaikkiaan neljä miestä ja yhdeksän naista. Yhdelle kylälle järjestettiin kaksi eri haastatteluaikaa, jotta avainhenkilöt saatiin haastateltua.

Valittuja kyliä kontaktoi ensin kyläasiamies tutkijoiden valmisteleman saateen kanssa, jossa kyliä pyydettiin lähettämään kyläsuunnitteluun ja mahdollisia kestäväan kehitykseen liittyviä asiakirjoja tutkijoiden käyttöön (esimerkiksi kyläsuunnitelmat, kylien toimintakertomukset, hankesuunnitelmat). Tämän jälkeen kylien edustajia pyydettiin palaamaan asiaan sopivista noin 1,5 tunnin haastatteluajoista sekä pyydettiin olemaan tarvittaessa valmiita vastaamaan tarkentaviin lisäkysymyksiin tutkimuksen edetessä. Kylien edustajille tiedotettiin myös mahdollisuudesta tulla kutsutuksi hankkeen työpajaan syksyllä.

Haastattelurunko suunniteltiin niin, että tarvittaessa haastattelun sisältöä voitiin muokata esille nousevien asioiden kautta. Keskeiset haastatteluteemat olivat seuraavat:

- kylän luonnehdinta ja nykytilanne
- kylätoiminnan historia ja luonne
- kylätoimintaa ohjaavat keskeiset asiakirjat ja kylätoiminnan johtoajatus
- kestäväan kehityksen käsittely kolmen eri teeman alla (taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen)
- eri teemojen priorisointi kylän tulevaisuuden kannalta
- yhteistyö kunnan ja maakunnan kanssa, hanketoiminta
- mitä kestävä kehitys tarkoittaa maaseudulla

Haastatteluissa oli läsnä kaksi tutkijaa, haastattelut nauhoitettiin ja niistä tehtiin muistiinpanot. Haastattelujen tulokset raportoitiin anonymisoidusti, mistä kerrottiin myös haastatelluille.

Haastattelujen analyysi- ja raportointikehikko

Haastattelu- ja dokumenttiaineiston analysointikehikko suunniteltiin tutkijoiden yhteisessä työpajassa 8.6.2021. Menetelmänä päätettiin käyttää temaattista analyysia ja kehyksenä kestävän kehityksen teemoittelua neljän eri teeman alle, joista kolmesta kysyttiin suoraan jo haastatteluissa ja neljäs nousi aineistosta itsestään sekä hankkeen aikana läpikäytyistä taustamateriaaleista. Valitut teemat olivat taloudellisesti, sosiaalisesti, ympäristöllisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys.

Aineistoa täydennettiin syyskuun 2021 lopulla järjestetyllä työpajalla. Maaseutuparlamentin osana järjestetty työpaja kokosi yhteen yhteensä 20 maaseudusta kiinnostunutta asiantuntijaa. Siinä keskusteltiin haastatteluissa ilmenneistä kestävän kehityksen teemoista, laajennettiin aineistoa keskustelun perusteella, hahmoteltiin maaseudun kestävän kehityksen teemojen tärkeysjärjestystä ja pohdittiin, miten näitä asioita voitaisiin mitata.

Maakuntaohjelmat ja kuntastrategiat käytiin läpi analysoiden mainintoja kestävästä kehityksestä tai kestävän kehityksen tavoitteista ja miten näitä tavoitteita arvioidaan ja asemoidaan suhteessa eri alueisiin: maaseutuun ja kaupunkiin. Tarkastelu tehtiin asiasanahauulla, jossa asiasanoina käytettiin kaupunkia, maaseutua ja kyliä sekä näiden sanojen taivutusmuotoja. Maakuntaohjelmien analyysissä pohdittiin myös, miten kestävän kehityksen osa-alueiden (ympäristöllinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen) painotukset nähdään maaseudulla ja kaupungeissa sekä ovatko kaupungit maaseutuun nähden erityisessä asemassa kestävyyskysymyksissä.

2.2 Kestävän kehityksen viitekehys

Tässä tutkimuksessa maaseudun toiminnot on jaettu kestävän kehityksen osa-alueisiin alla kuvailtujen kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030-tavoitteiden mukaisesti (UN 2015).

Kuvio 1. YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 17 tavoitetta.

Agenda2030-toimintaohjelman 17 tavoitetta voidaan jakaa kestävän kehityksen osa-alueiden alle monella eri tavalla. Tässä hankkeessa on ollut tärkeää päätyä ympäristöllisen, taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden osa-alueiden mukaiseen tavoitejaotteluun, sillä se helpottaa haastatteluaineiston laajuuden käsittämistä. Sekä tavoitteissa että osa-alueissa on havaittavissa päällekkäisyyksiä. Analyysin selkeyttämiseksi päällekkäisyydet pyrittiin minimoimaan ja yhdelle tavoitteelle osoitettiin paikka yhden osa-alueen piiristä (taulukko 2).

Tässä hankkeessa jaottelu on tehty seuraamalla jokaisen tavoitteen alatavoitteiden yhteensopivuutta kestävän kehityksen kolmijaon teemojen (ks. taulukko 3) kanssa. Taulukossa 2 tavoitteet on numeroitu Agenda2030 mukaan. Tästä syystä numerointi ei kulje järjestyksessä, vaan jokaisella tavoitteella on kansainvälisesti sovittu järjestysnumero (kuvio 1).

Taulukko 2. Agenda2030 tavoitteiden jaottelu kestävän kehityksen osa-alueiden alle

Agenda2030 tavoitteet

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	Ympäristöllinen kestävyys	Taloudellinen kestävyys
1. Ei köyhyyttä		
2. Ei nälkää	6. Puhdas vesi ja	
3. Terveysttä ja hyvinvointia	sanitaatio	
4. Hyvä koulutus	7. Edullista ja puh-	
5. Sukupuolten tasa-arvo	dasta energiaa	
10. Eriarvoisuuden vähentäminen	12. Vastuullista ku-	
11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt	luttamista	
16. Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta	13. Ilmastotekoja	8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua
17. Yhteistyö ja kumppanuus	14. Vedenalainen elämä	
	15. Maanpäällinen elämä	9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja

Ympäristöllinen kestävyys asettaa raamit kestävän kehityksen saavuttamiselle, sillä kestävän kehityksen perusta on maapallon kantokyvyn säilyttäminen. Ympäristöllisen kestävyuden perusehtona on biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen, ekosysteemien toiminnan takaaminen ja ihmisen toiminnan sopeuttaminen luonnon kantokyvyn rajoihin (VNK 2020a).

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden perusta on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Väestönkasvu, köyhyys, ruoka- ja terveydenhuolto, tasa-arvo ja koulutuksen järjestäminen ovat sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden haasteita ympäri maailman, joiden ratkaisemisella on suuria vaikutuksia ympäristöllisen ja **taloudellisen kestävyuden** toteutumiseen.

Kaikki kolme kestävyuden osa-alueita kietoutuvat toisiinsa, ja osa maailman kestävän kehityksen tavoitteista ja toiminnasta voitaisiin lukea samanaikaisesti useampaan osa-alueeseen.

2.3 Kestävä kehitys kyläyhdistysten toimijoiden näkökulmasta

Tässä aluvuossa kootaan yhteen kylähaastatteluista ja kylien toimintakertomuksista saatu kylien kestävä kehitystä koskeva materiaali sekä täydennetään sitä soveltuvin osin maakuntien kyläasiamiesten haastatteluaineistolla.

Kylähaastatteluista saatu aineisto analysoitiin jaotteleamalla ne taulukossa 1 esitetyn kestävä kehityksen kolmen osa-alueen mukaisesti: **ympäristöllinen kestävyys, taloudellinen kestävyys sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys** (ks. taulukko 3). Näiden lisäksi kestävä kehityksen eri osa-alueiden alle luotiin tarkempia otsikoita selkeyttämään kylähaastatteluista nousseita asioita.

Taulukko 3. Haastatteluissa esiin nousseiden teemojen jaottelu kestävä kehityksen kolmen osa-alueen alle

Aineiston jaottelu kestävä kehityksen osa-alueiden mukaisesti

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	Ympäristöllinen kestävyys	Taloudellinen kestävyys
Yhteisöllisyys kylissä		
Kyläyhdistysten rooli kylissä		
Koulutus maaseudulla		
Yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen	Kyläasuminen ja ympäristö (liikenne, energiaratkaisut, rakentaminen ja kierrätys)	Kylien elinvoimaisuus
Turvallinen kyläelämä		Työllisyys, palvelut ja yrittäjyys
Maaseudun ja kylien kulttuurihistoria		Kylien saavutettavuus
Yhteistyö kylien ja yhdistysten välillä	Ympäristönsuojelu maaseudulla	

Sosiaalisen ja kulttuurisen, ympäristöllisen ja taloudellisen kestävyuden alle sijoittuvat teemat linkittyvät Agenda2030 mukaisesti kestävä kehityksen

tavoitteisiin. Yhteisöllisyys kylissä -teema on yhteydessä terveyden ja hyvinvoinnin, eriarvoisuuden vähentämisen, kestävien kaupunkien ja yhteisöjen ja yhteistyön ja kumppanuuden tavoitteisiin. Kyläyhdistysten rooli kylissä -teema on yhteydessä kestävien kaupunkien ja yhteisöjen, rauhan ja oikeudenmukaisuuden ja yhteistyön ja kumppanuuden tavoitteisiin. Koulutus maaseudulla linkittyy hyvään koulutukseen.

Kylissä tehdään yhteisölähtöistä työtä, jolle pohjan antaa moni tavoite. Tärkeimpinä niistä ovat terveys ja hyvinvointi, kestävät kaupungit ja yhteisöt, rauha ja oikeudenmukaisuus ja yhteistyö ja kumppanuus. Turvallisuuden tunne kylissä lisääntyisi, jos ei olisi köyhyyttä, vaan rauhaa ja oikeudenmukaisuutta. Kestävien kaupunkien ja yhteisöjen tavoite edesauttaa maaseudun ja kylien kulttuurihistorian jatkumoa. Sosiaalisen ja kulttuurisen osa-alueen viimeinen kokonaisuus ”yhteistyö kylien ja yhdistysten välillä” linkittyy yhteistyön ja kumppanuuden tavoitteeseen.

Ympäristöllisen kestävyuden alle sijoittuva kyläasuminen ja -ympäristö -teema kattaa laajasti monia kestävä kehityksen tavoitteita. Kuitenkin pääsääntöisesti teema pohjautuu luonnon kestävä hyödyntämisen tavoitteisiin. Näitä ovat puhdas vesi ja sanitaatio, edullinen ja puhdas energia sekä vastuullinen kuluttaminen. Maaseudulla tehty ympäristönsuojelu edistää ilmastotekoihin sekä vedenalaisen ja maanpäällisen elämän vaalimiseen liittyviä tavoitteita. Taloudellisen kestävyuden osa-alueen alla keskitytään kestävä kehityksen talouskasvuun ja teollisuuteen liittyviin tavoitteisiin. Kylien elinvoimaisuus, työllisyys, palvelut ja yrittäjyys sekä kylien saavutettavuus ovat yhteydessä kahteen tavoitteeseen: ihmisarvoista työtä ja talouskasvua sekä kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja.

Haastatteluaineistosta johdettujen kylien toimenpiteiden yhteenveto linkitettynä kansainvälisiin kestävä kehityksen tavoitteisiin on esitetty taulukkomuodossa sivuilla 28-29 taulukossa 4.

2.3.1 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys näyttäytyi haastatteluiden perusteella tärkeimpänä kestävyuden osa-alueena. Monin paikoin kylien arki on sujuvaa, mutta huolta oli havaittavissa esimerkiksi kyläkoulun jatkosta. Toimivissa kyläyhteisöissä ollaan huolestuneita myös aktiivisten, jo ikääntyvien kyläläisten jaksamisesta ja tämän myötä kylien tulevaisuudesta.

Tässä luvussa kootaan yhteen sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä koskeva materiaali. Aihe on jaettu yhteisöllisyyden, koulutuksen, saavutettavuuden, palveluiden, turvallisuuden, kulttuurihistorian ja alueellisen yhteistyön

teemoihin. Sosiaalisesti kestävä kehitys on lisäksi pohdittu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta luvussa 5.

Yhteisöllisyys kylissä

Maaseudun sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden yksi tärkeimmistä teemoista on yhteisöllisyys, jonka rooli korostuu kylähaastatteluissa. Haastatteluissa yhteisöllisyys nousi esille toistuvasti, ja se nähtiin jopa välttämättömänä kylien toiminnalle. Yhteisöllisyyttä vaalittiin luomalla kyläläisille kohtaamispaikkoja ja tiedottamalla kylän ja kunnan asioista eri kanavia pitkin. Jokaisen kyläläisen huomioiminen osana yhteisöllisyyttä liittyy kestävä kehityksen tavoitteisiin 3 (terveyttä ja hyvinvointia), 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) ja 11 (kestävät kaupungit ja yhteisöt). Erityisesti kohtaamispaikkoihin kylissä ollaan valmiita panostamaan, jotta tapahtumien ja kokousten järjestäminen on mahdollista. Eri maaseutualueilla olevien tarkasteltavien kylien kesken ei juuri ollut eroja siinä, miten yhteisöllisyyttä pidetään yllä. Kaikissa tarkasteltavissa kylissä pyrittiin rakentamaan kyläelämästä kaikille sujuvaa.

Kolmessa haastattelussa kylän edustajat mainitsivat tärkeäksi tiedotuskanavaksi kyläyhdistyksen julkaiseman kylän oman lehden. Lähes kaikissa kylissä Facebook oli tärkein tiedotuskanava, joka toimi erityisesti tapahtumista tiedottamisessa. Kylälehdet nähtiin niin ikään monipuolisina kanavina, joiden avulla uusia asukkaita pyrittiin saamaan osaksi yhteisöä kertomalla kylien historiasta ja taustoista.

Kaikki kylät järjestivät vuosittain useita tapahtumia, joihin kylien yhteisöllisyys kulminoituu. Tapahtumia järjestetään vapaaehtoisvoimin, ja niihin pyritään osallistamaan kaikki halukkaat. Eräessä kylässä esimerkiksi vanhuksia haetaan kotoaan kylällä järjestettävälle keskiviikkolounaalle. Tapahtumia on laidasta laitaan kaiken ikäisille kyläläisille ja kylään tuleville vierailijoille. Kyläyhdistykset järjestävät vuosittaisten perinnetapahtumien lisäksi retkiä ja vierailuja lähialueille. Lapsille järjestetään erilaisia teematapahtumia ympäri vuoden. Tapahtumien järjestäminen vastaa suoraan kestävä kehityksen tavoitteeseen 10 (eriarvoisuuden vähentäminen), jonka alatavoitteissa mainitaan muun muassa sosiaalinen osallistuminen.

Haastatteluiden ja kylien toimintakertomusten mukaan tapahtumat ovat kylissä suosittuja, ja kylien asukasmäärään suhteutettuna niissä on paljon kävijöitä. Suosituimpia ovat vuosittaiset perinnetapahtumat, kuten juhannuskokon polttaminen. Talkoovoimin rakennetut tai kunnostetut kylätalot ovat erityisen suosittuja kokoontumispaikkoja. Erään kylän toimintakertomuksen mukaan vuokrattu ja kunnostettu kylätalo on edesauttanut kyläläisten kohtaamisia ja lisännyt tapahtumien järjestämistä.

Kylien toiminta pyörii talkoolaisten avulla, mutta haastatteluiden mukaan talkoolaisista on pulaa. Kylien ikääntyvä väestö on osittain syynä talkoovoiman puuttumiseen, mutta haastatteluiden perusteella ruuhkavuosia elävät perheelliset eivät myöskään aina löydä aikaa talkoille. Talkootyöt ovat osin sukupuolen mukaan jakautuneita (ks. luku 5), minkä vuoksi työn ja tekijän kohtaanto saattaa osoittautua haasteeksi. Talkoot kylissä ovat ensiarvoisen tärkeitä, sillä niiden avulla huolehditaan kylien ympäristön siisteydestä, korjataan asioita ja pyöritetään jopa vesiosuuskuntia.

Talkoot itsessään edistävät tavoitteiden 11 (kestävät kaupungit ja yhteisöt) ja 17 (yhteistyö ja kumppanuus) saavuttamista, minkä lisäksi talkoilla tehty työ voi edistää lähes mitä tahansa kestävän kehityksen tavoitetta riippuen siitä, mihin työ kohdistetaan. Tämän tutkimuksen haastatteluissa esiin nousseiden talkootöiden myötä edistyvät tavoitteet ympäristöllisen kestävyuden alta. Edistyviä tavoitteita ovat esimerkiksi tavoitteet 6 (puhdas vesi) ja 15 (maanpäällinen elämä), kun talkoilla huolehdittiin vesistöistä ja rannoista. Aktiivisten kyläläisten suuri osuus kyläläisistä mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan kestävyuden. Nuorten sitouttaminen vapaaehtoistoimintaan nähdään haasteena jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa kylässä.

Kyläyhdistysten rooli kylissä

Kyläyhdistykset on perustettu pääsääntöisesti ajamaan kylän asioita omassa kunnassaan, mutta taustalla on myös ajatus yhteisöllisyydestä ja tapahtumien järjestämisestä. Kyläyhdistysten lisäksi kylillä on muita yhdistyksiä, jotka mahdollistavat kylän aktiivista toimintaa. Niitä ovat esimerkiksi ikäihmisten ja nuorten asioihin, urheiluun ja metsästykseseen keskittyvät yhdistykset. Haastatteluista kävi ilmi, että virkeissä ja aktiivissa kylissä oli usea yhdistys ajamassa kyläläisten asioita.

Kyläyhdistykset olivat laatineet kyläläisille toiveiden kartoituskyselyitä ja aktivoituneet haastatteluiden ja toimintakertomusten perusteella usealla paikkakunnalla 2010-luvulla. Toimintakertomuksista käy ilmi, että kyläyhdistysten jäsenmäärä on noussut tasaisesti viiden viime vuoden ajan. Erityisesti hankehaku nousi haastatteluissa esille tilanteena, johon tarvittiin osaavia ja innokkaita ihmisiä kylistä.

Kyläyhdistykset keräävät lähes poikkeuksetta jäseniltään jäsenmaksun, jonka turvin kylällä voidaan järjestää tapahtumia tai korjata ja rakentaa. Kyläyhdistykset keräävät rahaa toimintaansa myös tapahtumien lipputuloilla, kylälehtien myynnillä tai myymällä tai vuokraamalla erilaisia tarvikkeita.

Toimintakertomusten mukaan kyläyhdistysten varallisuus on ollut hienoisessa kasvussa muutaman viime vuoden ajan. Tähän ovat vaikuttaneet kyläyhdistysten saamat avustukset. Vaikka kyläyhdistykset ovat aktivoituneet, korona-pandemia on kuitenkin jarruttanut kehitystä niissä kylissä, joissa kyläyhdistys on koostunut vanhemmista kyläläisistä ilman etätekniiikan osaamista. Näissä kylissä pandemia pysäytti kyläyhdistyksen toiminnan melkein täysin vuodeksi 2020.

Kyläyhdistykset tekevät arvokasta työtä kylien yhteisöllisyyden ja muun toiminnan tueksi. Kyläyhdistysten toiminta edistää kestäväen kehityksen tavoitteita, joista erityisesti tavoitteita 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) ja 11 (kestävät kaupungit ja yhteisöt). Kuten edelle mainittiin talkoiden vaikutus myös muihin kuin sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden tavoitteiden edistämiseen, niin samoin kyläyhdistyksillä on välillinen vaikutus monen tavoitteen toteutumiseen. Kyläyhdistys on osassa kyliä toiminnan alkuun saattaja ja mahdollistaja.

Koulutus maaseudulla

Haastatteluiden perusteella huoli peruskoulutuksesta näyttäytyi suurimpana niissä kylissä, joissa koulun toiminnan jatkumista saadaan jännittää lähes vuosittain kyseisten koulujen toimintarajan täytyessä juuri ja juuri. Parissa kylässä kunnan asettama koulun toimintaraja ylittyi vain kahdella lapsella. Yksi kyläyhdistys oli alun perin perustettu turvaamaan koulun jatkuminen kylässä. Koulunsa jo aiemmin menettäneissä kylissä tilanteeseen suhtauduttiin neutraalimmin, sillä ajatukseen oli jo totuttu. Näissä harvaan asutun maaseudun kylissä koulua ei ole ollut vuosikymmeniin. Kuitenkaan asiaa ei voi rajata vain harvaan asutulle maaseudulle, sillä tilanne oli sama myös joissain kaupungin läheisen maaseudun kylissä.

Yhteen haastatelluista kylistä oli perustettu ekokoulu, jonka toiminnassa näkyi ympäristöystävällisyys. Koulun tarkoituksena on painottaa ympäristönäkökulmia lasten kasvatuksessa. Kestäväen kehityksen tavoite 4 (hyvä koulutus) pitää sisällään alatavoitteen kestäväen kehityksen sisällyttämisestä koulutukseen. Tätä alatavoitetta voidaan ajatella edistettävän kyseisessä koulussa. Yhdessä kaksikielisessä kylässä on mahdollista käydä peruskoulu molemmilla kielillä, mikä nähdään ensiarvoisen tärkeänä. Kaksikielisen koulutoiminnan säilyminen kylässä on kuitenkin epävarmaa.

Koulutus maaseudulla vastaa suoraan kestäväen kehityksen tavoitteeseen 4 (hyvä koulutus), jonka alatavoitteissa mainitaan yhtäläiset mahdollisuudet peruskoulutuksen lisäksi myös korkeakoulutukseen. Tavoitteet ovat kansainvälisiä, ja Suomen tilannetta voidaan kokonaisuudessaan pitää hyvänä. Maaseu-

dun kylien peruskoulutuksesta on kuitenkin huoli osassa tämän tutkimuksen kylistä, minkä vuoksi hyvän koulutuksen tavoitteen edistäminen on Suomessakin tärkeää.

Kyläläisten vapaaehtoistyö yhteisön hyväksi

Haastatteluiden perusteella ilmeni, että erityisesti ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla aktiivisuus koko kylän hyväksi on suurta. Näillä alueilla työikäisten lisäksi myös nuoret ja vanhuksot otetaan huomioon toiminnassa ja palveluissa, jopa rakennuskannasta lähtien. Kylien edustajat kertoivat kylien järjestävän kyläläisille yhteistä tekemistä, esimerkiksi yhteislounaita pientä maksua vastaan. Tällaiset hetket keräsivät myös kylien vanhuksia yhteen.

Nuorille kylissä tarjotaan mahdollisuuksia esimerkiksi korjata mopojaan ja koontua yhteen. Yhdessä kylässä kyläkeskukseen on rakennettu vuokra-asuntoja (tavoite 9: kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja), jotta vanhuksot ja nuoret eivät muuttaisi pois kylästä. Toisessa kylässä tällaista toimintaa toivottiin. Eräässä kylässä kyläyhdistyksen palkkalistoilla oli kotihoidon henkilökuntaa, jotta palvelu olisi mahdollisimman lähellä ja paikallisille olisi töitä tämän myötä enemmän.

Monessa kylässä talvisin kyläläiset vetävät ja huoltavat hiihtoladut niin kyläläisiä kuin turisteja varten. Haastatteluissa ilmeni esimerkkejä myös isommista kyläläisten aloittamista hankkeista. Kyläläiset ovat esimerkiksi lahjoittaneet rahaa hankkeeseen, jolla kylään toteutettiin laaja vihreän energian selvitys, joka edistäisi tavoitteen 7 (edullista ja puhdasta energiaa) saavuttamista.

Turvallinen kyläelämä

Turvallisuus nostettiin kolmessa haastattelussa voimakkaasti esille. Siihen liittyi erityisesti kaksi asiaa: liikenneturvallisuus ja nuorten oireilu. Liikenneturvallisuutta haluttiin korostaa kyläkeskuksissa, joiden läpi kulkee usein maantie. Lasten kulkiessa kouluihin risteyskohdissa syntyy vaaratilanteita. Useassa kylässä on toivottu nopeusrajoitusten alentamista, mutta tällaiseen ei ole saatu lupaa.

Nuorten pahoinvointia on ollut erityisesti kylässä, joka on kuntaliitosten myötä menettänyt asemaansa keskuksena. Nuorille ei ole ollut enää tarjolla tarpeeksi virikkeitä, minkä seurauksena kylässä on esiintynyt ilkivaltaa. Päihteiden käytöstä seuranneita ongelmia oli yhdessä kylässä, mutta pääsääntöisesti haastatteluissa ei mainittu päihdeongelmia. Näiden syiden vuoksi kylään aiheutui turvattomuuden tunnetta. Tavoitteiden 1 (ei köyhyyttä) ja 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) edistäminen voi välillisesti vaikuttaa siihen, ettei turvattomuuden tunnetta pääse kehittymään. Näin päästään lähemmäs myös rauhan ja oikeudenmukaisuuden saavuttamista.

Maaseudun ja kylien kulttuurihistoria

Maaseutumaiseman kulttuurihistoriallista arvoa halutaan vaalia, ja maisema halutaan säilyttää. Joillakin kylillä on satojen vuosien historia, ja osa rakennuksista on 1600-luvulta peräisin. Luonnonläheisyys ja luonnonmaisema nähdään erityisen arvokkaina pitovoiman ja matkailun näkökulmista. Hyvin hoidetun maiseman rooli alueen viihtyvyystekijänä on suuri, ja hoidettu maisema vetää myös maaseutumatkailijoita puoleensa. Hoidettu maisema lisää luonnon monimuotoisuuden säilymisen mahdollisuuksia, joka on määritelty tavoitteen 15 (maanpäällinen elämä) alatavoitteeksi. Maaseutumatkailijoiden määrän lisääntyessä paikallinen yrittäjäisyys lisääntyy, jolloin päästään tavoittelemaan ihmisarvoisen työn ja talouskasvun (tavoite 8) teemoja.

Kylien historia on alkanut kiinnostaa 2000-luvulla, ja useampi kylä on kerännyt oman kylänsä historiaa kansien väliin. Kiinnostus kulttuuriin näkyy muun muassa taidenäyttelyinä. Perinteet nähdään arvokkaina kulttuurihistoriallisina asioina kylissä, ja niitä halutaan vaalia. Samalla uusia ideoita otetaan avoimesti vastaan, mikä edesauttaa myös tavoitteen 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) toteutumista osallisuuden kautta.

Useassa haastattelussa kävi ilmi, että kylien alkuperäinen väestö on heterogeenistä. Etenkin maantieteellisesti keskiössä sijaitsevat paikkakunnat ovat keränneet asukkaita aikojen saatossa eri puolilta Suomea. Nykyään kausiluontoisuuden vaikutukset näkyvät myös syrjäisemmissä kylissä asukasmäärän kasvessa ja heterogeenistyessä sesongin ajaksi.

Kuntajaot nähdään muutamissa kylissä perinteiden ja historian jatkuvuuden uhkana. Kuntajaoista voi seurata hajanaisempi arki, ja esimerkiksi lasten koulunkäyntiin voi tulla suuriakin muutoksia.

Yhteistyö kylien ja yhdistysten välillä

Toimintakertomusten mukaan kylillä on yhteistyötä maakuntatason kyläyhdistysten kanssa. Joillakin kylillä on suunnitteilla seuraaville vuosille yhteinen tapahtumakalenteri muiden kylien ja yhdistysten kanssa. Haastattelut osoittivat kylien tekevän paikoin runsaastikin yhteistyötä. Vain yhdessä haastattelussa mainittiin, että lähikylien välillä vallitsee kilpailutilanne ja yhteistyö on tämän vuoksi vähäistä. Tavoitetta 17 (yhteistyö ja kumppanuus) toteutetaan laajasti haastatelluissa kylissä.

2.3.2 Ympäristöllinen kestävyys

Tässä luvussa perehdytään haastatteluista ja kylien lähettämistä dokumenteista saatuun aineistoon, jossa käsitellään ympäristöllisen kestävyuden teemoja.

Teemoja tässä luvussa ovat kyläasuminen ja ympäristö vuorovaikutuksessa ja ympäristönsuojelu maaseudulla.

Kyläasuminen ja ympäristö vuorovaikutuksessa

Ympäristöllisen kestävyuden haasteita on maaseudulla pyritty ratkomaan, ja vähähiilisyys mainittiin yhtenä tavoitteena. Kylissä yksityisautoilu nähtiin kuitenkin välttämättömänä pitkien välimatkojen vuoksi. Kimppakyydein on tähän mennessä pyritty ratkaisemaan ongelmia, joita julkisen liikenteen puuttuminen tai vajavainen toiminta aiheuttaa. Kimppakyydit vähentävät samalla liikennepäästöjä, joten niitä voidaan samanaikaisesti pitää myös ilmastotekona (tavoite 13). Kuitenkin joukkoliikenteen lisääminen ja infrastruktuurin parantaminen maaseudulla ja maaseudun ja kaupungin välillä ovat tärkeitä tavoitteita (tavoite 9: kestävä teollisuutta, innovaatiota ja infrastruktuureja).

Kierrätykseen sekä jätevesi- ja vesijärjestelmiin toivottiin useassa haastattelussa parannusta. Joissain tapauksissa kierrätyspisteet sijaitsivat jopa toisissa kylissä. Toisaalta asukkaat esimerkiksi isoilla maatiloilla kykenevät kierrättämään pitkälti kaiken. Lähellä toisiaan sijaitseville kiinteistöille on monessa paikassa yritetty saada yhteinen jätevesijärjestelmä.

Kyläläisten yhteisille tiloille, kuten kylätaloille on pyritty rakentamaan maalämpöputkisto, jotta puiden polttaminen vähentyisi. Uusiutuvaa energiaa toivottiin kyliin, ja haastatteluiden perusteella luontoa arvostettiin todella korkealle ja tahotila ilmastonmuutostalkoisiin oli korkea.

Luontoa pidetään maaseudulla erittäin tärkeänä, ja sen kunnosta halutaan huolehtia. Peruskoulusta asti lapsia pyritään opettamaan luonnon arvostamista. Useassa haastattelussa kävi ilmi, että kouluissa on päiviä, jolloin luonto nostetaan erikseen keskiöön. Kerran viikossa saattaa olla päivä ulkona tai kouluissa askarrellaan luonnon materiaaleja käyttäen.

Ympäristönsuojelu maaseudulla

Ympäristönsuojelu on haastateltaville itsestäänselvyys, sillä hyvinvoiva luonto ja ympäristö kylissä heijastuvat suoraan asumisviihtyvyyteen ja alkutuotannon elinkeinojen säilymiseen. Eräässä haastattelussa todettiin, että paikalliset elinkeinot kärsisivät, jos luonnosta ei huolehdittaisi. Tällä tarkoitettiin maatalouden, metsätalouden, matkailun ja kalastuksen kärsimistä. Maaperästä ja ekosysteemeistä täytyy kantaa huolta (tavoitteet 14: vedenalainen elämä ja 15: maanpäällinen elämä).

Kyläyhdistykset ovat pääsääntöisesti olleet vastuussa tai vähintäänkin toimeenpanijana kyläympäristöjen siistinä pitämisessä. Itse työ tapahtuu yleisesti tal-

koovoimin. Talkootyönä kyläläiset keräävät roskaa ja siistivät esimerkiksi uimarantoja. Jokien varsia pyritään siistimään, etenkin kylissä joissa kalastus on tärkeässä asemassa. Yhdessä haastattelussa kävi ilmi, että kyläyhdistys on ottanut asiakseen suojella luonnon monimuotoisuutta (tavoite 15) eräiden vieraskasvilajien kitkemisellä teiden varsilta, ja toiminta on saanut kannatusta.

Kyläyhdistysten toimintakertomuksista on havaittavissa muutos vuosi toisensa jälkeen, kun yhdistykset ovat ryhtyneet hankkeisiin ja projekteihin, joilla puututaan esimerkiksi vieraskasvien leviämiseen ja pölyttäjien pelastamiseen. Toiminnasta on tullut tavoitteellisempaa vuosi vuodelta.

Kylissä on perustettu luonnonsuojelualueita ja luomuviljelyä (tavoite 2: ei nälkää alataivoite: luomuviljelyn lisääminen) suositaan yhä enemmän. Tällaisilla toimilla pyritään suojelemaan vesistöjä ja pohjavesiä (tavoite 6: puhdas vesi ja sanitatio), joihin lopulta nojaa myös kylien asukkaiden vedensaanti. Pohjavesitilanne paikoin on heikko, ja sitä pyritään elvyttämään.

Kylät sijaitsevat usein kuntien vesi- ja jätevesiverkostojen ulottumattomissa, jolloin asukkaat ovat tietoisia oman toimintansa vaikutuksista ympäröivään luontoon. Jokainen huolehtii omien jätevesiensä käsittelystä. Kyläläiset ovat muuttamassa kylässä ajaneet erilaisia uudistettuja jätevesiratkaisuja, jotka olisivat kustannustehokkaampia ja ympäristöllisesti kestävämpiä. Tällaisia ovat esimerkiksi useiden talojen yhteiset järjestelmät, jotka edistävät suoraan tavoitetta puhtaasta sanitaatiosta ja vedestä.

Liiallinen luonnonsuojelu nähdään erään kylän toimintakertomuksen mukaan uhkana alkuperäisille elinkeinoille. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi metsätaloutta, jonka uhkana ovat liian suuret suojelalueet.

2.3.3 Taloudellinen kestävyys

Kyliä taloudelliseen kestävyteen vaikuttavat alueen työmahdollisuudet, kylän asukkaiden ikärakenne, kausiluonteisuus työvoiman ja matkailun saralla sekä kylien sijainti. Lähellä kaupunkia sijaitsevista kylistä on helpompi pendelöidä kaupunkiin, ja näin ollen asukkaiden joukossa voidaan nähdä enemmän työikäisiä. Tässä luvussa taloudellinen kestävyys on jaettu kylien elinvoimaisuuden, työllisyyden, palveluden ja yrittäjyyden sekä kylien saavutettavuuden teemoihin.

Kyliä elinvoimaisuus

Haastatteluiden perusteella näyttää, että kyliin olisi tulijoita, mutta kylissä ei ole tarjolla kiinteistöjä kysynnän mukaan. Tämä nousi esille kuudessa kahdeksasta

haastattelusta. Haastatteluiden mukaan tilanne voi olla se, että vapaat tontit eivät ole yksityisomistuksessa ja niiden ostaminen on vaikeaa tai tyhjillään olevat kiinteistöt ovat tunnearvoltaan suuria eikä niitä haluta myydä. Usein vapaita hyväkuntoisia taloja ei ole, ja uuden rakentamiselle tontin löytäminen voi olla haastavaa.

Maaseudulla asuminen houkuttaa edullisuuden ja tilan vuoksi. Haastatteluissa nousi esille, että kylien keskuksiin kaivattaisiin nuorille ja vanhoille mahdollisuutta asua vuokralla. Kaikilla ei välttämättä ole mahdollisuutta asua omakotitalossa, ja silti joissakin kylissä omakotitalo oli ainoa mahdollinen asumisen muoto.

Yleinen huoli kylien väestön ikääntymisestä ja lapsiperheiden vähyydestä vaivasi jokaista haastatteluun osallistunutta kylää. Lapsiperheiden ja kyliin sitoutuneiden nuorten rooli olisi kylien elinvoimaisuuden perusta. Tämän vuoksi kylistä yritetään tehdä vetovoimaisempia ja vähitellen myös pitovoimaisempia luomalla yhteisöllisyyttä, erilaisia virikkeitä ja huolehtimalla ympäristöstä. Kyläyhdistykset ovat toimintakertomusten mukaan panostaneet erityisesti nuorten viihtyvyyteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Eräässä toimintakertomuksessa mainittiin tapahtuma, jossa nuoret saivat tuoda oman mielipiteensä ilmi suoraan kaupungin päättäjille. Toimintakertomusten mukaan nuorille on lisätty vuosittain erilaisia tapahtumia kylillä. Huoli riittävistä kesätyöpaikoista ja nuorten mahdollisuuksien määrästä otettiin vakavasti haastatteluissa (tavoite 8: ihmisarvoista työtä ja talouskasvua).

Maakunnalliset kyläasiamiehet nostivat Leader-hankkeiden roolin erittäin tärkeäksi, sillä kylissä ei olisi tapahtunut kehitystä nykyiseen ilman Leader-hankkeita. Hankkeet mahdollistavat rahoituksen lisäksi asioiden ammattimaisen toteuttamisen. Hankkeiden hakeminen vaatii kuitenkin pitkäjänteisyyttä ja osaamista. Yleensä kyläyhdistyksen puheenjohtaja on vastuussa hakemuksista, minkä vuoksi hankkeita saattaa jäädä hakematta, sillä puheenjohtaja on usein myös kaikkein kiireisin henkilö.

Työllisyys, palvelut ja yrittäjyys

Kyliin halukkaat muuttajat kyselevät yleensä koulun ja kaupan sijaintia, jotka nähdään selkeinä vetovoimatekijöinä. Kuntaliitosten ja väestön vähenemisen myötä palvelut ovat kaikonneet osasta kyliä, minkä seurauksena kylien vetovoima on heikentynyt. Kylien tilanne palveluiden ja pendelöinnin suhteen on haastattelijujen perusteella riippumaton maaseutualueen tyypistä. Harvaan asutulta maaseutualueelta pendelöidään suurempiin keskuksiin töihin, kuten kaupunkien kehysalueeltakin. Aineistosta voi havaita, että ydinmaaseudun ja har-

vaan asutun maaseudun kylissä on kuitenkin jonkin verran alkutuotannon työpaikkoja. Kaupunkien kehysalueelta pendelöidään töihin kaupunkeihin lähes poikkeuksetta.

Kyläyhdistykset tukevat osaltaan paikallista pienyrittäjyyttä, ja jokaisesta haastattelusta kylästä löytyi yrittäjiä. Korjaus- ja hinauspalvelut, kampaaja ja tilitoimisto ovat yleisimpiä pienyrittäjyyden muotoja kylissä. Kyläyhdistykset ovat ryhtyneet kehittämään maaseutumatkailun mahdollisuuksia, ja monessa kylässä kylätalolle suunnitellaan majoituspalveluita. Tällaiset toiminnot edistävät kestävä kehityksen tavoitetta 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua), sillä tavoitteessa on määritelty esimerkiksi yrittäjyyden tukeminen.

Terveydenhuollon järjestäminen vaihtelee hyvin paljon ja selkeää linjaa haastatteluiden perusteella ei ole nähtävissä. Osassa kyliä terveydenhoito on hyvin mallillaan. Kylissä on joinakin päivinä viikosta mahdollisuus lääkärikäyntiin, kun taas joissakin kylissä terveydenhoito on järjestetty kaukana kyläkeskuksesta. Vanhusten kotihoito yritetään saada järjestymään kaikissa kylissä, mutta tässäkin on haasteita.

Alkutuotannon työllistävä osuus tapauskylissä on hyvin pieni. Haastatteluiden perusteella nousi selkeä kuva siitä, että vain kourallinen asukkaita työllistää itsensä maataloudella. Tilakoot ovat kasvaneet, ja maatilayrittäjiä on vähemmän. Kylissä kerrottiin olevan yksi tai kaksi tilaa. Joissain kylissä alkutuotannon kannattamattomuus nähdään todellisena uhkana kyläelämän jatkuvuudelle.

Useimmin työssä käydään kylän ulkopuolella, esimerkiksi lähimmässä kaupungissa tai suuremmassa asutuskeskittymässä. Etätöiden luoma mahdollisuus nähdään valtavana potentiaalina kylissä. Etätöiden tekeminen voisi elvyttää kyliä, kun työikäiset jäisivät kyliin asumaan. Osassa kyliä tämä on ollut jo nähtävillä, mutta osaan kyliä valokuitukaapeleita vasta odotetaan, joten hyviä tietoliikenneyhteyksiä vaativat etätyöt olisivat todellisuudessa mahdollisia laajemmin vasta pidemmällä aikavälillä. Tavoitteella 9 (kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja) voitaisiin päästä lähemmäs talouskasvua (tavoite 8) ja laajempaa kylien elinvoimaisuutta, jossa esimerkiksi koulutusmahdollisuudet (tavoite 4) ja hyvinvointi (tavoite 3) kasvaisivat.

Työn kausiluonteisuus tarkoittaa työn teon mahdollisuutta vain osana vuotta. Sesongin aikaan nuorten työmahdollisuudet monipuolistuvat ja monet kylät saavat tarvitsemansa piristyksen talouteensa, vaikka työllisyys ympäri vuoden olisikin kohtuullinen. Joissakin kylissä sesonkien aika on ainut hetki vuodessa, kun kylien talous hetkellisesti elpyy.

Haastatteluissa mainittiin kauppapalveluiden saavutettavuuden tärkeä rooli. Kyläkauppa on monessa suhteessa kylän keskustaa elävöittävä tekijä. Yhdessä

tutkimuksen kylässä kyläkauppa oli yhteydessä kohtaamispaikkaan, sillä ne muodostivat suuremman keskuksen. Tässä tapauksessa nämä tilat tukivat toinen toistaan ja tekivät kyläkeskuksesta elävän. Tässä samassa keskuksessa oli myös terveystalveluiden toimipiste.

Kylien saavutettavuus

Saavutettavuus nousi haastatteluissa aiheeksi, josta kyläyhdistyksillä oli runsaasti mielipiteitä ja vaateita etenkin kuntien suuntaan. Joukkoliikenneyhteyksiä haluttiin paremmiksi, samoin tietoliikenneyhteyksiä. Etätyöntekijöiden mielenkiintoa kylissä asumiseen toivottiin ja sen edellytyksenä nähtiin tietoliikenneyhteyksien parantaminen. Valokuitukaapeli nähtiin erityisen tärkeänä etätöiden lisäksi myös päivittäisten asioiden hoitamisessa, kun palveluita karsitaan kylistä. Haastatteluihin osallistui kyliä, joissa tietoliikenneyhteydet ovat hyvät, ja siitä kylät ovat selkeästi hyötäneet etätöiden ollessa mahdollisia. Tämä on korostunut etenkin pandemian aikana.

Kylissä paikasta toiseen kulkeminen tapahtuu lähes aina henkilöautolla, sillä julkiset kulkuyhteydet ovat heikot ja välimatkat liian pitkiä kevyelle liikenteelle. Yksityisautoilu on välttämätöntä nykytilanteessa. Kestävän kehityksen mukaisesti fossiilisista polttoaineista kuitenkin on tavoite luopua. Haastatteluissa ja kylien lähettämässä dokumenteissa on noussut esille toivo sähköautojen mahdollisesta yleistymisestä polttomootoriautojen tilalle, jolla ristiriitainen ongelma ympäristöllisen ja sosiaalisen kestävyuden välillä voitaisiin ratkaista. Koulukyydit ovat osassa kyliä ainoa julkisen liikenteen muoto. Julkiseen liikenteeseen toivottiin kehitystä maaseutualueilla kauttaaltaan. Tilanne kaupunkien läheisellä maaseutualueella ei ollut harvaan asuttua maaseutua parempi.

Julkisen liikenteen puuttuminen kylistä voi pahimmassa tapauksessa karkottaa ihmiset, joilla ei ole mahdollisuutta omaan autoon. Tähän yhdistettynä huono asuntojen saatavuus kyläkeskuksista voi koitua esteeksi esimerkiksi vanhuksen asumiselle kylällä. Teiden kunnostus ja suoraviivaiset yhteydet valtaväylille nähdään vetovoimatekijänä (tavoite 9: kestävä infrastruktuuri). Kyläyhdistykset pyrkivät vaikuttamaan julkiseen liikenteeseen, yleisemmin sen aikatauluihin, jotta ne palvelisivat sekä kyläläisiä että kuljetusyrittäjiä.

Lasten mahdollisuus järjestettyihin harrastuksiin on yleensä perheiden omien autojen varassa tai nuorten tapauksessa omien mopojen. Sama koskee nuorten pääsemistä kesäisin töihin. Yksityisautokulttuuri on vahva, sillä jo nuoret kyläläiset oppivat kulkemaan omiin menoihinsa itsenäisesti omilla mopoillaan.

Taulukko 4. Yhteenveto haastatteluissa ilmenneistä toimenpiteistä kylissä ja niiden vastaavuuksista kestävän kehityksen Agenda2030 tavoitteisiin

Kestävän kehityksen osa-alue	Kestävän kehityksen teema kyläineistossa	Toimenpiteet kylissä	Vastaava kestävän kehityksen tavoite (SDG)
Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	Yhteisöllisyys kylissä	- panostus kohtaamispaikkoihin (esimerkiksi kylätalo)	3 terveyttä ja hyvinvointia
		- aktiiviset tiedotuskanavat	10 eriarvoisuuden vähentäminen
	Kyläyhdistysten rooli kylissä	- tapahtumien järjestäminen	11 kestävän kaupungit ja yhteisöt
		- perinteiden arvostaminen	17 yhteistyö ja kumppanuus
		- vapaaehtoistyö ja talkoot	
		- ikäihmisten asioiden ajaminen	
	Koulutus maaseudulla	- nuorten asiat ja vapaa-ajan toiminta	10 eriarvoisuuden vähentäminen
		- metsästystoiminta	11 kestävän kaupungit ja yhteisöt
	Kyläläisten vapaaehtoistyö yhteisön hyväksi	- tapahtumat ja talkoot	
		- kyselyt kyläläisten toiveista	4 hyvä koulutus
Maaseudun ja kylien kulttuurihistoria	- kyläkoulujen jatkuvuus		
	- ympäristöteema kouluissa		
Turvallinen kyläelämä	- kyläläisten aloittamat hankkeet (esimerkiksi vihreän energian selvitys)	7 edullista ja puhdasta energiaa	
	- toisista kyläläisistä huolehtiminen (esimerkiksi tarjotaan mahdollisuus vanhuksille osallistua tai nuorille mahdollisuus korjata mopojaan)	9 kestävää teollisuutta, innovaatiota ja infrastruktuureja	
Turvallinen kyläelämä	- maisemanhoito	15 maanpäällinen elämä	
	- matkailuyrittäjyyden tukeminen	8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua	
Turvallinen kyläelämä	- liikennejärjestelyt	1 ei köyhyyttä	
	- nuorten virikkeet	8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua	
Turvallinen kyläelämä		16 rauhaa ja oikeudenmukaisuutta	

		<ul style="list-style-type: none"> - kimppakyydit - joukkoliikenteen sujuvoittaminen - infrastruktuurin parantaminen - kierrätyksen ja jätevesijärjestelmien parantaminen - yhteisten tilojen energiankäytön tehostaminen 	<p>13 ilmastotokeja 9 kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja</p>
Ympäristöllinen kestävyys	Kyläasuminen ja ympäristö vuorovaikutuksessa		
	Ympäristönsuojelu maaseudulla	<ul style="list-style-type: none"> - huolehtiminen maaperästä ja ekosysteemistä - vieraslajien ja pölyttäjien suojelu (luonnon monimuotoisuus) - luonnonsuojelualueiden perustaminen - luomuviljely 	<p>14 vedenalainen elämä 15 maanpäällinen elämä 13 ilmastotokeja 2 ei nälkää (luomuviljelyn alatavoite) 6 puhdas vesi ja sanitaatio</p>
	Kylien elinvoimaisuus	<ul style="list-style-type: none"> - nuorten koulutus ja työmahdollisuudet - nuorten vapaa-ajanvieron mahdollisuudet 	<p>8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua 3 terveyttä ja hyvinvointia 4 hyvä koulutus</p>
	Työllisyys, palvelut ja yrittäjyys	<ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyyden mahdollistaminen - etätöiden mahdollistaminen - terveystalouden saattavuus - kauppapalveluiden saavutettavuus 	<p>8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua 3 terveyttä ja hyvinvointia 9 kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja</p>
Taloudellinen kestävyys	Kylien saavutettavuus	<ul style="list-style-type: none"> - julkisen liikenteen laajentaminen - suorat yhteydet valtavyylille - valokuitukaapeliverkon laajentaminen - vuokra-asumisen mahdollistaminen 	<p>9 kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja 11 kestävä kaupunki ja yhteisöt</p>

Yllä olevan taulukon toimenpiteiden ja kestävä kehityksen tavoitteiden pohjalta keskustelua maaseudun kestävä kehitystä mittaavista asioista jatketaan luvussa 4.

2.4 Kestävä kehitys tutkimuksen maakuntaohjelmissa

Tutkimuksessa tarkastellut maakuntaohjelmat on laadittu pääsääntöisesti vuosille 2018–2021, joten ne päättyvät vuoteen 2021. Maakuntaohjelmat on laadittu jo useita vuosia sitten, mistä johtuen uusimmat kansalliset puheenaiheet ja poliittiset linjaukset eivät niissä täysin näy.

Maakuntaohjelmissa painotettiin kestävyysteemaa, joka oli mainittu jokaisessa neljän valitun maakunnan (Uusimaa, Kanta-Häme, Keski-Suomi ja Lappi) maakuntaohjelmassa (maakuntaohjelmat ks. taulukko 5). Muita kaikille maakuntaohjelmille yhteisiä teemoja olivat biotalouden, digitalouden, hyvinvoinnin, säävutettavuuden ja matkailun kehittäminen.

Taulukko 5. Tutkimuksen maakunnat ja niiden ohjelmat

Maakunta	Maakuntaohjelma
Lappi	Lapin maakuntaohjelma 2014-2017
Keski-Suomi	Keski-Suomen maakuntaohjelma 2018-2021
Kanta-Häme	Hämeen maakuntaohjelma 2018-2021
Uusimaa	Uusimaan maakuntaohjelma 2018-2021

Maakuntaohjelmien väliset suurimmat erot löytyivät maaseudun ja kylien huomioimisesta. Lapin maakuntaohjelmassa painotettiin maaseudun elävöittämistä sekä teknologian ja luontosuhteen tasapainoa. Uudenmaan maakuntastrategiassa kaupungit ja Uudenmaan merkitys nostettiin jalustalle ohi muiden Suomen alueiden. Uusimaa oli ainoa, joka maakuntaohjelmassaan vertasi itseään suoraan muihin alueisiin. Vertailun kohdealueet olivat Euroopassa ja Uudenmaan maakuntaohjelmasta huokui erottuminen Suomesta osaksi Keski-Eurooppaa. Keski-Suomen ja Kanta-Hämeen maakuntaohjelmat sijoittuivat maaseudun ja

kylien huomioinnissa näiden kahden väliin. Maaseutu ja kylät mainittiin, eikä mitään alueita korostettu ylitse muiden.

2.4.1 Lapin maakuntaohjelma 2014–2017

Lapin maakuntaohjelmassa maaseutu ja kylät on otettu huomioon neljästä maakuntaohjelmasta parhaiten. Keskusten roolia pidetään tärkeänä, mutta niitä ei erityisesti korostettu maaseudun yli. Ohjelmassa korostettiin Lapin alkuperäisten elinkeinojen arvoa toimeentulon lähteenä. Samalla luonnonvaroja haluttiin vaalia kaikkialla maakunnassa ja maakunta pyrki tekemään yhteistyötä kuntien kanssa asian hyväksi. Luonnonvarojen kestävän käytön osalta avainasemassa oli teknologinen kehitys.

Aluerakenteen kehittäminen Lapissa perustui hajautettuun malliin, jossa maakuntakeskuksina toimivat Rovaniemi, Kemi-Tornio, matkailukeskukset ja kairokset. Lapin kylät oli maakuntaohjelmassa mainittu tärkeänä osana aluerakennetta. Vahvimmat kylät kehittyivät jokien, pääteiden, matkailukeskusten ja kairosten lähetyville.

Lapissa, kuten muissakin maakunnissa toivotaan etätöiden mahdollisuuksien kehittyvän, jolloin työnteon edellytykset kaikkialla maakunnissa paranisivat. Tietoliikenneyhteydet edesauttavat myös paluumuuttoa Lappiin. Virtuaalitekniikka nähdään tulevaisuuden mahdollisuutena maakunnassa, jossa etäisyydet ovat pitkiä. Maakuntaohjelmassa on alustettu näitä mainittuja teemoja ajatellen maakuntastrategian laatimista vuodelle 2040.

2.4.2 Keski-Suomen maakuntaohjelma 2018-2021

Keski-Suomen maakuntaohjelmassa tavoitellaan kestävän kehityksen mukaista maakuntaa. Maakunta keskittyy ohjelmassaan samankaltaisiin asioihin kuin muut tarkastellut maakunnat. Kestävän kehityksen puitteissa pyritään nostamaan maakunnan digitaloutta, osaamista, hyvinvointia, matkailua ja kansainvälistymistä. Maaseudun osalta maakuntaohjelmassa painotetaan ja huomioidaan erityisesti liikenteen kehittämistä, palveluiden saatavuutta, maa- ja metsätalouden arvoa, biotalouden kehittämistä ja maaseutuelinkeinojen säilyttämistä. Kaupungeissa tutkimus ja koulutus nähdään ensiarvoisina. Molemmilla alueilla halutaan kehittää matkailua ja kulttuuritarjontaa.

Maakuntaohjelmassa nousevat esille väestön keskittyminen, väestön ikäkauma ja maakunnalle tyypilliset kehittämiskohteet. Keski-Suomen haasteena ovat heikot kulkuyhteydet länsi-itäsuunnassa, kun ne pohjois-eteläsuunnassa ovat toimivat. Aluerakenteen ytimistä puhuttaessa esiin nousee monikeskisuus, joka tarkoittaa Keski-Suomessa väestön keskittymistä kaupunkeihin,

maaseudulle ja biotalouden keskittymiin. Kaupunkien ja maaseudun välille toivotaan yhteistyötä, joka hyödyttää molempia alueita.

Biotalous on koko maakuntaohjelmaa läpileikkaava teema, joka nähdään avaimena vähähiilisyteen. Biotalous myötä Keski-Suomeen nousisi uusia työpaikkoja. Maakunta haluaa ehdottomasti panostaa elintarviketuotannon jokaiseen osa-alueeseen. Metsiin, maatalouteen ja vesistöihin liittyvä matkailu taas nähdään alihyödynnettynä mahdollisuutena: ”Matkailutuotteissa voidaan sujuvasti yhdistellä kaupunkien ja maaseudun kulttuuritarjontaa erämaiseen luontoon ja muihin palveluihin.”

Digitalisaation toivotaan tulevaisuudessa olevan kaikkien saavutettavissa. Kasvukeskuksen ja yliopiston korostaminen näkyy ohjelmassa. Jyväskylän yliopiston maineesta ja ainutlaatuisuudesta ollaan ylpeitä. Samalla maaseutualueiden elinvoimaisuutta ja säilymistä halutaan vaalia ja maakuntaohjelma painottaa myös metsä- ja peltoalueiden säilymistä maaseutuelinkeinojen käytössä.

2.4.3 Kanta-Hämeen maakuntaohjelma 2018-2021

Kanta-Hämeen maakuntaohjelma noudattaa tavoitteillaan samaa kaavaa kuin muutkin tutkimuksen maakuntaohjelmat. Strategisina painopisteinä maakuntaohjelmassa ovat saavutettavuus, hyvinvointi, biotalous ja luonnonvarojen kestävä käyttö ja kansainvälistyminen. Maakuntaohjelmassa painotetaan myös monipuolista asumista. Kestävä kehitys ja digitalous nähdään läpileikkaavina teemoina. Biotalous merkitystä on perusteltu ensisijaisesti maaseutualueiden elävöittäjänä. Muissa maakuntaohjelmissa biotalouden yhteydessä on mainittu vähähiilisyys. Kanta-Häme haluaa olla vahvin maakunta biotalousyrittäjyydessä vuonna 2040.

Maaseutualueilla toivotaan tulevaisuudessa biotalouden ja asumisen ja hyvinvoinnin kehitystä. Kaupungeissa kiertotalous ja teollisuusrakennusten hyödyntäminen nostetaan keskiöön. Taloudellisen kestävyuden uskotaan nojaavan kasvukeskuksiin. Sekä maaseuduilla että kaupungeissa ympäristönsuojelu ja digitalisaatio nostetaan kehitettäviksi teemoiksi.

Kanta-Hämeen maantieteellinen sijainti nähdään alueen keskeisenä vahvuutena. Alueelta on lyhyt etäisyys Etelä-Suomessa melkein kaikkialle, etenkin pääkaupunkiseudulle. Silti maakuntaohjelmasta paistaa huoli alueen väkimäärän tippumisesta ja maaseudun autioitumisesta. Maakuntaohjelmassa onkin tarkoin käyty läpi alueiden vaikutusalueet ja palvelutasot. Paikalliset palvelukeskukset on lueteltu ja niiden lisäksi kylien ja maaseudun rooli vaikutusalueena on tunnistettu.

Maakuntaohjelmassa on luonnehdittu kaupungin ja maaseudun välistä vuorovaikutusta. Kaupunkien kasvaessa myös läheinen maaseutu hyötyy tästä taloudellisesti, toisaalta syrjäisempi maaseutu menettää asukkaitaan tällaisen kehityksen myötä. Kanta-Hämeen maakuntaohjelmassa mainitaan, että maaseutualueet ja kaupungit muodostavat yhden kokonaisuuden. Kylät huomioidaan maakuntaohjelmassa myös niin, että palvelut halutaan säilyttää ja tuoda niitä edelleen haja-asutusalueille. Maakuntaohjelmassa on korostettu korkeakoulujen ja sitä kautta kaupunkien roolia, mutta painotus on alueiden välisessä yhteistyössä kestävyuden saavuttamiseksi. Kyläyhdistykset yhdessä järjestöjen kanssa toivotaan mukaan alueiden kehittämiseen.

Kanta-Hämeen maakuntaohjelmassa on mainittu kansainväliset päästökauppa- ja ilmastopimukset, joiden vaikutukset näkyvät esimerkiksi kuluttajien valinnoissa. Kanta-Häme on toiveikas sen suhteen, että tällainen kehitys luo lisää työpaikkoja päästöttömän energiantuotannon piiriin.

2.4.4 Uudenmaan maakuntaohjelma 2018-2021

Uudenmaan maakuntaohjelma on rakennettu kestävän kehityksen ympärille, mutta lähinnä kaupunkien osalta. Maakuntaohjelman rungon muodostavat hyvinvoiva ja osaava ihminen, menestyvä ja vastuullinen bisnes sekä ilmastoviisas ja monimuotoinen maakunta. Maaseutu on maakuntaohjelmassa vähemmällä huomiolla, sillä maakuntaohjelmassa sanotaan: ”Aluekehityksen painottaminen kaupunkien kehittämiseen on noussut esille erityisesti Helsingin kaupungin aloitteesta.” Kuitenkin maakuntaohjelmassa pyritään kaupunkialueiden ja maaseutualueiden väliseen yhteistyöhön.

Uudellamaalla on monta erilaista tunnistettavaa maakuntaidentiteettiä, joiden parissa tehdään maakunnan identiteettiä selkeyttävää työtä. Uusimaa kuitenkin tähtää maakuntaohjelmassaan selkeästi osaksi Keski-Eurooppaa, mikä on nähtävissä läpi ohjelman. Uusimaa nähdään koko Suomen taloudellisena veturina ja linkkinä kansainvälisille markkinoille.

Uudenmaan maakuntaohjelmassa maaseudun asemaa voidaan parantaa tiivistämällä maaseudun ja kaupungin yhteistyötä hyödyntämällä resursseja molemmista. Maaseudun suhteen korostetaan kiertotalouden, vihreiden arvojen, saavutettavuuden ja yritystoiminnan kehittämistä ja potentiaalia. Kaupunkimaisten alueiden kehityskohteena nähdään yhteisöllisyyden kasvattaminen. Sekä vetovoimiteijoinä että kehityskohteina kaupunkien osalta mainitaan älykäs kaupunkienergia, yritystoiminta, kiertotalous ja lähiruoka.

Ohjelma korostaa Uudenmaan alueiden elinvoimaisuutta niin, että jokaisen alueen tulisi löytää omat vahvuutensa ja pystyä kasvattamaan vetovoimaansa, niin

kaupunkien kuin maaseudun. Toisaalta pääkaupunkiseutua korostetaan yli muiden alueiden. Maakunnan kehittämisessä mainitaan puitteet, joiden avulla korkeakoulujen, yritysten ja tutkimuslaitosten kansainvälistymistä voidaan edistää. Tämä tarkoittaa rahan pakkautumista kaupunkiin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle.

Uudenmaan maakuntaohjelma on läpikäytyistä neljästä maakuntaohjelmasta ainoa, jossa maahanmuuttoon perehdytään tarkemmin. Maahanmuutto saakin suuren roolin, mikä on ymmärrettävää maahanmuuttajien sijoittuessa suurilta osin Helsinkiin.

Maakuntaohjelmassa maaseutualueiden rooli nähdään tärkeänä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja sen hillinnässä. Tietynlaiset sanavalinnat ohjelmassa korostavat jatkuvasti kaupunkialueiden merkitystä. Maaseuduista puhuttaessa ohjelmaan on kirjoitettu ”myös maaseutualueiden”, jolloin maaseutujen maininta tuntuu lisäykseltä kaupunkien oheen. Kestävän kehitys kuitenkin näkyy maakuntaohjelmassa selkeästi ja sen yhteydessä sekä kaupunki- että maaseutualueet nähdään kehitettävänä kohteina samanarvoisesti.

2.5 Kestävä kehitys kuntastrategioissa

Tarkasteltujen kunta- ja kaupunkistrategioiden näkökulma kestäväan kehitykseen oli hyvin laava ja melko pintapuolinen. Pääsääntöisesti strategiat (ks. taulukko 6) pysyttelivät laajoissa teemoissa, minkä vuoksi niistä ei voinut nähdä erottelua maaseutu- ja kaupunkialueiden kestäväan kehityksen tavoitteissa. Maaseutumaisuus mainittiin kahdessa strategiassa, mutta selvää tavoitteellista eroa eri alueiden välille ei voinut strategioiden pohjalta jäsentää.

Taulukko 6. Tutkimuksen maakunnat, kunnat ja niiden strategiat ja ohjelmat

Maakunta	Kunta	Kuntastrategia
	Salla	Sallan kuntastrategia 2017-2021
Lappi	Kemijärvi	Kemijärven kaupunki-strategia vuoteen 2020
	Laukaa	Laukaan kuntastrategia 2017-2021
Keski-Suomi	Pihtipudas	Pihtipudas Strategia 2017-2021
	Janakkala	Janakkalan kuntastrate-gia vuoteen 2030
Kanta-Häme	Forssa	Forssan kaupunkistrate-gia – Visio 2025
Uusimaa	Raasepori	Raaseporin strategia – vuosille 2021-2021

Hankkeeseen valikoituneiden kuntien kuntastrategioissa korostuvat talous, asukkaiden hyvinvointi, tasa-arvo ja saavutettavuus. Osassa niistä näkyvät myös ympäristö- ja ilmastoteemat. Kestävä kehitys tai kestävyys mainitaan kolmessa seitsemästä kuntastrategiasta, mutta muissa strategioissa painotetaan esimerkiksi luonnonvarojen järkevää käyttöä. Monessa strategiassa luonnon- ja ympäristönsuojelusta puhutaan käsi kädessä matkailun kehittämisen kanssa. Kestävydestä puhutaan osassa strategioita myös hiilidioksidipäästöjen vähentämisen ja vihreiden arvojen kautta.

Kylät on mainittu strategioissa vain pariin otteeseen, useimmiten niitä ei ole mainittu lainkaan. Koska kyseessä on maaseutumaisten kuntien strategiat, kylien erikseen mainitseminen ei ole välttämättä tuntunut tarpeelliselta. Strategioissa ei erikseen mainita kunnista tiettyjä alueita, mikä on toisaalta tasa-arvoista kunnan kaikkia alueita kohtaan.

3. Maaseudun näkyvyys kestävän kehityksen kansallisissa suunnitelmissa ja raportoinnissa

Maaseutukysymysten näkymistä tarkasteltiin käymällä läpi kansallisia strategia-, ohjelma- ja politiikkadokumentteja sekä muita raportteja, joissa kestävän kehityksen ohjelmia käsitellään. Tarkastellut dokumentit olivat Suomen Agenda2030-maaraportti, kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus, POLKU2030-arviointi sekä esiselvitys kansallisen Agenda2030-tiekartan laadinnasta. Osana tarkastelua nostetaan esille myös aiemmissa raporteissa ja arvioinneissa olevia kuvailuja kestävän kehityksen ohjelmien ja toimijoiden toiminnasta ja haasteista erityisesti alueellisesta näkökulmasta. Kirjallista aineistoa täydennettiin myös asiantuntijahaastatteluin.

3.1 Suomen Agenda2030 maaraportti

Keskeinen tarkasteltava ohjelma on YK:n Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 ja sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta, jotka hyväksyttiin maailmanlaajuisiksi ohjeiksi ja tavoitteiksi YK:ssa vuonna 2015 ja jotka antavat tämänhetkisen pohjan kestävyden tarkastelulle. Agenda2030-ohjelmaan kuuluu 17 kestävän kehityksen tavoitetta ja 244 indikaattoria tavoitteiden seurantaan varten. Suomessa Tilastokeskus kerää dataa tavoitteiden toteutumisen seurantaan varten, ja Suomi raportoi edistyksensä YK:lle.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti Suomen Agenda2030-maaraporttia 2020. Maaraportin keskeiset löydökset olivat, että Suomi on saavuttanut tai lähes saavuttanut kestävän kehityksen tavoitteet, jotka liittyvät köyhyyden vähentämiseen, terveyteen, koulutukseen, veteen ja energiaan, eriarvoisuuden vähentämiseen sekä rauhaan ja oikeusvaltioon, mutta Suomen suurimmat haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, kulutus- ja tuotantotapoihin,

luonnon monimuotoisuuteen sekä kehitysyhteistyörahoituksen tasoon (VNK 2020b¹).

Vuoden 2020 maaraportissa erityistä huomiota kiinnitettiin myös kuntien keskeiseen rooliin kestävän kehityksen tavoitteiden toteutuksessa (raportin sivu 42). Tämä johtuu raportin mukaan kunnalla olevista laajoista sosiaali- ja terveystalouden, maankäytön ja kaavoituksen sekä perusinfrastruktuurin järjestämistä. Raportissa korostettiin, että kunnissa kestävyyteen liittyviä tavoitteita on osana keskeisiä strategiaprosesseja, mutta kestävän kehityksen tavoitteet eivät sinänsä muodosta lähtökohtaa strategiselle suunnittelulle, vaan lähinnä ovat joko viestinnällinen elementti tai tapa tarkastella olemassa olevia toimintoja ja tavoitteita.

Raportissa nostetaan myös esille suurempien ja pienempien kuntien erot siinä, että miten väestönmuutos vaikuttaa. Pienemmissä kunnissa haaste on väestön väheneminen ja suuremmissa taas väestön kasvu. Raportissa kiinnitetään huomiota myös siihen, että aikajänne sekä paikallisessa että parlamentarisessa/kansallisessa valmistelussa on usein liian lyhyt ja että erityisesti paikallisstrategioiden muutaman vuoden suunnittelujänne nähdään haasteeksi pitkäjänteisen suunnittelun kannalta.

Raportissa korostetaan, että kansallisen tason ja paikallisen tason suunnittelun koordinoimisessa ja erityisesti kuntien roolissa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa on parantamisen varaa. Esimerkkinä mainitaan, että kansalliset indikaattorit eivät usein sovellu paikallisen kestäväuuden seurantaan ja paikallisesti on olemassa omia indikaattoreita ja seurantajärjestelmiä. On huomattavaa, että muuten maaraportissa ei eritellä erilaisten alueiden kestävyshaasteita, esimerkiksi kaupunkien ja maaseudun eroavaisuuksia.

¹ Valtioneuvoston raporttia (2020b) tarkasteltiin tämän hankkeen osalta erityisesti alueellisesta näkökulmasta. Sivulla 38, kohdassa 5.4 Work in Regions, Cities and Municipalities korostettiin, että kaupungeilla ja muilla alueellisilla toimijoilla on nykyään hyvinkin kunnianhimoisia tavoitteita sekä kestävän kehityksen tavoitteiden että ilmasto-tavoitteiden osalta. Alueelliseen erityistarkasteluun on vuoden 2020 raportissa nostettu Ahvenanmaa ja myös Lappi (sivun 41, case-laatikko) on nostettu lyhyeen erityistarkasteluun. Lappi on yksi tämänkin tutkimushankkeen tarkastelualueista.

3.2 Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus

Kansallista kestävän kehityksen strategiaa uudistettaessa vuonna 2013 Suomen kestävän kehityksen toimikunta päätti strategian sijaan laatia julkishallintoa ja eri toimijoita yhdessä sitouttavan kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen ”Suomi, jonka haluamme 2050”. (VNK 2016a) Yhteiskuntasitoumus on keskeinen väline YK:n Agenda2030 toteuttamisessa ja siinä sovitaan toimintatavoista ja tavoitteista hyvän elämän mahdollistamiseksi nyt ja tulevaisuudessa.

Yhteiskuntasitoumus rakentuu kahdeksasta tavoitteesta, jotka ovat yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, vaikuttavien ihmisten yhteiskunta, työtä kestävästi, kestävät yhteiskunnat ja paikallisyhteisöt, hiilineutraali yhteiskunta, resurssiviisas talous, luonnon kantokykyä kunnioittavat elämäntavat sekä luontoa kunnioittava päätöksenteko. Maaseutu mainitaan erityisesti tavoitekohdassa kestävät yhteiskunnat ja paikallisyhteisöt. Tavoitteen kuvailussa mainitaan, että ”huolehdimme maaseudun ja kaupunkien elinvoimaisuudesta sekä varmistamme, että niiden kehitys tukee toisiaan ja niiden välille syntyy uutta yhteistyötä. Mahdollistamme myös maaseudulla asumista ja yrittämistä. Varaudumme muuttuviin vesi- ja ilmasto-oloihin ja edistämme ilmastomuutokseen sopeutumista paikallisesti.” Lisäksi kohdassa todetaan, että ”edistämme kestäväää kaupunki- ja yhdyskuntakehitystä ja – suunnittelua sekä paikallisyhteisöjen osallistumista päätöksentekoon myös kansainvälisessä yhteistyössä.”(VNK 2016b)

Eri toimijoita on kutsuttu tekemään omia kestävän kehityksen sitoumuksia. Ne tähtäävät muutaman vuoden sisällä tai 5-10 vuoden aikana toteutettaviin konkreettisiin toimiin, toimintatapojen muutoksiin ja innovatiivisiin kokeiluihin, jotka edistävät yhteisesti sovittuja asioita, ja samalla sitoutuja osallistuu Agenda2030-ohjelman kansalliseen toimeenpanoon.

Yhteiskuntasitoumuksen edistymistä seuraa kestävän kehityksen toimikunta ja siitä raportoidaan vuosiraportein. Vuoden 2020 raportin (VNK 2020c) mukaan vuonna 2020 tehtiin 363 uutta sitoumusta, ja vuoden lopussa sitoumuksia oli yhteensä 2542. Taustaorganisaatioittain sitoumuksia oli suurimman osan yksityishenkilöiltä (1388) ja seuraavaksi eniten yrityksiä (517).

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia toimijoita olivat kaupungit ja kunnat (517) ja mahdollisesti kansalaisjärjestöt, yhdistykset ja säätiöt (127), koska kyläyhdistykset oletettavasti osuvat tähän luokkaan, ja maakunnat (2). Myös hankkeen yhteistyökumppani Suomen Kylät ry on tehnyt kestävän kehityksen sitoumuksen.

Maaseutunäkökulman kannalta olisi mielenkiintoista, jos erityisesti maaseudun elinvoimaan ja kestäväan kehitykseen tehtyjen sitoumusten sisältöä, toimenpiteitä ja erityisesti toimenpiteiden edistymisen mittausta voitaisiin seurata systemaattisesti.

3.3 POLKU2030-arvionti

Demos Helsingin, Helsingin yliopiston kestävyystieteen instituutti HELSUS:n ja Suomen ympäristökeskus SYKE:n toteuttamassa POLKU2030-arvioinnissa (Berg ym. 2019) käytiin läpi Suomen kestäväan kehityksen tilan kannalta keskeisiä asiakirjoja asiakirja-analyysin keinoin (POLKU2030-arvionti, sivu 11 alkaen).

POLKU2030-raportin alussa korostettiin (s. 13), että OECD:n mukaan institutionaalisilla mekanismeilla ja rakenteilla on ratkaiseva rooli kestäväan kehityksen tavoitteiden onnistuneessa toimeenpanossa. Suomen kestäväan kehityksen politiikkaa arvioitiin myös muutosteorian keinoin (s. 28, kappale 3.2) ja arvionti päättyi toteamaan, että kestäväan kehityksen politiikan muutosteoria on epäselvä. Esimerkkinä mainittiin, että Agenda2030-ohjelman tavoitteet ovat laajoja ja yleispiirteisiä eikä toimien ja tavoitteiden väliin ole rakennettu uskottavaa polkua. Asiakirja-analyysin lisäksi haastattelut asiantuntijoiden sekä ministeriöiden edustajien kanssa korostivat myös muutosteorian epäselvyyttä. Näissä näkemyksissä nousi esille toimintamallin laaja-alaisuus ja osallistavuus, mutta toisaalta monimutkaisuus ja hallintokeskeisyys.

Arvioinnissa korostettiin, että Suomen kestäväan kehityksen politiikan ydinsisällöstä, keinoista ja tavoitteista ei ollut yhteisymmärrystä, vaan toimijat omasivat ”lukuisia erilaisia, epämääräisiä ja julkilausumattomia kestäväan kehityksen hahmottamistapoja, mutta selkeä ja yhteisesti jaettu politiikan muutosteoria puuttuu”. Arvioinnin mukaan Agenda2030 tavoitteineen on myös jäsentänyt kestäväa kehitystä, mutta tavoitteet kattavat ”kaiken mahdollisen” ja ovat vaikeasti mitattavia.

POLKU2030-arvioinnin mukaan myös Suomen kestäväan kehityksen strategian kahdeksan kansallista tavoitetta tunnettiin heikosti (VNK 2021a). Haasteeksi nähtiin, että kestäväa kehitystä jäsennetään kansallisesti eri tavalla kuin Agenda2030 kestäväan kehityksen tavoitteiden kautta. Myös kestäväan kehityksen yhteiskuntasopimuksen kahdeksaa tavoitetta sekä kestäväan kehityksen yhteiskuntasopimuksen kymmentä indikaattorikoria pidettiin sekavina ja hämmentävinä (s. 29).

POLKU2030-arvioinnin mukaan haasteellista oli myös se, että aineistosta ei löytynyt selkeitä linkkejä Suomen kestävän kehityksen politiikan, esimerkiksi kestävän kehityksen toimikunnan tai asiantuntijapaneelin toiminnan ja konkreettisten ympäristöön, talouteen tai sosiaaliseen kehitykseen liittyvien vaikutusten välillä. Toisaalta tukea löytyi sille, että Suomen kestävän kehityksen politiikka on vaikuttanut esimerkiksi ministeriöiden puhe- ja ajattelutapoihin, kestävän kehityksen tilasta ja sen kehittämismahdollisuuksista tuotettuun tietoon, yhteiseen kieleen ja yhteistyöfoorumien syntyyn sekä johtamisen käytäntöihin (s. 32).

POLKU2030-arvioinnissa tarkasteltiin myös, miten kestävän kehityksen idea näkyy hallinnon keskeisissä strategia-, suunnitelma-, ohjaus- ja raportointiasiakirjoissa ja toiminnassa (s. 33 ja Liite 8). Arvioinnissa korostettiin, että näkökulma on vasta viime aikoina päässyt osaksi kaikkien ministeriöiden toimintaa ja että ministeriöitä ja niiden toimijoita voidaan luokitella sen perusteella, kuinka uusi tulokulma kestävä kehitys heille on.

Arvioinnin mukaan kestävän kehityksen sisällyttäminen entistä useammin ja laajemmin keskushallinnon toimintaa ohjaaviin ja arvioiviin asiakirjoihin on tapahtunut erityisesti vuoden 2016 jälkeen, ja Agenda2030 on ollut tässä tärkeä tekijä. Arviointi huomauttaa, että kestävä kehitys käsitellään kuitenkin usein osana jotain muuta, kapeampaa teemaa, ei välttämättä kokonaisvaltaisesti. Huomiota kiinnitettiin siihen, että ministeriöt ovat järjestäneet kestävän kehityksen työnsä eri tavoin, mutta erityistä huomiota olisi syytä kiinnittää toiminnan resurssointiin ja toimijoiden laajaan sitouttamiseen ministeriöiden sisällä. Näin mahdollinen ainoa yhdyshenkilö ei jäisi yksin hoitamaan näitä asioita ja henkilövaihdokset katkaisisi niiden käsittelyä.

Kestävän kehityksen koordinaatiomalli (s. 13, kuva 3) keräsi arvioinnin mukaan paljon positiivisia arvioita, mutta samalla kestävän kehityksen toimikuntaan, samoin kuin asiantuntijapaneeliin, seurantaverkoston ja indikaattoreihin liittyi merkittäviä uudistuspaineita. Monimutkaisen järjestelmän koettiin tekevän kokonaisuudesta vaikeasti hahmottuvan. Ehdotuksena nostettiin muun muassa kestävän kehityksen toimikunnan, asiantuntijapaneelin ja seurantaverkoston yhteistyön syventämistä tai jopa yhdistämistä, koska nyt ”hallinnon, tutkimuksen ja käytännön työn verkostot työskentelevät liikaa toisistaan irrallaan, ja koordinaatiomallissa on paljon päällekkäisyyksiä”.

Myös kaupunkien edustajat toivoivat konkreettista tukea kaupunkien ja kuntien Agenda2030-työn käynnistämiseen strategisella tasolla. Arvioinnissa korostettiin, että vuorovaikutus eri ministeriöiden kaupunkien ja seutukuntien

kehittämisohjelmista huolimatta ei ole riittävää paikallistason ja valtionhallinnon välillä. Arvioinnin mukaan myös OECD on huomauttanut, että valtio- ja paikallistason sitoutuminen kestävän kehityksen työhön sekä hallinnon tasojen välinen koordinaatio ovat kriittisiä Agenda2030-tavoitteiden saavuttamisen kannalta. (s.35-36)

POLKU2030-arvioinnin johtopäätöksissä nostettiin esille, että kestävän kehityksen haasteiden ratkaisun kannalta tarpeellista tietoa on paljon, mutta se ei ole oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa päätöksentekijöiden käytettävissä. Arvioinnissa huomautettiin myös, että monissa kestävän kehityksen olennaisissa kysymyksissä on myös merkittäviä intressiristiriitoja. Tämän ratkaisemaksi tarvitaan raportin mukaan poliittista mandaattia ja tieteellistä tietoa muutosta tukemaan.

Arvioinnin keskeinen johtopäätös oli myös, että merkittävin muospaine on niillä kestävän kehityksen politiikkainstrumenteilla, jotka liittyvät tiedon välittämiseen ja käyttöön politiikassa. Useiden, eri tavoin jäsenneiltyjen kestävän kehityksen indikaattoreiden järjestelmä aiheuttaa arvioinnin mukaan hämmennystä. Haasteena koetaan myös, että indikaattoreita ei ole tuotettu riippumattomasti laajan tiedeyhteisön tuella, vaan ministeriöiden ja joidenkin valtion tutkimuslaitosten edustajien toimesta. Arvioinnissa korostetaan, että erityisesti kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli on jäänyt melko näkymättömäksi (s. 54).

POLKU2030-arvioinnin itsearviointiosassa todettiin arvioinnin haasteeksi ministeriöiden edustajien ja keskeisten asiantuntijoiden näkökulman korostuminen muiden, esimerkiksi kuntien ja yritysten näkökulman kustannuksella. Siksi arvioinnista ei voi suoraan tehdä päätelmiä maaseutunäkökulmasta tai alueellisista näkökulmista kestävän kehityksen ohjelmatyössä. Voidaan kuitenkin olettaa, että arvioinnissa esiin nostetut haasteet, kuten kestävän kehityksen toimijakentän moninaisuus ja eri ministeriöiden erilaiset lähestymistavat, sekä haastatteluissa mainittu toive lisätuesta ja yhteistyöstä kaupunkeihin ja kuntiin vihjaavat myös siitä, että alueelliset toimijat, kuten maaseudun kehittäjät saattavat kohdata samoja haasteita. He siis tarvitsevat enemmän tukea ja vuoropuhelua kestävän kehityksen kysymyksissä.

3.4 Esiselvitys kansallisen Agenda2030-tiekartan laadinnasta

Tarkastelun kohteena oli myös Gaian toteuttama Esiselvitys kansallisen Agenda2030-tiekartan laadinnasta 2020 (Halonen ym. 2020). Tiekarttatyön tarkoituksena on hahmottaa, millaista politiikkaa Suomessa tulisi systemaattisesti harjoittaa, jotta voidaan saavuttaa kansallisesti kaikki Agenda2030:n tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Esiselvityksessä materiaalina toimivat julkiset tietolähteet, kuten Suomen Agenda2030-maaraportti sekä Tilastokeskuksen toteutushetkellä tuorein SDG-indikaattorikatsaus, pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma, valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kestävästä kehityksestä lokakuussa 2020, koronaelvytysraportit sekä 20 asiantuntijahaastattelua.

Esiselvityksen johtopäätöksissä korostettiin, että alatavoitteita seurataan riittävällä tasolla, ja noin puolet seuratusta 169 alatavoitteesta on saavutettu. Kestävän kehityksen kaikkien tavoitteiden saavuttaminen tarkoittaisi kuitenkin lisätoimenpiteitä erityisesti 44 alatavoitteelle, joita ei ole saavutettu sekä 11 alatavoitteelle, jotka on jo saavutettu, mutta jotka kohtaavat uusia haasteita. Raportissa todetaan myös, että hallitusohjelma luo hyvät edellytykset kohdistaa toimia niille yhteensä 55 tavoitteelle, jotka esiselvityksen mukaan tarvitsevat lisähuomiota. (s. 2-4) Useat haastatellut asiantuntijat nostivat esiin, että Agenda2030 -tavoitteiden saavuttaminen edellyttää laajaa kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Esiselvitys päätyi suosittamaan, että tuleva kestävä kehityksen tiekarttaprosessi rakennetaan läpinäkyvästi ja osallistavasti järjestelmätason muutos/murrospolkujen varaan, jotka ovat Kestävyyspaneelin kuusi kestävyiden polkua: kansalaisten hyvinvointi ja toimintamahdollisuudet, kestävä ja oikeudenmukainen talous, kestävä ruokajärjestelmät ja terveelliset ruokatottumukset, kestävä energian saanti kaikille, kaupunkien ja kaupunkiseutujen kestävyys ja globaalien luonnonjärjestelmien turvaaminen.

Esiselvitys kuvailee myös Suomessa tehtävää kestävä kehityksen indikaattorityötä (s.23 eteenpäin). Selvityksen mukaan Suomen Agenda2030 -maaraportin arviot alatavoitteista ovat pääosin johdonmukaisia Tilastokeskuksen indikaattoridatan kanssa. Selvityksessä käydään kattavasti läpi saavutetut ja työn alla olevat tavoitteet. SAPE-hanketta varten raportista etsittiin mainintoja mahdollisista alueellisista eroista tai maaseutunäkökulmasta, mutta sellaisia ei löytynyt.

Esiselvityksessä nostettiin esille sidosryhmien edustajien näkemys, että olisi syytä panostaa tiiviimpään yhteistyöhön julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen, rahoitussektorin, kansalaisten ja tutkimustahojen välillä. Tämä koskee erityisesti eri tavoitteiden ristikkäisvaikutuksia ja kestäväen kehityksen toimenpiteiden synergia potentiaalia. (s.41-42) Tässä kohdassa olisi luontevaa ajatella myös yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri alueellisten toimijoiden välillä sekä ristikkäisvaikutuksia ja keskinäisriippuvuuksia esimerkiksi kaupunkien ja maaseudun välillä tavoitteiden toteuttamisessa. Tätä ei kuitenkaan ole erikseen mainittu raportissa. Toki on mahdollista, ettei se kuulunut tehtävänantoon.

Esiselvityksessä suositeltiin myös tiekarttaprosessin asemoimista ja synkronoimista muihin merkittäviin tiekartta- ja strategiaprosesseihin, joista esimerkkinä mainittiin muun muassa strategisen kiertotalouden edistämishjelma, vähähiilisyden tiekartat ja keväällä 2021 odotetut taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyden tiekartat. (s.47-28). Tässä yhteydessä korostettiin myös, että haasteiden ja kipupisteiden rinnalla on hyvä tunnistaa eri toimijoiden rooleja ja vahvuuksia ratkaisujen toteuttajina. Eri toimijoita ei tässä nimetty ja luokiteltu, mutta SAPE-hankkeen puitteissa näemme maakuntien, kuntien ja jopa kylien ja muiden maaseudun kehittäjien roolit.

3.5 Asiantuntijahaastattelut

Julkisten raporttien ja ohjelmadokumenttien lisäksi tietoa maaseutunäkökulmasta kestäväen kehityksen ohjelmatyössä täydennettiin valikoiduilla asiantuntijahaastatteluilla. Asiantuntijat valittiin yhteistyössä tutkimusryhmän ja ohjausryhmän kanssa sekä kysymällä eri tahoilta mahdollisia haastateltavia. Keskustelua teemoista käytiin myös hankkeen yhteistyökumppanin Suomen Kylien kanssa sekä hankkeeseen valittujen case-alueiden kyläasiamiesten kanssa. Haastattelut ja sisäiset työpajat toteutettiin keväällä ja kesällä 2021. Haastatellut asiantuntijoiden asiantuntemus liittyi joko kestäväen kehitykseen tai maaseudun kehittämiseen tai kylätoimintaan eri kulumista ja haastateltavia kartoitettiin tutkijoiden oman verkoston kautta. Yhteensä asiantuntijahaastatteluita tehtiin 11 ja haastateltujen nimet on listattu liitteessä 2.

Asiantuntijahaastatteluilla haettiin lisätietoa maaseutunäkökulman huomioon ottamisesta kestäväen kehityksen strategioissa ja kestäväen kehitystä valmistelemissä tahoissa.

Vastauksissa korostui, että haastatteluhetkellä työn alla olleessa ja syksyllä 2021 julkaistussa maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa kestävä kehitys oli mukana monesta eri näkökulmasta, mutta kestävä kehitys suunnitelmissa tai ohjelmissa ei ole välttämättä erillistä maaseutunäkökulmaa. Haastatteluissa toistui, että maaseutu on usein mukana kokonaisajattelussa ilman tarkempaa erittelyä siitä, näkyykö kestävyys maaseutualueilla tai kaupungeissa eri tavalla.

Kaupungistumisen ilmiöstä puhuttaessa nähtiin, että alueellisia kehityskulkuja sekä kaupungeissa että maaseudulla mietitään, mutta haastatteluissa korostui kiinnostus alueellisen ja maaseutunäkökulman käsittelemiseen myös omina kokonaisuuksinaan. Maaseutu nähtiin oleelliseksi ympäristöksi kestävä kehityksen asioiden pohtimiseen, ja mielenkiintoisiksi nousivat edellytykset toimia ja asua maaseudulla kestävästi, samoin ihmisryhmien hyvinvoinnin edellytykset ja toimintamahdollisuudet erityisesti väestön vähenemisen myötä.

Haastatteluissa nousi esiin, että maaseudun kestävä kehitystä tarkastelevat usein paikalliset tahot omasta näkökulmastaan. Eri tahot ovatkin käynnistäneet hankkeita, joissa pohditaan mitä kestävä kehitys heille tarkoittaa.

Haastatteluissa korostui, että erityisesti kunnat ovat olleet jo pitkään mukana erilaisissa kestävä kehityksen hankkeissa. Haastateltavien käsityksen mukaan on kuitenkin todennäköistä, että kestävä kehityksen hankkeet ovat resursseista johtuen yleisempiä suuremmissa kuin pienemmissä kunnissa. Yksi asiantuntija korosti myös, että pienemmissä kunnissa toiminta itsessään on erilaista ja haasteet erilaisia myös kestävä kehityksen osalta.

Tässä yhteydessä nousi esiin, että sekä valtiollisesti että eri alueellisilla toimijoilla olisi vielä tekemistä poikkisektorialisen yhteistyön edistämässä, mikä on kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisen edellytys. Käytännön haasteena ja konkreettisenä esimerkkinä mainittiin myös, että kestävä kehityksen suunnittelussa erityisesti työpajat ja muut tilaisuudet eivät ennen korona-aikaa mahdollistaneet etäosallistumista. Silloin maaseudulla asuvien vaikuttajien ja edustajien mukaantulo keskusteluihin, valmisteluihin ja työpajoihin oli usein hankalaa. Esiin nousi ehdotus, että maaseudun kehittäjien osallistumismahdollisuudet otettaisiin huomioon tilaisuuksia järjestettäessä, jolloin kansalliseen kestävä kehityksen valmisteluun saataisiin mukaan maaseutunäkökulmaa.

Asiantuntijoilta tiedusteltiin myös, mitkä ovat heidän mielestään maaseudun sujuvan arjen ja hyvän elämän kannalta tärkeimmät alueelliset strategiset suunnitelmat, ja onko näissä strategioissa yleisesti huomioitu kestävä kehityksen tavoitteita. Vastauksissa nousi esiin, että maakuntaohjelmista

nykyään kaikki huomioivat kestävän kehityksen tavoitteet oman alueensa näkökulman ja erityispiirteet huomioon ottaen. Tärkeä rooli nähtiin myös ELY-keskuksilla ja maaseuturahaston alueellisilla suunnitelmilla, joissa asiantuntijoiden mukaan on ollut laajaa kuntien ja sidosryhmien kuulemista, samoin keskusteluissa on ollut pitkään kestävän kehityksen teemojen läpileikkaavuus. Haastatteluissa korostui, että kylät ovat pitkään tehneet kyläsuunnitelmia, jotka ovat perinteisesti keskittyneet lähipalvelujen varmistamiseen ja kyläympäristön parantamiseen. Myös Leader-suunnitelmien merkitystä sekä niiden edellyttämää kestävän kehityksen mukaan ottamista korostettiin haastattelussa.

Esille nousi myös näkemys, että kylästrategioissa lähdetään harvoin systemaattisesti liikkeelle kestävän kehityksen suurista linjauksista esimerkiksi Agenda2030 -ohjelman kautta, vaan koko kylätoiminta itsessään usein rakentuu kestävyysajattelun päälle.

Asiantuntijoilta tiedusteltiin myös näkemyksiä siitä, miten kestävä kehitys pitäisi määritellä ja toteuttaa erityisesti maaseudulla. Haastatteluissa korostettiin, että kestävän kehityksen osa-alueet ovat maaseudulla samat kuin kaupungissa, mutta ne ja erityisesti kestävä hyvinvointi näyttävät eri tavalla. Haasteena on ollut eri tutkimuksissa käytetyt mittarit, joista esimerkkinä nostettiin asuntolainan koko hyvinvoinnin mittarina alueellisessa vertailussa. Se todettiin hankalaksi, koska asunnot ovat edullisempia maaseudulla kuin kaupungeissa, ja tällöin lainankin koko on vastaavasti pienempi. Pienissä, vähenevän väestön kunnissa haasteeksi ja mahdollisuudeksi nähtiin erilaiset älykkään sopeutumisen suunnitelmat ja tähän liittyvät kestävyiden haasteet. Hyvänä avauksena nähtiin käynnissä oleva HYVIS-hanke, jossa tehtiin mittareita hyvinvoinnille.

Haastatteluissa nousi esille ehdotus, että olisi hyvä lähteä kylien suunnitelmista ja kokemuksista ja kerätä näitä kuntaan. Erityisesti kuntastrategian valmisteluvaiheessa olisi hyvä kuulla kyliä. Seuraava askel olisi kerätä maaseutunäkemyksistä maakuntastrategiaan. Tämä lisäisi myös alueellista yhteistyötä. Hyviksi yhteistyötahoiksi nähtiin myös ELY-keskukset ja paikalliset maaseudun kehittäjätahot.

3.6 Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2021-2027 Ajassa uudistuva maaseutu

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin maaseudun näkymistä kestävän kehityksen linjauksissa ja ohjelmissa. Toinen näkökulma, joka ei kuitenkaan kuulunut hankkeen tutkimussuunnitelmaan, olisi ollut kestävän kehityksen näkyminen kansallisissa maaseudun kehittämissasiakirjoissa ja -ohjelmissa. Tähän liittyy muun muassa Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2021-2027 Ajassa uudistuva maaseutu, joka julkaistiin syksyllä 2021. Koska hankkeen haastattelut oli tehty ennen Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman julkaisua, haastatteluissa ei esitetty kokonaisohjelmaan liittyviä kysymyksiä.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma perustuu näkemykseen monimuotoisesta maaseudusta kansallisena menestystekijänä. Huomionarvoista ohjelmassa on, että se rakentuu kestävyyskriisiin ja siten kestävän kehityksen työn ympärille. Ohjelman tärkeä osa onkin huomion kiinnittäminen maaseudun mahdollisuuksiin tarjota ratkaisuja kestävyyskriisiin.

Ohjelman tiivistelmän mukaan sen strategisina kiintopisteinä ovat keskinäisriippuvuus, ympäristöoikeudenmukaisuus ja uusi tietotalous. Ohjelman viisi teemaa ovat: Luonnonvarojen käytöstä enemmän lisäarvoa, maaseudun toimijat osana kestävän siirtymän ratkaisua, kilpailukyvyyn ja elinvoiman vahvistaminen, sujuvan arjen vahvistaminen sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Ohjelmassa mainittuja teemoja nousi esille myös luvussa 2 raportoiduissa kylähaastatteluissa.

4. Näkökulmia kestävän kehityksen mittaamiseen kylissä ja maaseudulla

Tässä luvussa tarkastellaan kestävän kehityksen indikaattoreita maaseudun ja kylien näkökulmasta. Tutkimuksessa kartoitettiin aiemmin käsiteltyjen kestävän kehityksen ohjelmien ja arviointien sekä tapaustutkimusmateriaalin (maakuntaohjelmat, kuntastrategiat ja kyläsuunnitelmat ja muut kylämateriaalit) perusteella, millaisia näkökulmia maaseudun kestävän kehitykseen liittyy ja miten niitä voitaisiin mitata. On kuitenkin huomattavaa, että tarkasteltu aineisto ei sisältänyt valmiita, olemassa olevia mittareita, joista maaseudulle parhaiten sopivat olisi ollut mahdollista valita. Siten vastausta tutkimuskysymykseen maaseudun kestävän kehityksen mittaamiseen sopivista mittareista hahmotellaan mahdollisten teemojen kautta. On myös huomattavaa, että tarkastelussa painottuu voimakkaasti hankkeen kyläaineistolähtöisyys. Samoin maaseutua tarkastellaan pitkälti kylissä asumisen kautta.

Tutkimuksessa arvioitiin, kuinka hyvin käytössä olevat kestävän kehityksen indikaattorit sopivat kuvaamaan maaseudun kestävää kehitystä. Raportissa aiemmin luotiin yhteyksiä kylien toiminnan ja Agenda2030:n kestävän kehityksen indikaattoreiden välille (taulukko 4, sivulla 28-29). Tässä osiossa käydään läpi kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen indikaattorikorien indikaattorit selvittäen, millä aluejaoilla tietoa on julkisesti saatavilla. Muuten tarkasteltu aineisto pohjautuu pitkälti kylä- ja asiantuntijahaastatteluihin sekä 29.9.2021 Maaseutu-parlamentti 2021 -tapahtumassa järjestettyyn työpajaan. Työpajassa maaseudun kestävän kehityksen osa-alueita sekä niiden mittaamista pohdittiin ja mitattavia asioita hahmoteltiin yhdessä maaseudun kehittämisen ja kestävän kehityksen asiantuntijoiden kanssa. Esiin nousseita nousevia mitattavia teemoja verrattiin myös kestävän kehityksen indikaattorikorien mittareihin. Työpajoissa aineiston kyläpainotusta pyrittiin tuomaan mahdollisuuksien mukaan maaseututasolle.

On kuitenkin huomattavaa, että tässä hankkeessa lopputuloksena esitellään teemoja ja niihin liittyviä ehdotuksia mahdollisista mitattavista asioista. Lopullinen mittarivalinta vaatii vielä enemmän työtä eri hankkeissa ja yhteyksissä.

4.1 Nykyisten mittareiden soveltuvuus maaseudun kestävän kehityksen seurantaan

Tämänhetkisen pohjan kestävyden tarkastelulle antavat Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 ja sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta, jotka hyväksyttiin maailmanlaajuisiksi ohjeiksi ja tavoitteiksi YK:ssa vuonna 2015 (UN 2015). Valtioita sitova toimintaohjelma kattaa vuodet 2016–2030.

Edistymistä kohti kestävän kehityksen tavoitteita seurataan maailmanlaajuisesti 244 indikaattorilla. Niillä maat voivat arvioida omaa edistymistään sekä raportoida siitä kansainväliselle yhteisölle.

Suomessa Tilastokeskus kokoaa tietoa muutoksista eri indikaattoreissa niin kansalliseen käyttöön kuin kansainvälistä raportointia varten. Tilastokeskus seuraa saatavilla olevan tiedon perusteella 169 eri indikaattoria² ja hakee keinoja vielä puuttuvien indikaattoreiden seurantaan (Tilastokeskus 2021). Maiden välisten kehityserojen takia kaikki maailmanlaajuiset mittarit eivät välttämättä ole täysin relevantteja kaikille maille.

Luvussa 3 kerrottiin myös Suomen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksesta sekä sen indikaattoreista, jotka luotiin kansalliseksi kestävän kehityksen toteuttamisen ja seurannan työkaluksi.

Luvussa 3 nostettiin esiin muun muassa POLKU2030-arvioinnin havainto, että useilla eri tavoilla jäsenneilty kestävän kehityksen indikaattoreiden järjestelmä aiheuttaa hämmennystä. Tämän lisäksi haasteena koettiin, että indikaattoreita ei ole tuotettu riippumattomasti laajan tiedeyhteisön tuella. Gaian esiselvityksessä puolestaan korostettiin, että Suomen Agenda2030-maaraportin arviot alatavoitteista ovat pääosin johdonmukaisia Tilastokeskuksen indikaattoridatan kanssa. Esiselvitys kävi läpi saavutetut ja työn alla olevat tavoitteet, mutta siinä ei tarkasteltu alueellisia eroja tai maaseutunäkökulmaa. Suomen 2020 maaraportissa korostettiin myös, että kansalliset indikaattorit eivät usein sovellu paikallisen kestävyystyön seurantaan ja paikallisesti on olemassa omia indikaattoreita ja

² Tilastokeskuksen julkisten sivujen kautta saatavia Kestävän kehityksen YK-indikaattoreita 1990-2021 on mahdollista saada vain kansallisella tasolla, ei alueellisesti luokiteltuna. Lähde:
https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/SDG/SDG__SDG/sdg.px/table/table-ViewLayout1/

seurantajärjestelmiä. Hankkeeseen valituilla case-alueilla (taulukko 1, sivu 11-12) ei kuitenkaan löytynyt omia indikaattoreita tai seurantajärjestelmiä.

4.2 Kestävän kehityksen kansallisten mittareiden alueellinen tarkastelu

Tilastokeskuksen kokoamia kestävän kehityksen Agenda2030-tavoitteiden mittareita³ saa julkisesti saatavilla olevan tiedon perusteella tarkastelua vain kansallisella tasolla. Tämä johtaa siihen, ettei myöskään sukupuolen mukaan jaoteltuja mittareita pysty tarkastelemaan alueellisella jaotuksella (asiaa käsitelty laajemmin luvussa 5).

Tässä tutkimuksessa pohdittiin aiemmin mainittujen yhteiskuntasitoumuksen indikaattorikorien indikaattoreiden⁴ siirtämistä alueetasolle tarkastelemalla kutakin indikaattoria lähteineen julkisesti saatavilla olevan tiedon perusteella. Alla on tarkastelun tiivistelmä.

Indikaattorikorista 1. Luonnon ja ympäristön tila, indikaattoria *Kuollut puu metsissä ja luontoarvoiltaan arvokkaat maatalousalueet*, ei ollut saatavilla suoraan alueittain Luonnonvarakeskuksen tilastoista. *Suomen jokien fostori- ja typpikuormasta Itämereen* on Suomen ympäristökeskuksen tilasto koko maan näkökulmasta. *Rikki- ja typpipäästöt sekä pienhiukkasten päästöt* ilmaan Suomessa ei löytynyt SYKE:n tilastoista kunnittain tai muulla tavalla alueittain. *Tilastoidut ympäristönsuojelumenot Suomessa*⁵, Tilastokeskuksen tilasto, ei ole saatavilla suoraan kunnittain tai muulla tavalla alueellisesti.

Indikaattorikorista 2. Resurssiviisas talous ja hiilineutraali yhteiskunta indikaattorin *Kasvihuonepäästöt- ja poistumat*⁶ sai Tilastokeskuksen tiedoista kunnittain. *Puuston kasvu ja poistuma*⁷-indikaattorista hakkuukertymä ja puuston poistuma on saatavissa maakunnittain ja metsäkeskusalueittain

³ Tilastokeskuksen kestävän kehityksen mittarit:

<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/SDG/>

⁴ indikaattorit nähtävillä osoitteessa <https://kestavakehitys.fi/seuranta>

⁵ Tilastokeskus, [http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/Stat-](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_ympsm/statfin_ympsm_pxt_118q.px/)

[Fin_ymp_ympsm/statfin_ympsm_pxt_118q.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_ympsm/statfin_ympsm_pxt_118q.px/)

⁶ Tilastokeskus, [http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_khki/stat-](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_khki/statfin_khki_pxt_121z.px/)

[fin_khki_pxt_121z.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_khki/statfin_khki_pxt_121z.px/)

⁷ LUKE, http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE_04%20Metsa_02%20Rakenne%20ja%20tuotanto_10%20Hakkuukertyma%20ja%20puuston%20poistuma/?tablelist=true&rxid=001bc7da-70f4-47c4-a6c2-c9100d8b50db

Luken, tilastoista. Indikaattoria *Uusiutuvan energian osuus energian loppukäytöstä* ei löytynyt suoraan tilastoista. Tilastoa Tekesin rahoituksesta resurssitehokkaisuun ja hiilineutraaleihin ratkaisuihin ei löytynyt suoraan, mutta on oletettavaa, että Business Finlandilla on tämä tilasto olemassa, tosin sen aluetarkkuudesta ei ole tietoa. *Luonnonvarojen kulutus*⁸, RMC (raw material consumption) jaottelu, on Tilastokeskuksen tilasto kansantalouden materiaaliavirroista, mutta tilastossa ei ole alueluokittelua.

Indikaattorikorista 3. Kulutus ja julkiset hankinnat, indikaattorista *Kulutuksen hiilijalanjälki* ei löytynyt tilastoa. *Kasvis-, liha- ja kalaperäisten elintarvikkeiden kulutus*⁹, oli saatavilla Tilastokeskukselta taajama-asteittain eli myös maaseutu oli yksi luokka. *Ensirekisteröityjen henkilö- ja pakettiautojen keskimääräiset päästöt*¹⁰, ei ollut mahdollisuutta saada suoraan alueittain Autoalan tietokeskuksen tilastosta. *Yhdyskuntajätteen kehittyminen*¹¹ indikaattorista tilastoa keräsi Suomen Kiertovoima Kivo, mutta sen alueellisuudesta ei ollut tietoa.

Indikaattorikorista 4. Asuminen ja yhdyskunnat, tilastoa *Kotona asuvista yli 75-vuotiasta*¹² löytyi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n Sotkanet-tilastosta. Tietoa asumismenoista ei löytynyt suoraan yleisistä tilastoista. Indikaattori *Yhdyskuntarakenteen eheys ja joukkoliikenteen toimintaedellytykset*¹³ löytyi kunnittain SYKE:n Liiteri-tilastopalvelusta kuten myös indikaattori *Päivittäistavarakauppojen saavutettavuus*¹⁴. Indikaattorista *Tulvariski*¹⁵ löytyy alueellista tietoa Ympäristöministeriön tulvakarttapalvelusta tulvariskialueittain.

Indikaattorikorista 5. Terveiden edellytykset, löytyy kunnittain tietoa indikaattoreista *Koettu hyvinvointi*¹⁶ eri väestöryhmissä alueittain sekä

⁸ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ymp_kanma/?tablelist=true

⁹ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_ktuk/statfin_ktuk_pxt_004.px/

¹⁰ Autoalan tietokeskus, http://www.aut.fi/tilastot/paastokehitys/ensirekisteroityjen_henkiloautojen_keskimaaraiset_hiilidioksidipaastot_kuukausittain

¹¹ Kiertovoima Kivo <https://kivo.fi/yymmarramme/>

¹² THL, <https://sotkanet.fi/>

¹³ SYKE, <https://liiteri.ymparisto.fi/>

¹⁴ SYKE, <https://liiteri.ymparisto.fi/>

¹⁵ Ympäristöministeriö, http://paikkatieto.ymparisto.fi/tulvakartat/Viewer/Viewer.html?Viewer=Tulvakartat_suppea

¹⁶ THL, <https://sotkanet.fi/>

*Sairastavuusindeksi*¹⁷ THL:n Sotkanetistä. Indikaattorista *Väkivallan uhka* ei löytynyt tilastoa.

Indikaattorikorista 6. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus löytyy tietoa indikaattorista *Tuloerot*¹⁸ (Gini-kerroin, pienituloisuusaste, pienimmän ja suurimman kymmenesosan tulokehitys) kunnittain THL:n Sotkanetistä ja Tilastokeskuksen tilastosta sekä seutukunnittain Tilastokeskukselta. Indikaattori *Perustoimeentulotuen saajien määrät ja alueellinen jakautuminen*¹⁹ löytyy kunnittain tietoa Sotkanetistä. Indikaattorista *Nuorten aikuisten (18-25-vuotiaiden) tyytyväisyys elämäänsä*²⁰ Tilastokeskuksen elinolotilastossa ei ole alueluokittelua, mutta Sotkanetistä löytyy tähän liittyviä tietoja. Indikaattori *Kiintiöpakolaisten määrät ja turvapaikanhakijoiden/myönteisten turvapaikkapäätöksen saaneiden määrät*²¹ Migrin tilastossa ei ole alueellista ulottuvuutta saatavilla.

Indikaattorikorista 7. Syrjäytyminen ja yhteiskunnallinen osallisuus indikaattorista *Työn tai koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret*²² löytyy Sotkanetin tilasto nuorisotyöttömistä (18-24-vuotiaat). *Syrjinnän tai yksinäisyyden kokemus* -indikaattorista voi olettaa, että kyse on elinolotilastosta, josta ei saa alueluokittelua. Indikaattori *Äänestysaktiivisuus*²³ löytyy kunnittain Sotkanetistä. Suomen kehitys Corruption Perceptions- ja World press freedom- indekseillä ei ole alueellista ulottuvuutta. Indikaattori *Nuorten luottamus yhteiskuntaan ja sen tulevaisuuteen* oletamme olevan elinolotilastosta, jossa ei ole alueluokittelua.

Indikaattorikorista 8. Työelämä, laatu ja muutos, löytyy indikaattori *Työllisyysaste kunnittain*²⁴ Työ- ja elinkeinoministeriön sivustolta. *Hyvä työelämä* -indikaattorille emme löytäneet vastaavaa tilastoa. *Naisten keskiansiot miehiin verrattuna*²⁵ voi löytää tietoa verotettavista tuloista

¹⁷ THL, <https://sotkanet.fi/>

¹⁸ THL, <https://sotkanet.fi/>, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_tjkt/statfin_tjkt_pxt_008.px/, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_tjkt/statfin_tjkt_pxt_007.px/

¹⁹ THL, <https://sotkanet.fi/>

²⁰ Tilastokeskus, <https://www.stat.fi/til/eot/tau.html>, <https://sotkanet.fi/>

²¹ Maahanmuuttovirasto, <https://tilastot.migri.fi/#decisions>

²² THL, <https://sotkanet.fi/>

²³ THL, <https://sotkanet.fi/>

²⁴ Työ- ja elinkeinoministeriö, <https://tem.fi/kuntapohjaiset-vuosikeskiarvot>

²⁵ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_tvt/statfin_tvt_pxt_11g9.px/

kunnittain, mutta julkisen tiedon perusteella ei ole selvää, saako tuloja kunnittain sukupuoliluokiteltuna.

Indikaattorikorista 9. Koulutus ja osaamisen kehittäminen indikaattoriin *Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus sekä osallistuminen aikuiskoulutukseen*²⁶ saa tilastoa kunnittain Tilastokeskuksen tilastoista. *Kestävän kehityksen sertifiointin omaavien päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten määrästä* ei löytynyt alueellista tilastoa. Indikaattoria *Lukutaidon ja yhteiskuntataitojen kehitys* seurataan PISA-tulosten kautta, mutta tietoa ei ole saatavilla alueittain. *Kirjastopalveluiden käyttö*²⁷ löytyy Tilastokeskukselta kunnittain ja kirjastojen määrät²⁸ saa maakunnittain Tilastokeskukselta. *Tutkimus- ja kehittämismenojen osuus*²⁹ bruttokansantuotteesta löytyy Tilastokeskukselta maakunnittain.

Indikaattorikorista 10. Globaali vastuu ja johdonmukaisuus, ei ole indikaattoritietoa, jotka liittyisivät maaseutunäkökulmaan, vaan indikaattorit käsittelevät globaaleja vastuita.

Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen indikaattorikorien indikaattoreista vain pieni osa on saatavilla kuntajaottelulla tai maakuntajaottelulla ja vain yhdestä oli julkisen tiedon perusteella mahdollista saada maaseutuluokituksen mukaista tilastoa: *kasvis-, liha- ja kalaperäisten elintarvikkeiden kulutus*³⁰, oli saatavilla Tilastokeskukselta taajama-asteittain, jossa maaseutu oli yksi luokka.

²⁶ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_khak/statfin_khak_pxt_11fy.px/
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_khak/statfin_khak_pxt_11g8.px/

²⁷ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_eli_akay/statfin_akay_pxt_009.px/

²⁸ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_klt_klt/statfin_klt_pxt_11zj.px/

²⁹ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ttt_tkke_yht/statfin_tkke_pxt_125t.px/

³⁰ Tilastokeskus, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_ktutk/statfin_ktutk_pxt_004.px/

4.3 Maaseudun ja kylien kestävän kehityksen teemoja ja mitattavia asioita

Haastatteluiden ja tapaustutkimusten sekä maakuntaohjelmien ja kuntastrategioiden analysoinnin perusteella määriteltiin teemoja, joiden avulla kestävän kehityksen mittareita voitaisiin räätälöidä maaseutualueille. Esiin nousseita kestävän kehityksen teemoja esiteltiin, priorisoitiin ja täydennettiin työpajassa 29.9.2021 teemalla: Miltä kestävä kehitys näyttää maaseudulla? Alustavasti valittuja mitattavia teemoja validoitiin ja muokattiin myös 23.11.2021 järjestetyssä politiikkasuositusten validointityöpajassa. Erityisesti tapaustutkimukset ja työpajat muodostavat pohjan tässä luvussa esitettävillä ehdotuksilla maaseudun kestävän kehityksen teemojen alla mitattavista asioista, jotka ovat kyläaineiston perusteella tärkeitä ja liittyvät kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Luvussa 2 kuvatussa aineiston analyysissä käytiin läpi kylien kestävään kehitykseen liittyviä toimintatapoja ja niiden vastaavuutta Agenda2030 mukaisiin kestäväan kehityksen tavoitteisiin. Aineistosta nousi jokaiseen kestäväan kehityksen osa-alueeseen liittyviä mahdollisia mitattavia asioita. Taulukko 4 luvussa 2.3 (sivu 28-29) yhdistää kestäväan kehityksen osa-alueen (sosiaalinen ja kulttuurinen, taloudellinen, ympäristöllinen) vastaavaan teemaan kyläaineistossa, ja linkittää tähän liittyvät toimenpiteet kylässä vastaavaan kestäväan kehityksen tavoitteeseen.

Työpajoissa maaseudun kestäväan kehityksen kannalta tärkeimmiksi teemoiksi valikoituivat maaseudun työmahdollisuudet, asumisen mahdollistaminen ympäristöä kuormittamatta kaiken ikäisille, yhteisöllisyys ja talkoot, saavutettavuus ja turvallisuus. Ensimmäisessä työpajassa todettiin haastatteluissa esille nousseiden teemojen lisäksi maiseman merkitys, raaka-aineiden tuotanto, tulotaso, väestön terveydentila ja inhimillinen pääoma, kuten sivistys ja osaaminen. Myös nämä teemat toimivat ehdotettujen mitattavien asioiden lähtökohtana ja taustana.

Teemoja lähestytään seuraavaksi yhdistämällä kestäväan kehityksen osa-alue kestäväan kehityksen teemaan ja vastaaviin toimenpiteisiin kyläaineistossa sekä vastaaviin kestäväan kehityksen tavoitteisiin.

4.3.1 Ehdotuksia mitattavista teemoista liittyen kylien ja maaseudun kestäväan kehitykseen

Alustava kymmenen mitattavan asian valinta tehtiin yhteistyössä tutkijaryhmän ja Suomen Kylät ry:n edustajan kanssa. Valinta perustui kylähaastattelujen sekä ensimmäisen työpajan antiin. Mittareita ja mitattavia asioita käsiteltiin myös toisessa asiantuntijatyöpässa, jossa validoitiin myös politiikkasuosituksia. Mitattaviin asioihin on tullut tarkennusta myös ohjausryhmän jäseniltä sekä hankkeen yhteistyökumppaneilta eli Suomen Kylät ry:ltä ja kyläasiamiehiltä.

Lopullinen kymmenen kohdan lista on ehdotus mitattavista asioista, jotka nousevat hankkeen lähestymistavan mukaisesti painottaen sekä kylätoimintaa että Agenda2030-kehikkoa. Kyseessä on alustava ehdotus, joka toimii parhaiten yhdistettynä muiden maaseudun kestäväa kehitystä sekä hyväa elämää kylissä tutkivien hankkeiden, kuten Itä-Suomen yliopiston Sopeutuvat innovatiiviset maaseudut SOMA³¹-hankkeen ja MDI:n Hyvän elämän jäljillä HYVIS³²-hankkeen lopputulosten kanssa. On huomattavaa, että aineisto antaa mahdollisuuden ehdottaa tunnistettuihin tärkeisiin teemoihin liittyviä asioita, ei vielä varsinaisia mittareita. Mittareiden kehittämiseksi tarvitaan jatkotyötä, mistä kertoo myös mittaamisen vaikeudesta käyty keskustelu eri yhteyksissä.

Hankkeen painottuessa kyliltä kerättäviin materiaaleihin sekä kyläasiamiesyhteistyöhön myös ehdotetut teemat painottavat kylistä esiin nousevia asioita. Siksi osa maaseudun kestäväan kehityksen ulottuvuuksista voi jäädä aliedustetuiksi tässä lähestymistavassa.

4.3.2 Taloudellinen kestävyys

Työpajoissa ja aineistoissa esille nousi tärkeänä taloudellinen kestävyys, jota vastaavat teemat kyläaineistoissa olivat kylien elinvoimaisuus, työllisyys, palvelut ja yrittäjyys sekä kylien saavutettavuus. Näihin liittyi useita kylien toimintoja, joita on esitelty taulukossa 4 (sivu 28-29).

³¹ Itä-Suomen yliopiston Sopeutuvat innovatiiviset maaseudut -hanke: <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/sopeutuvat-innovatiiviset-maaseudut-soma/>

³² MDI:n HYVIS -Hyvän elämän jäljillä: <https://www.mdi.fi/hyvis/>

Prioriteettina työpajassa pidettiin myös työmahdollisuuksia ja kausiluontoisuutta. Mittareiksi ehdotettiin työpäivien määrää henkeä kohti, alkutuotannon roolia kylällä (paljonko alkutuotannossa on tekijöitä) sekä paljonko työpaikkoja on palveluissa tai matkailussa. Alkutuotannon roolia korostettiin myös matkailun vetovoimatekijänä. Toimiva ja aktiivinen maataloustuotanto nähtiin vaikeasti mitattavana, mutta tärkeänä myös kylän infrastruktuurin kannalta. Työpajassa pohdittiin myös, että maatalouden tilakoon kasvaessa yhä pienempi määrä asukkaita harjoittaa maataloutta päätoimisesti, mutta myös maatilien ulkopuolisille tarjottua työtä voisi mitata. Muiksi työmahdollisuuksien mittareiksi ehdotettiin kylällä olevien yritysten määrää ja työelämässä olevan asukkaiden määrää. Myöhemmin mitattavien asioiden listaa on ehdotettu täydennettäväksi kylien työpaikkojen ja yritysten määrän seuraamisella ja kylätason huoltosuhteella. Kausiluontoisuuteen mittareiksi ehdotettiin kausiasumiseen liittyvien vapaa-ajan asuntojen määrää ja potentiaalisen kausityön määrää.

Keskusteluissa kävi ilmi ymmärrys, että monet näistä mittareista voivat olla vaikeita määrittää, kerätä ja vertailla, ja ratkaisuksi ehdotettiin muun muassa kyläkyselyä. Työpajassa keskusteltiin myös siitä, että nuorten hyödyntäminen ja tukeminen on hyvän kylän merkki ja siksi olisi hyvä seurata, onko nuorille työmahdollisuuksia, miten nuoria työllistetään kesätöihin ja miten nuoria osallistavia käytäntöjä edistetään.

Myös kylän ikärakenne nousi prioriteetiksi työpajassa. Mittareiksi ehdotettiin esimerkiksi huoltosuhdetta. Samalla korostettiin myös, että tärkeää on eri sukupolvien vuorovaikutus ja se, onko asukkaiden verkostoissa sekä isovanhempia että lapsia, jotta syntyy tasapainoinen ikärakenne ja luontaista sukupolvien välistä kanssakäymistä. Muiksi mittareiksi ehdotettiin eläkeläisten ja nuorten osuutta kylän ikärakenteesta.

Taloudelliselle kestäväydelle on tärkeää, että kylissä on perustavanlaatuiset mahdollisuudet työn tekemiseen. Kuten luvussa 2 todettiin, etätöiden mahdollistaminen tietoliikenneverkon kattavuuden laajentamisella edistää kestävä kehityksen tavoitetta 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) yhteisöissä ja alueellisesti tavoitetta 11 (kestävät kaupungit ja yhteisöt) ja 13 (ilmastotekoja), kun pendelöinnin tarve kaupunkeihin vähenisi.

Taloudellinen kestävyys liittyy kuitenkin myös vahvasti sosiaalisen ja kulttuurisen osa-alueen teemoihin, kuten ihmisten viihtyvyyteen kylässä ja asumisen mahdollisuuteen. Kylän täytyy olla myös tarpeeksi houkutteleva. Etätöiden mahdollistaminen maaseudulla on yksi tärkeistä kysymyksistä tänä päivänä.

Taloudellisesta kestävydestä tartuttiin erityisesti liikkumiseen ja työmahdollisuuksiin. Taloudellinen toiminta tulisi hoitaa luontoa kunnioittaen, mutta asuminen maaseudulla vaatii kuitenkin työmahdollisuuksien lisäämistä. Hyvän tulotason alue kykenee myös investoimaan ekologisiin ratkaisuihin. Ikärakenteen vaikutukset nousivat esille useaan otteeseen, ja osallistujien mielestä tähän kulminoituu myös kylän toiminta. Ongelmaksi koettiin talkoiden sisältämä oletus siitä, että kylissä hoidetaan talkoilla asiat, jotka muualla hoitaa kunta. Talkoot yhdistettiin myös vahvasti yhteisöllisyyteen.

4.3.3 Taloudellisen kestävyden mitattavat asiat

Edellä todettiin, että taloudellinen kestävyys liittyy kiinteästi muun muassa kylien elinvoimaisuuteen, työllisyyteen, palveluihin ja yrittämiseen sekä kylien saavutettavuuteen. Ensimmäiseksi ehdotamme, että työmahdollisuuksia maaseudulla ja kylissä kartoitetaan usean mitattavan asian kautta. Asiaa sivuavissa keskusteluissa todettiin laajasti, että työmahdollisuuksien mittaaminen ei onnistu yksittäisellä mittarilla tai mitattavalla asialla, vaan tarvitaan niiden yhdistelmiä. Keskustelut yhdistyivät kiinteästi myös ikärakenteen merkitykseen sekä kausiluontoisuuteen ja alkutuotannon merkitykseen.

Näistä mitattavista asioista ehdotamme valittavaksi työikäisten tai työelämässä olevien osuutta kyläläisistä tai maaseudun asukkaista, koska se edustaa sekä työllisyyttä että kylien elinvoimaa ja liittyy kestäväen kehityksen tavoitteeseen 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua.

1. Työikäisten/työelämässä olevien osuus kyläläisistä/maaseudun asukkaista

Seuraaviksi mitattaviksi asioiksi ehdotamme maaseudun elinvoimaisuudelle tärkeiden alojen työllistävyyttä eli alkutuotannon, palveluiden ja matkailun osuutta kylän tai maaseudun työpaikoista, joita korostettiin myös työpajoissa. Kestäväen kehityksen tavoitteista tämä liittyy myös teemaan 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua sekä kylien elinvoimaisuuden säilymisen kautta myös tavoitteeseen 11 kestävät kaupungit ja yhteisöt. Kuten aiemmin todettiin, alkutuotannon roolia korostettiin myös matkailun vetovoimatekijänä sekä maiseman kannalta tärkeänä. Toimiva ja aktiivinen maatalous nähtiin kuitenkin vaikeasti mitattavana, mutta tärkeänä myös kylän infrastruktuurin kannalta. Siksi on myös mahdollista ajatella tämän mitattavan asian liittyvän tavoitteeseen 9 kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja.

2. Alkutuotannon/palveluiden/matkailun osuus kylän/maaseudun työpaikoista

Myös tietotyön ja asiantuntijatyön osuus nousi tärkeäksi mitattavaksi asiaksi erityisesti toisessa työpajassa niin, että otettaisiin huomioon kylässä olevien työpaikkojen lisäksi myös pendelöinti ja etätyö. Kestävän kehityksen tavoitteista tämä liittyy myös tavoitteeseen 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua. On huomattavaa, että tämä ei ole yksi mittari vaan mitattava asiakokonaisuus, jonka mittaamiseen saatetaan tarvita erilaisia tietoja, kuten eri toimialojen määriä sekä niihin liittyviä työpaikkoja maantieteellisesti rajatulla alueella.

3. Tietotyö ja asiantuntijatyön osuus kylän/maaseudun työpaikoista

Kausiluontoisuus nousi työpajoissa tärkeäksi teemaksi kylien osalta. Tämä liittyi kiinteästi alkutuotannon merkitykseen ja sen tuomiin työmahdollisuuksiin. Kausityön määrä liittyy välillisesti myös nuorten työllistämiseen ja nuorten työmahdollisuuksiin. Nuorille tarjoutuvat mahdollisuudet nähtiin aineistossa tärkeänä kylän tulevaisuuden ja elinvoiman kannalta. Teemat, joihin mitattava asia liittyy ovat työllisyys ja elinvoima ja tavoite 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua. Kausityön mittaamisessa haasteena on myös se, mitataanko määrää tunteita vai henkilötyövuosina tai -kuukausina.

4. Kausityön määrä

Yhdistelmänä neljä ehdotettua mitattavaa asiaa kuvaavat sekä työmahdollisuuksia että ikärakennetta ja myös alkutuotannon ja kausityön merkitystä, jotka kaikki nousivat tärkeiksi teemoiksi haastatteluissa ja työpajoissa.

Viides mitattava asia ja myös työmahdollisuuksiin vaikuttava tekijä erityisesti etätyön mahdollistajana on tietoliikenneverkon kattavuus ja toimivuus. Se voisi myös etätyömahdollisuuksien lisääntyessä vähentää matkustamista. Teema on usein esillä, mutta oikea mittari vaatii vielä täsmennystä.³³ Tämä liittyy sekä

³³ Esimerkiksi Traficom Monitori-palvelu seuraa ja mittaa sekä mobiilien että kiinteiden tietoliikenneyhteyksien kattavuutta ja myös LVM tekee kyselytutkimuksia. Olemassa olevista mittareista ehdotamme, että työtä tehdään vielä oikean mittarin valintaan.

kylien saavutettavuuteen että etätöiden kautta työllisyyteen. Kestävän kehityksen tavoitteet, joihin tämä liittyy, ovat 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua, 9 kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja sekä 11 kestävätkäupungit ja yhteisöt.

5. Tietoliikenneverkon kattavuus (nopea tietoliikenneverkko / valokuitu)

Keskusteluja käytiin erityisesti näihin mittareihin liittyen tiedonkeruun vaikeudesta ja haasteista. Myös mittareiden suunnittelu ja valinta on haasteellista, ja eri aihealueet sopivat mitattaviksi eri tavoin. Kysymyksenä on usein myös tiedon saatavuus ja vastuu tiedonkeruusta. Ratkaisuksi ehdotettiin muun muassa tiedon keräämistä kyläkyselyin. Kyläkyselyitä ja erilaisia barometreja tehdään jo paljon, ja myös kunnissa tehdään kyselyitä osana hyvinvointikertomuksia. Kyselyjen toteuttamisvastuuta joudutaan pohtimaan yhdessä lopullisten mittareiden valinnan kanssa.

4.3.4 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Aineiston ollessa sosiaaliseen ja kulttuuriseen osa-alueeseen painottuva myös mahdollisia mittausteemoja nousi eniten juuri tästä aiheesta. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että kohtaamispaikka kylällä nähtiin erityisen tärkeänä yhteisöllisyyden kannalta. Yhteisöllisyyteen liitettiin myös viestintää, vapaaehtoistyötä ja toimintaa yhteisön hyväksi.

Kyläkoulujen toiminnan jatkuminen huolestutti haastatteluissa, ja se nousi aineistossa tärkeäksi sosiaalisen kestävyuden teemaksi. Koulujen säilymisellä kylissä nähdään haastattelujen perusteella kauaskantoisia vaikutuksia kylien elinvoimaisuuteen. Kyläkoulun jatkuminen edesauttaa kestävätkehityksen tavoitteen 4 (hyvä koulutus) saavuttamista aluekohtaisesti. On huomattavaa, että kyläkoulut toimivat usein myös kohtaamispaikkana kylällä.

Työpajassa keskusteltiin myös mittaamisen haasteista. Maaseudulla ja kylissä yhteisöllisyyden ja talkootyön harteille saatetaan jättää paljon sellaisia velvollisuuksia, joita hoidetaan esimerkiksi kuntataajamissa palkkatyövoimalla. Kylän ikärakenne ja asukkaiden aktiivisuus saattavat vaikuttaa merkittävästi siihen, miten erilaiset vastuut saadaan hoidettua (esimerkiksi yhteinen infrastruktuuri). Yhteisöllisyys ja talkoot nostettiin usein tärkeäksi asiaksi maaseudun kestävätkehitykselle. Niiden mittaamiseen ehdotettiin muun muassa yhdistysten jäsenmäärää tai tapahtumien määrää, hankkeiden tai

talkoiden euromäärää tai hankeinvestointeja, kyläyhdistysten liikevaihtoa suhteutettuna kylän kokoon.

Aktiivinen yhdistystoiminta nähtiin tärkeäksi, ja sen mittaamiseen ehdotettiin yhdistysten määrää kylissä, yhteisten kokoontumisten määrää ja tapahtumien määrää. Kylissä oltiin kuitenkin huolestuneita aktiivisten vapaaehtoisten riittävydestä hoitamaan kylän asioita. Tiedokeruuseen ehdotettiin myös kyläytyvyyskyselyitä, joilla kartoitettaisiin koettua yhteisöllisyyttä sekä laajempaa hyvinvointia yhteisöllisyyden näkökulmasta.

Kuten luvussa 2 kuvattiin, turvallisuus nähdään haastattelujen perusteella tärkeänä osana maaseutukylien elämää, ja sen takaaminen edistäisi kestävän kehityksen tavoitetta 16 (rauhaa ja oikeudenmukaisuutta). Tässä on taustalla myös tavoitteen 1 (ei köyhyttä) ja 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) edistäminen, jotta alempi elintaso ei toimisi alustana turvattomuuden tunteen kasvamiselle. Sen vuoksi välillisesti turvallisuutta lisäävät mahdollisesti myös jo aiemmin mainitut työmahdollisuuksiin liittyvät keinot ja tavoitteet. Turvallisuus nähtiin osaksi yhteisöllisyyttä ja naapureiden tuntemista. Työpajassa mainittiin myös turvallisuussuunnitelmat ja mittarina esimerkiksi onnettomuuksien määrä.

Työpajassa nousi esiin myös vuokra-asumisen kalleus nuorille tai vuokra-asuntojen vähyys erityisesti pohjoisen kylissä. Vuokra-asuntojen ja laajemmin erilaisten asuntojen määrä ja tarjonta on merkityksellistä asumisen järjestämiseksi eri elämäntilanteissa, esimerkiksi ikääntyneiden asuminen ja asumisjärjestelyt mahdollisissa avioerotilanteissa. Asia nousi esille myös tapaustutkimuksissa. Siksi vuokra-asumisen mittaamista, esimerkiksi tietoa vapaiden vuokra-asuntojen määrästä pidettiin tärkeänä. Toiseksi mittariksi ehdotettiin vuokralla asuvien määrää suhteessa kylän asukaslukuun. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti ja ympäristöllisesti kestävän kehityksen mitattavat asiat käsitellään luvussa 4.1.6.

4.3.5 Ympäristöllinen kestävyys

Edellisessä luvussa kuvatulla vapaaehtoistyöllä on vaikutusta myös ympäristöllisen kestävyuden tavoitteisiin, joita ovat erityisesti tavoitteet 13 (ilmastotekoja), 14 (vedenalainen elämä) ja 15 (maanpäällinen elämä). Talkoilla huolehditaan luonnosta ja ympäristöstä monipuolisesti. Tästä esimerkkinä ovat muun muassa ekosysteemien toiminnan ylläpitäminen rantoja siistimällä: haastatteluissa kävi ilmi, että talkoilla siistitään esimerkiksi uimarantoja ja muita ranta-alueita.

Luonnosta huolehtiminen ja uusiutuvan energian käyttö kulkevat käsi kädessä. Maaseudulla nämä ovat suuressa roolissa senkin vuoksi, että uusiutuvan energian tuottaminen maaseudulla on mahdollista yksityiskäyttöön. Haastatteluissa kävi ilmi, että kylien ja maaseudun asukkaat toivovat ratkaisua ympäristöä kuormittavaan liikenteeseen. Sähköautojen yleistymistä odotetaan. Kylissä haluttaisiin löytää ratkaisuja toimiin, jotka edistävät tavoitteen 9 (kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja) toteutumista.

Ympäristöllisen kestävyuden mitattavia asioita ei kylätoimintalähtöisestä aineistosta saatu samalla tavalla kuin muista kestävyuden osa-alueista. Tämä kertoo kuitenkin enemmän hankkeen tarkastelukulmasta kuin ympäristöllisen kestävyuden merkityksestä. Suomessa suurimmat kestävyyshaasteet liittyvät ilmastonmuutoksen hillintään, ympäristön tilaan, kulutukseen ja yhteiskunnan eriarvostumiseen (Poku2030-arviointi), jotka eivät nousseet tässä tarkasteluaineistossa kuitenkaan vahvasti esille. Aineiston painotus kylätoimijoiden haastatteluun johti taloudellisten sekä sosiaalisten ja kulttuuristen asioiden esiin nousemiseen sekä keskusteluissa että mitattavien asioiden tarkastelussa.

4.3.6 Ympäristöllinen ja sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ja niiden mitattavat asiat

Yhteisöllisyyden ja talkoiden tärkeys nousi tärkeäksi teemaksi työpajoissa ja haastatteluissa. Lopullisessa mitattavien asioiden valinnassa käytiin keskustelua myös siitä, onko oikea termi talkoo- vai vapaaehtoistyö. Suomen kylät ry aikoo osana kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen seurantaan tehdä kyselyn maakuntien kyläasiamiehille kylissä tehtävästä vapaaehtoistyöstä, erityisesti koskien luonnon ja ympäristön sekä kulttuuriympäristön hoitoa. On kuitenkin huomattavaa, että tällöin kyse on yhden järjestön sisällä tehtävästä vapaaehtoistyöstä eikä se välttämättä ota huomioon muiden kolmannen sektorin toimijoiden työtä maaseudulla. Toisessa työpajassa nousi esiin myös vapaaehtoistyön arvioinnin ja kirjaamisen hankaluus. Vapaaehtoistyötä tehdään usein sosiaalisista syistä, ja sen kirjaaminen ja arviointi palkkatyöpanoksen tavoin on koettu epämiellyttäväksi. Ehdotamme kuitenkin vapaaehtoistyön sisällyttämistä kylien kestävä kehityksen seurantaan, koska se mittaa sekä yhteisöllisyyttä, talkootoiminnan laajuutta että ympäristökestävyuden edistämistä maaseudulla.

Maaseutumaiseman hoito, jota myös kylissä tehdään vapaaehtoistyönä, luetaan Suomen uudessa CAP-suunnitelmassa (MMM 2021) osaksi luonnon monimuotoisuuden hoitoa (kestävän kehityksen tavoite 15). Vaikka kylien tekemän maisemanhoitotyön ensisijaiset motiivit voivat olla maiseman

kauneuden ja yleisen viihtyvyyden ylläpidossa, voi tehdyllä työllä olla myönteisiä vaikutuksia myös luonnon monimuotoisuuteen.

Keskusteluissa nousi esiin myös mahdollisuus epäsuorasti mitata maanpäällistä elämää ja luonnon monimuotoisuutta seuraamalla rahoitusta, jota kohdistetaan paikalliseen luonnon monimuotoisuuteen liittyvään kansalaistoimintaan maaseutualueilla.

6. Vapaaehtoistyön määrä luonnon ja ympäristön hoitoon, kulttuuriympäristön hoitoon

Tämä mitattavaksi ehdotettu asia edustaa sekä ympäristöllistä että sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Se liittyy maaseudun ympäristönsuojelun ja kyläläisten yhteisön hyväksi tekemän vapaaehtoistyön teemoihin. Kestävän kehityksen tavoitteista se liittyy talkootyön kautta yhteistyöhön ja kumppanuuksiin (17) ja talkoiden kohteen kautta tavoitteisiin 6 puhdas vesi ja sanitaatio ja 15 maanpäällinen elämä.

Seitsemäs ehdottamamme mitattava asia on kylän asukasmäärä suhteutettuna talkoolaisten tai aktiivisten vapaaehtoistyöntekijöiden määrään. Tämä kuvaa osallistumista ja yhteisöllisyyttä. Tämä liittyy on kestävä kehityksen tavoitteisiin 17 yhteistyö ja kumppanuus ja 11 kestävä kaupungit ja yhteisöt.

7. Kylän asukasmäärä suhteutettuna talkoolaisten määrään tai vapaaehtoistyön tekijöihin

Myös kyläläisten kohtaamispaikka on tärkeä edellytys yhteisöllisyyden toteutumiselle. Se liittyy tavoitteeseen 11 kestävä kaupungit ja yhteisöt. Hankkeen aikana keskusteltiin myös siitä, voisiko kerätä tietoa kohtaamispaikkojen lukumäärästä kylällä. Kyläkoulu toimii usein myös kohtaamispaikkana ja keskustelua käytiin myös siitä, olisiko mitattavat asiat 8 ja 9 syytä yhdistää. Ne kuvaavat kuitenkin sekä yhteisöllisyyttä että koulutusta, joten on myös perusteltua seurata niitä erikseen. Keskustelua oli myös siitä, miten pitäisi seurata saavutettavuutta kolmannen sektorin toimijoiden käytettävissä oleviin tiloihin.

8. Onko kyläläisillä kohtaamispaikkaa

Kyläkoulun merkitys nousi myös tärkeäksi teemaksi, jonka valintaa yhdeksi mitattavaksi asiaksi korostettiin toisessa työpajassa. Kyläkoulun merkitys korostui erityisesti lapsiperheiden houkuttelemisessa. Muita tärkeitä harkittavia asioita mitattavaksi tässä yhteydessä olisi esimerkiksi sekä koulutuksen että varhaiskasvatuksen saatavutettavuus. Kyläkoulu liittyy kestävän kehityksen tavoitteeseen 4 hyvä koulutus.

9. Onko kylässä kyläkoulua

Turvallisuus nousi esiin useissa taustoittavissa haastatteluissa, kylähaastatteluissa ja työpajoissa. Turvallisuuden määrittely ja turvallisuuteen liittyvät asiat olivat laajoja liittyen naapureiden tuntemisesta nopeusrajoituksiin ja tien sijoittumisesta suhteessa kylän keskustaan aina turvallisuussuunnitelmiin asti. Ehdotamme turvallisuuteen liittyväksi mitattavaksi asiaksi tässä yhteydessä sitä, onko kylässä voimassa olevaa turvallisuussuunnitelmaa tai sitä esiintyvätkö kylän turvallisuuteen liittyvät asiat kuntatason turvallisuussuunnitelmassa.

10. Onko kylässä voimassa oleva turvallisuussuunnitelma

Työpajassa korostettiin, että kohtaamispaikat, turvallisuussuunnitelmat ja tietoliikenneverkot selvitetään myös suhteessa kunnan valmiussuunnitelmiin ja mahdolliseen integrointiin. Tärkeää ei ole, ovatko esimerkiksi turvallisuussuunnitelmat juuri kylän omia, vaan onko kylä jonkin toimivan turvallisuussuunnitelman piirissä. Keskustelussa esiin nousi myös, olisiko parempi mitattava asia kyläsuunnitelma. Turvallisuus nähdään kuitenkin haastattelujen perusteella tärkeänä osana maaseutukylien elämää, ja sen takaaminen edistäisi kestävän kehityksen tavoitetta 16 (rauhaa ja oikeudenmukaisuutta). Tässä on taustalla myös tavoitteen 1 (ei köyhyttä) ja 8 (ihmisarvoista työtä ja talouskasvua) edistäminen, jotta elintasoerot eivät toimisi alustana turvattomuuden tunteen kasvamiselle. Sen vuoksi välillisesti turvallisuutta voivat lisätä myös jo aiemmin mainitut työmahdollisuuksiin liittyvät keinot ja tavoitteet.

4.3.7 Ulkopuolelle jääviä tärkeitä teemoja ja tiedonkeruun haasteet

Ehdotus kylien ja maaseudun kestäväen kehityksen seurantaan varten mitattavista asioista jättää vielä monia tärkeitä teemoja ulkopuolelle. Ehdotus kuitenkin perustuu ja pitäytyy kerättyyn aineistoon. On tärkeää huomata, että esiin nousseiden teemojen laajuuden, kattavuuden ja hajanaisuuden vuoksi jopa näin rajatulla tapausaineistolla esiin nousee paljon enemmän teemoja kuin mahtuu kymmeneen mitattavaan asiaan. Maaseudun kestäväen kehityksen mittaaminen on monisyistä, ja siksi tämä tutkimuskysymys tarvitsee vielä useita, esimerkiksi temaattisesti jaoteltuja selvityksiä, joissa keskitytään erikseen ympäristöllisiin, taloudellisiin sekä sosiaalisiin ja kulttuurisiin osa-alueisiin. Tärkeää on myös, että mittareiden määrittämisessä ja niiden seurannassa otetaan huomioon myös sukupuoli- ja eri ikäryhmien näkökulmat. Työpajoissa pyrittiin keskusteluttamaan myös sukupuolinäkökulman sisällyttämistä maaseudun kestäväen kehityksen mittaamiseen, mutta aihe luultavasti koettiin vaikeaksi, koska se herätti vain vähän keskustelua.

On myös huomattavaa, että kyselytutkimus ja siihen liittyvä määrällinen analyysi voisi olla hyvä tiedonkeruutapa kylien yleisten näkemysten laajaan kartoittamiseen. On myös huomattavaa, että tässä hankkeessa korostuu kylälähtöisyys laajemman maaseututarkastelun sijaan, ja tämä on hyvä ottaa huomioon tuloksia ja johtopäätöksiä tulkitessa.

Mittaamisen ja tiedonkeruun teemoja ja haasteita käsiteltiin toisessa työpajassa. Esiin nousi näkemys, että historiallisesti Suomesta ei ole ollut paljoa aluetilastoja, koska on ollut perusteltua kuvata Suomea yhtenä tilastoyksikkönä. Myös kansainvälinen vertailtavuus kaupunkiseudun ja maaseudun välillä hämärtyy Suomessa, jossa suurin osa alueista kansainvälisin kriteerein luokiteltaisiin maaseuduksi. Esille nousi mahdollisuus, että meneillään oleva soteuudistus saattaisi johtaa tietojen keräämiseen jatkossa enemmän alueellisesti, tosin tämän osalta keskustelut olivat vielä kesken.

5. Naisnäkökulma maaseudun kestäväan kehitykseen

Kestävää kehitystä yleensä ja erityisesti maaseudun kestäväa kehitystä tarkastellaan laajasti luvuissa 2-4. Siksi tässä raportin osassa taustoitus näistä teemoista on rajallinen. Pääpaino on erityisesti maaseudun naisiin liittyvissä kestäväan kehityksen kysymyksissä. Luvun loppupuolella käsitellään maaseudun sosiaalisesti kestäväan kehityksen kannalta tärkeää naiskatokysymystä ja mitä puutteita maaseudun kehittämistoimissa on siihen vastaamisessa.

Katsaus perustuu syksyllä 2020 ja keväällä 2021 tehtyyn kirjallisuuskatsaukseen, tilastojen läpikäyntiin, taustahaastatteluihin sekä luvussa 2 analysoituihin kylähaastatteluihin. Maaseudun naisia ja tyttöjä tai sukupuolinäkökulmaa koskevan kirjallisuuden läpikäynnissä huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, onko kestävä kehitys tai sen tavoitteet tai mittarit mainittu julkaisussa tai onko sisällössä muuten luotavissa yhteyksiä kestäväan kehityksen eri osa-alueisiin. Muita tutkimuksessa tehtyjä taustahaastatteluja hyödynnettiin myös tutkimuksen tässä osassa. Erityisesti naiskysymyksiin liittyviä taustahaastatteluja tehtiin kolme. Molemmissa hankkeen järjestämissä työpajoissa yhtenä keskustelukysymyksenä oli maaseudun naisten näkökulma kestäväan kehitykseen, mutta aihe tuotti vain vähän keskustelua ja kommentteja.

5.1 Naisten ja tyttöjen oikeudet kestäväan kehityksen tavoitteissa

Ihmisten väliset tasa-arvokysymykset sekä naisten ja tyttöjen mahdollisuudet ja oikeudet nousevat esiin kestäväan kehityksen Agenda2030:n 17 tavoitteessa, alatavoitteessa ja indikaattorissa. Sana sukupuoli (sex) on mainittu tavoitteissa ja niiden edistymistä seuraavissa indikaattoreissa 42 kertaa. Lisäksi sosiaalinen sukupuoli (gender) mainitaan kahdeksan kertaa, naiset 36 kertaa, tytöt 11 kertaa ja tasa-arvo/tasa-arvoinen 27 kertaa. Useiden indikaattoreiden seuranta on siis tarkoitus toteuttaa sukupuolen ja/tai ikäryhmän mukaan jaoteltuna (UN 2020).

Sen lisäksi, että sukupuolittunut näkökulma esiintyy useimmissa kestäväan kehityksen tavoitteissa läpileikkaavasti, on tavoite numero viisi (SDG5)

kohdennettu erityisesti sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiseen. Tavoite jakautuu vielä useisiin alatavoitteisiin, joista kutakin seurataan asetetuilla indikaattoreilla (UN 2015):

- Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla.
- Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta julkisissa ja yksityisissä yhteyksissä, kuten ihmiskauppa ja seksuaalinen tai muu hyväksikäyttö.
- Lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen.
- Tunnustaa palkaton hoito- ja kotityö sekä antaa sille arvo tarjoamalla julkisia palveluja, infrastruktuuri ja sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä sekä edistämällä jaettua vastuuta kodista ja perheestä kansallisten erityispiirteiden mukaisesti.
- Taata naisille täysivaltainen ja tehokas osallistuminen sekä yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä.
- Taata yhtäläiset mahdollisuudet seksuaali- ja lisääntymisterveyteen sekä lisääntymisoikeudet kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman ja Pekingin toimintaohjelman sekä niiden arviointikonferenssien päätösasiakirjojen mukaisesti sovitulla tavalla.

Tilastokeskuksen kokoamassa kestävä kehityksen indikaattoreiden seurannassa noudatetaan maailmanlaajuisen ohjeistuksen mukaista sukupuolen ja ikäryhmän mukaista jaottelua. Indikaattorit kuvaavat tilannetta maassa keskimäärin. Niiden avulla ei voida suoraan seurata kestävä kehityksen tavoitteiden lähenemistä erikseen kaupungeissa ja erilaisilla maaseutualueilla. Joitakin poikkeuksia on, esimerkiksi alatavoite 5.4 koskee palkattoman kotityön jakautumista naisten ja miesten kesken. Tässä jaottelu on tehty myös maaseudun ja kaupungin välillä (Statistics Finland 2020).

Osana Agenda2030-tiekarttaprosessia arvioitiin, mikä kestävä kehityksen tavoitteista on Suomessa jo saavutettu ja missä on vielä parantamisen varaa. Tavoite 5:een liittyen lisätyötä todettiin tarvittavan erityisesti seuraavissa alakohtissa: lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla; lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta julkisissa ja yksityisissä yhteyksissä, kuten ihmiskauppa ja seksuaalinen hyväksikäyttö sekä lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen (Halonen ym. 2020).

Raportin luvussa 3 käsiteltiin maaseudun näkymistä kansallisissa kestävän kehityksen asiakirjoissa ja todettiin, että keskustelua ja analyysyjä ei juuri jaotella maaseutumaisten ja kaupunkimaisten alueiden kesken. Tämän seurauksena asiakirjoissa jää käsittelemättä myös maaseudun naiseen ja kestäväseen kehitykseen liittyvät kysymykset.

Raportin luvussa 4 viitattiin kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen indikaattoreihin, joista suoraan sukupuolen mukaan jaoteltu on vain yksi. Se kuuluu työelämän laadun ja muutoksen seurantaan: ”naisten keskiansiot miehiin verrattuna.” Alueellista jaottelua indikaattorin seurannassa ei kuitenkaan tehdä.

5.2 Mitä kestävä kehitys tarkoittaa maaseudun naisille?

Tiedon löytäminen maaseudun kestävän kehityksen naisnäkökulman kartoittamiseksi on haasteellista. Naisten moninaisesta roolista maaseudun kehityksessä löytyy aineistoa, mutta yhdistelmän ”maaseutu, naiset ja kestävä kehitys” arviointiin ei ole olemassa valmiita mittareita tai seuranta-aineistoja. Kuten yllä mainittiin, Tilastokeskuksen kokoamat tiedot kestävän kehityksen tasa-arvotavoitteen (SDG 5) seurantaan eivät juuri erottele tasa-arvotilannetta maaseudulla ja kaupungeissa. Siksi asiaa joudutaan tarkastelemaan yhdistämällä erilaisia näkökulmia.

Kestävä kehitys -termi esiintyy vajaan puoleen tarkastelluista maaseudun naisia koskevista suomalaisista ja kansainvälisistä kirjoituksista. Tutkimuksessa käytiin läpi runsaat kolmekymmentä maaseudun naisia käsittelevää artikkelia, raporttia, blogikirjoitusta, kolumnia, tilastoaineistoa ja muuta dokumenttia (kts. lähdeluettelo). Huomattavaa kuitenkin on, että vaikka kestävä kehitys -termi ei kirjoituksissa näkynyt, kestävän kehityksen osa-alueet – erityisesti sosiaalinen ja taloudellinen – olivat kirjoituksissa vahvasti läsnä. Joissakin dokumenteissa yhteyksiä oli rakennettavissa myös kulttuurisesti tai ympäristöllisesti kestäväseen kehitykseen. Tämä on linjassa luvun 2 havaintojen kanssa: kylillä tehdään kestäväseen kehitykseen tähtääviä asioita, mutta teoista ei käytetä kestävä kehitys -termiä.

Maaseudun naisia koskevassa kirjallisuudessa erityisesti sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys nousevat esiin esimerkiksi alue- ja väestökehityksen sekä naisten kokeman arjen näkökulmista. Kirjoitukset käsittelevät arjen sujuvuutta sekä ilonaiheena että haasteena. Maaseudun hyvään arkeen yhdistetään usein luonnonläheisyys, yhteisöllisyys ja mahdollisuus asua

itselleen tärkeässä paikassa sekä mielekäs tekeminen (Kattilakoski ja Sireni 2020). Samat teemat nousivat esiin myös hankkeen kylähaastatteluissa.

Asuinpaikka määrittää työmahdollisuuksia ja toiveita. Mahdollisuus pysyä tärkeäksi koetussa asuinpaikassa, esimerkiksi maaseudulla, voi olla merkityksellinen pysyvyyden tunteen tuoja tilanteessa, jossa muu ympärillä muuttuu tavoilla, joihin on vaikea itse vaikuttaa. Maaseudulla asuminen ja pysyminen voivat olla epävarmuuden sietämiskeinoja (Ikonen 2013).

Kiinnostavaa on, että maaseudulla asumisen luonnonläheisyys näyttäytyy naisten kokemuksissa positiivisena, mutta ympäristöasenteita tai ympäristön kestävyttä luotaavia, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan jaoteltuja tutkimuksia on rajallisesti. Yksi syy tähän voi olla, että selvitetessä kansalaisten tai maaseudun asukkaiden ympäristöasenteita aineisto harvoin kerätään, analysoidaan tai raportoidaan sukupuolen mukaan eriteltynä. Viitteitä on kuitenkin siitä, että perheissä naiset ja tyttäret asennoituvat ympäristöön myönteisemmin ja käyttäytyvät ympäristöystävällisemmin kuin ikäryhmiensä miehet (Leppänen 2012).

Ympäristöhallinnon teettämässä asennekartoituksessa naiset osoittautuivat selvästi miehiä ahkerammiksi luonnossa liikkujiksi sekä hyödynsivät luonnonantimia (marjat, sienet) miehiä enemmän (SYKE 2018). Ilmassa ristivetoa -hankkeen aineistosta selviää, että suomalaisten tekemien ilmastotekojen merkitys on haja-asutusalueilla asuvien naisten mielestä selvästi suurempi kuin miesten mielestä, samoin haja-asutusalueiden naiset olivat paljon haja-asutusalueiden miehiä aktiivisempia jätteiden kierrättäjiä (Pitkänen 2021). Myös ympäristökysymysten ratkaisuja pohdittaessa sukupuolten väliltä löytyy eroja: miehet uskoivat hieman naisia enemmän, että ympäristöongelmia voidaan ratkoa kehittyvän teknologian avulla (PTT 2018).

Arjen haasteina useissa maaseudun naisia koskevissa kirjoituksissa korostuvat seikat, jotka estävät tai hidastavat arjen sujuvuutta. Nämä liittyvät kestäväen kehityksen sosiaaliseen ja taloudelliseen osa-alueeseen, etenkin palvelujen, kuten päivähoiton ja lasten koulujen saatavuuteen, heikkoon liikenneinfrastruktuuriin, työntekoon ja yrittäjyyteen sekä kouluttautumismahdollisuuksiin (Ikonen 2013; Sireni 2015; Euroopan parlamentti 2017; Ikonen 2018; Sireni ja Kattilakoski 2019; Kattilakoski ja Sireni 2020).

Maaseudun naisten moninaiset roolit ja niihin kohdistuvat odotukset

Edellä mainittujen teemojen lisäksi arjen sujuvuuteen liitetään myös maaseudun naisten rooli ja sitä koskevat odotukset, joilla on yhteys niin sosiaaliseen kuin kulttuuriseen kestävyteen. Millainen on maaseudun nainen,

jää kirjoitusten perusteella osin selvittämättä tai vastaus on moninainen, kun naisen roolia ja odotuksia peilataan esimerkiksi maatalan emännyyteen, kodinhoitoon ja äitiyteen (Sireni 2015; Euroopan parlamentti 2017; Ikonen 2018; Mustonen 2019; Kattilakoski ja Sireni 2020).

Toisaalta kirjoituksissa esiintyvät naiset kokevat usein, ettei heille sanoitettu rooli vastaa heidän kokemaansa todellisuutta. Myös ero edeltävän sukupolven naisiin on vahva. Useat tutkimukset haastavatkin Sirenin (2015) mukaan stereotyyppisen käsityksen naisista kodinluojina, ja muistuttavat, että maaseudun naiset muodostavat heterogeenisen, eri taustoista ja ammateista koostuvan joukon.

Moninaisuutta ei aina tulla ajatelleeksi, ja siksi maaseudun naisista puhuttaessa keskustelu kohdistuu usein nuorten naisten pysymiseen maalla tai paluuseen omalle kotiseudulle. Maaseutualueille muuttaa kuitenkin ihmisiä myös työpaikan, yrittämisen tai perheen perustamisen takia tai väljemmän asumisen toivossa, samoin koronapandemian myötä yleistyneiden etätöiden mahdollistamana, jolloin sukulaissuhteet tai kotiseutu eivät välttämättä ole päätöksen avaintekijöitä. Kysymys maaseudusta naisten asuinpaikkana monipuolistuukin kattamaan laajasti pito- ja vetovoimatekijöitä. Kainuun naistutkimuksessa korostettiin naistyöpaikkojen lisäämistä maaseutukehityksen naisnäkökulman tärkeimpänä tavoitteena (Kainuun liitto 2021).

Maataloudessa työllistyvien naisten määrä on vähentynyt nopeasti osin maatalouden rakennemuutoksen, osin maataloustyön luonteen muuttumisen kautta. Luken tilastojen mukaan vuonna 2000 maataloudessa työllistyi yli 66 000 naista, mikä oli 36 prosenttia kaikista maatalouden työllisistä. Vuonna 2016 lukumäärä oli noin 27 000 ja osuus maatalouden työllisistä 32 prosenttia (Luke 2021).

Yhä tavallisempaa on, että maataloilla ainakin toinen viljelijäperheen puolisoista työskentelee maatalan ulkopuolella tai pyörittää omaa yritystä. Vuonna 2016 Luken tilastojen mukaan monialaisia maataloja oli 14 000, joista yli 10 000 tuotti palveluja ja loput harjoittivat muun muassa rakennus- tai teollisuustoimintaa (Luke 2021). Perheen ulkopuolisen työvoiman käyttö on myös tilakoon tai tuotannon volyymin kasvamisen myötä yleistynyt maataloilla. Myös tämän kehityksen seurauksena maaseudun naiset muodostavat aiempaa heterogeenisemmän joukon.

Maataloudessa kuitenkin työskentelee naisia edelleen, ja myös sitovassa lypsykarjataloudessa. Nämä naiset kokevat Mustosen (2019) tutkimuksen mukaan kaksoistyötaakkaa maatilalla ja lastenhoidossa. Tutkimukseen

haastatellut naiset tunnistivat, että yrittäjyyden ja perheen yhdistämisen vaikeudet kohdistuvat enemmän naisiin kuin miehiin. Ajan riittämättömyys aiheutti kipuilua: pyrkimys hyvään yrittäjyyteen ja perheen hyvinvointiin johti oman rajallisuuden tunnistamiseen. Naisten tulot maataloudesta olivat kuitenkin yleensä pienemmät kuin miesten, mutta ajan kuluessa ero oli pienentynyt. Maitotilojen naiset havaitsivat myös, että sosiaalipalvelut eivät ulotu kaikkialle ja esimerkiksi lasten päivähoidon ja lomituksen kanssa ilmeni ongelmia. Esiin nousseet kysymykset liittyvät suoraan maaseudun taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävään kehitykseen. Näillä löydöksillä on yhteys aiemmin mainittuun Agenda2030:n viidenteen tavoitteeseen ja erityisesti sen alatavoitteeseen: "Tunnustaa palkaton hoito- ja kotityö sekä antaa sille arvo tarjoamalla julkisia palveluja, infrastruktuuri ja sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä sekä edistämällä jaettua vastuuta kodista ja perheestä kansallisten erityispiirteiden mukaisesti." Tämän tavoitteen osalta datan eriyttäminen sekä alueellisesti että sukupuolen mukaan olisi tervetullutta.

Identiteetti- ja roolikysymysten lisäksi naisten asema maaseudulla näkyy myös yhteiskunnallista osallistumista ja vaikuttamista koskevissa teksteissä. Kirjoituksissa korostuu naisten aktiivinen rooli maaseutukehityksessä ja erityisesti vapaaehtoistyössä, mutta naisten omien kokemusten mukaan heidän äänensä jää usein kuulematta. (esimerkiksi Euroopan parlamentti 2017; Kattilakoski ja Sireni 2020). Vapaaehtoisaktiivisuutta vahvistivat myös tehdyt kylähaastattelut (luku 2) ja taustahaastattelut (haastatelluista 19 henkilöstä naisia oli 12 ja miehiä seitsemän): paikallistason kylätoiminnassa naiset ovat usein miehiä aktiivisempia. Tosin naisten ja miesten roolit ja tehtävät kylätoiminnassa eroavat usein toisistaan. Miehet ovat aktiivisempia fyysistä voimaa vaativissa tehtävissä ja naisten tehtäviä ovat usein ruuanlaitto, siivous ja yleinen järjestely. Rajanveto ei kuitenkaan ole tarkka. Haastatelluissa kylissä kyläyhdistysten johtotehtävissä on sekä miehiä että naisia.

Lähipalvelujen kannalta tärkeää on myös paikallinen vaikuttaminen. Naisilla on ollut yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus kuntavaaleissa vuodesta 1917 lähtien. Vuoden 1992 kuntavaaleissa valituista naisten osuus oli 30 prosenttia. Vuoden 2017 kuntavaalien jälkeen 39 prosenttia kunnanvaltuutetuista oli naisia: osuus nousi lähes kolme prosenttiyksikköä vuoden 2012 vaaleista. (Tilastokeskus 2020) Vuoden 2017 vaalien jälkeen naisten osuus kunnanvaltuustojen puheenjohtajista oli 39 prosenttia ja kunnanhallitusten puheenjohtajista 31 prosenttia. Alle 5 000 asukkaan kunnissa naisten osuus valtuutetuista osuus oli pienin, kun yli 100 000 asukkaan kunnissa osuus on lähes puolet (Juhola 2020). Vuoden 2021 kuntavaalit käytiin kesäkuussa,

jolloin Kuntaliiton tietojen mukaan naisvaltuutettujen osuus kaikista valtuutetuista nousi 40,1 prosenttiin (Kuntaliitto 2021).

Syrjäisten alueiden naiskato nousee otsikoihin

Tutkimukset ja populaarit kirjoitukset käsittelevät paitsi maaseudun naisten arjen haasteita, myös naiskatoa (esimerkiksi Latvakoski 2019; Yle uutiset 2019). Naiskato eli nuorten naisten poismuutto maaseudulta nähdään väestökehitykseen liittyvänä ongelmana, joka toistuu myös muita EU-maita koskevissa kirjoituksissa (esimerkiksi Novo-Cort ym. 2014; Johansson 2016; Euroopan parlamentti 2017). Tässä keskustelussa naisen rooli usein yhdistyy syntyvyyteen. Tämä herättää kysymyksen naisen roolista maaseudulla: onko nainen maaseudulla arvokas vain väestökehityksen näkökulmasta? Epäsuorasti naisten rooli tuli esille myös kylähaastatteluissa (katso luku 2), joissa kylien tulevaisuuteen läheisesti liitettiin kylän väestökehitys ja lapsiperheiden pysyminen/saaminen kylälle.

Vuoden 2017 Maaseutukatsaus valotti laajasti maaseudun sukupuolijakauman vinoutumista erityyppisten maaseutujen näkökulmasta, koska tilanne ei ole sama kaikilla maaseutualueilla. Ero asukkaiden sukupuolijakaumassa näkyi suurimpana harvaan asutulla ja syrjäisellä maaseudulla, jossa sataa nuorta naista kohti oli 136 miestä (Sireni ym. 2017). Asiaa pohdittiin myös Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020 -dokumentissa. Siinä naiskadon todettiin olevan yksi tasapainoisen aluekehityksen esteistä, ja siksi tärkeänä pidettiin huomion kiinnittämistä palvelujen saatavuuteen, nuorten naisten työllisyyteen ja työpaikkoihin sekä naisten mahdollisuuksiin yrittäjinä (TEM 2014) Samassa asiakirjassa viitattiin myös maaseudun miesten syrjäytymiseen, mikä tulisi ottaa huomioon suunniteltaessa maaseudun kehitystä.

Joulukuun lopussa 2019 YLE raportoi maaseudun väestökehityksestä seuraavasti:

“Useissa maakunnissa naisten määrä on romahtanut lyhyessä ajassa. Esimerkiksi Kainuun ja Etelä-Savon 15–44-vuotiaiden naisten määrä on vähentynyt kolmanneksella tällä vuosisadalla. Kymenlaaksossa ja Satakunnassa vähennystä on viidennes. Vähän lievempänä sama kato on käynyt muuallakin.....Kahdessa maakunnassa Suomessa, Uudellamaalla ja Pirkanmaalla nuorten naisten määrä on kasvanut. Uudellamaalla on yli kymmenen ja Pirkanmaalla yli yhdeksän prosenttia enemmän 15–44-vuotiaita naisia nyt kuin vuonna 2001. Ahvenanmaalla nuorten naisten määrä on pysynyt ennallaan. Myös yliopistokaupungit Uudenmaan ja Pirkanmaan

ulkopuolella ovat voittaneet nuorten naisten muuttoaallossa. Erityisesti Jyväskylä, Oulu ja Turku ovat saaneet runsaasti lisää 15–44-vuotiaita naisia.” (YLE 2019).

Sireni (2017) kirjoitti blogissaan, että sukupuolijakauman vinouman tasapainottamiseen on ryhdyttävä varhain, koska käsitykset maaseudusta mahdollisena asuinpaikkana alkavat rakentua jo lapsuudessa. Harrastusmahdollisuuksien lisäksi tärkeää on pitää huolta arjen sujuvuudesta, mihin kuuluvat muun muassa koulut ja kuljetukset. Latvakoski puolestaan korosti (2019), että koulutuksen keskittämällä on vaikutusta myös maaseudun nuoriin miehiin, joilla koulutusaste jää nykyään nuoria naisia alemmaksi. Myös Tuuva-Hongisto ym. (2016) totesivat, että nuorille maaseudulta lähtemisen pakko syntyy siitä, ettei koulutusta ole tarjolla lähellä ja myös työpaikkoja on tarjolla niukasti. Tästä huolimatta monet nuoret haluaisivat asua kotiseudullaan, jos se vain olisi mahdollista.

Myös Kuhmonen ym. (2014) selvittivät nuorten tulevaisuuskuvia, joihin kuului myös suhtautuminen maaseutuun ja siellä asumiseen. Nuorten naisten vastauksissa korostuivat oma talo, tila ja reviiiri. Samoin ihmiskunnan suuret haasteet, yhteisöllisyys, vastuullisuus ja kohtuullisuus olivat tärkeitä heidän tulevaisuuskuvalleen. Naiset painottivat myös maaseudun hyvien yhteyksien tärkeyttä, mikä liittyy toiveisiin arjen sujuvuudesta ja maalla asumisen mahdollistumisesta. Miehiä puhutteli maaseudulle sijoittuvissa tulevaisuuksissa yrittäjäyys. Nuoria naisia puhuttelivat siis enemmän sosiaaliseen ja ympäristölliseen kehitykseen ja nuoria miehiä taloudelliseen kehitykseen liittyvät kysymykset.

Luvun 2 kylähaastatteluissa maaseudun sukupuolijakauman vinoutuminen ei juurikaan noussut esille. Kysymys voikin näyttäytyä käytännön elämässä erilaisena kuin tilastoissa. Useissa kylissä todettiin sukupuolijakauman olevan tasapainossa. Tämä voi osin heijastaa myös sitä, ettei aineistoon osunut todella syrjäisiä kyliä. Miesten ja naisten eroja mahdollisuuksissa työllistymiseen ja yrittäjäyteen kommentoitiin jonkin verran. Miesten yritysten tuotteille ja palveluille, esimerkiksi rakennustyölle nähtiin löytyvän paremmin markkinoita kuin naisten yritysten. Naiset yritykset olivat tyypillisesti pienimuotoisia, yhden hengen työllistäviä käsityö-, hyvinvointi- ja hoivapalveluyrityksiä, kun miesten yritykset tarjosivat työpaikkoja muillekin. Tätä käsitystä vahvistavat myös viralliset dokumentit, esimerkiksi Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020.

Merkittävää kylätoimijoiden mielestä oli myös lähimpien taajamien työpaikkojen tarjonta, koska kyliltä käydään paljon töissä kirkonkylällä tai kaupungissa. Sielläkin miesten ja naisten työpaikat eroavat toisistaan: miehet hakeutuvat enemmän teollisuustyöpaikkoihin ja naiset kaupan ja sosiaalialan tehtäviin.

Kylähaastattelut vahvistivat myös, että kyläyhdistysten lisäksi alueilla toimii myös muita, erityisesti harrastusyhdistyksiä, kuten metsästysseuroja, maa- ja kotitalousnaisia ja nuorisoseuroja. Osassa niistä jäsenyys on sukupuolittunut ja roolijako vielä melko perinteinen.

5.3 Sukupuolineutraalius häivyttää miesten ja naisten väliset erot

Edellisessä luvussa käsiteltiin muun muassa maaseudun sukupuolijakauman vinoutumista ja todettiin se potentiaalisesti ongelmaksi niin maaseudun sosiaalisesti kuin taloudellisesti kestävä kehityksen kannalta. Tästä huolimatta maaseudun kehittämisen strategioissa, ohjelmissa ja suunnitelmissa asioita käsitellään harvoin sukupuolisensitiivisesti. Sama koskee luvussa 2 käsiteltyjä maakunta- ja kuntastrategioita, jotka ovat pääosin sukupuolineutraaleja. Sukupuolten tasa-arvon tavoite mainitaan kahdessa maakuntastrategiassa. Sukupuolinäkökulman puuttumisen yksi syy voi olla, että tietoa puuttuu esimerkiksi eri sukupuolten ja ikäryhmien välisistä eroista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksissa, tasa-arvon kokemuksessa ja palvelujen tärkeysjärjestyksessä maaseutualueilla tai tietoa ei osata hyödyntää. Siksi maaseudun naisten ja miesten samoin kuin tyttöjen ja poikien ja eri ikäryhmien tarpeisiin ei osata vastata kohdennetusti.

Toinen syy sukupuolen huomiotta jättämiseen voi olla neutraaliuden tavoite. Vallalla voi olla käsitys, että tasa-arvo vaatii sukupuolineutraaliutta. Käytännössä asia on toisinpäin. Jotta ihmisten tasa-arvoinen mahdollisuus saada erilaisia palveluja, työllistyä ja tuntee osallisuutta toteutuu, tarvitaan eri ryhmien erojen huomioon ottamista. Kainuun naisten näkökulmaa valottaneessa raportissa (2021) todetaan, että aluekehittämistä pidetään sukupuolineutraalina, vaikka esimerkiksi työllisyys on voimakkaasti sukupuolittunut ilmiö. Raportissa viitataan tutkimuksiin, joiden mukaan naiset saavat riskirahoitusta miehiä vähemmän suhteessa hakemaansa määrään.

Näyttää, että maaseutua koskevissa kyselytutkimuksissa tietoja ei jaotella systemaattisesti toimijan tai kyselyyn vastaajan sukupuolen perusteella tai sitä

ei raportoinnissa tuoda esiin. Oleellista olisi tietää myös, jos sukupuolten tai ikäryhmien kesken ei löydy eroja.

Maaseudun naisiin kohdistuvaa korkeatasoista tutkimusta ja selvitystyötä on tehty myös Suomessa, mutta maaseudun miehiin kohdistuvaa ehkä vähemmän. Sukupuolinäkökulmasta ehkä kattavin tähänastinen katsaus maaseudun tilanteeseen löytyy vuoden 2017 Maaseutukatsauksesta (Sireni ym. 2017), jossa sekä analyysi että johtopäätökset ottavat huomioon eroja maaseudun miesten ja naisten sekä poikien ja tyttöjen välillä.

Sukupuolitetulle tiedolle on kuitenkin tarvetta. Lintilä korosti blogikirjoituksessaan (2019), että yhteiskunnalliset ilmiöt kuten syntyvyys, alueellinen kehitys ja työllisyys ovat suoraan kytköksissä sukupuoleen, sillä naisten ja miesten arvojen, toimintatapojen, resurssien ja politiikan vaikutusten välillä on eroja. Tämä puolestaan vaatisi systemaattista sukupuolinäkökulman kytkemistä erilaisiin maaseutua koskeviin selvityksiin, kehittämissuunnitelmiin, arviointityökaluihin, strategiaihin ja rahoitusten kohdentamiseen.

Sukupuolivaikutusten arviointi on toistaiseksi rajallista

Sukupuolivaikutusten arvioinnin eli suvauksen työkaluja on Suomessa tarjolla (THL 2021). Työkaluja kehoitetaan käyttämään, jos suunnitellut ohjelmat tai toimenpiteet kohdistuvat ihmisiin tai tiettyihin ihmisryhmiin tai jos sukupuolten tilanteissa on eroja kyseisessä asiassa tai kohderyhmässä. Käytännössä tämä tarkoittaa lähes kaikkia maaseudun kehitykseen liittyviä toimenpiteitä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tasa-arvon edistämisen yksi strategia ja tarkoittaa sitä, että sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa. Tämä edellyttää toimenpiteiden ja päätösten vaikutusten arviointia eri sukupuolten kannalta (STM 2021).

Hallituksen kestävyystiekartassa (VNK 2021b) todetaan, että melko hyvästä tasa-arvotilanteesta huolimatta sukupuolten välillä on eroja tuloissa, lisäksi oppimistulokset, koulutusvalinnat sekä työelämässä ammatit ja alat ovat sukupuolen mukaan eriytyneet. Yli 75-vuotiaisen naisten köyhyysriski on suuri ja naiset joutuvat miehiä useammin lähisuhdevälivallan kohteeksi. Sukupuolten välisiä eroja ei ole tässäkään jaoteltu maaseutu/kaupunki - akselilla, mutta sosiaalisesti kestävä kehityksen suhteen tiekartta viittaa myös alueelliseen ulottuvuuteen: *“Sosiaalinen kestävyys edellyttää tasapainoista väestökehitystä, kykyä tunnistaa eriarvoisuutta synnyttävät mekanismit, ehkäistä syrjintää sekä edistää yhdenvertaisuutta, ja sukupuolten tasa-arvoa sukupolvien välistä solidaarisuutta sekä varmistaa toimien oikeudenmukaisuus, myös alueellisesti.”* Tästä löytyy perusteita jaotellulle

sukupuolen mukaan myös maaseutua koskevissa suunnitelmissa ja ohjelmissa.

Näyttää kuitenkin, että suvauksen käyttö erilaisten maaseutua koskevien ohjelmien ja suunnitelmien valmistelussa on ollut rajallista tai että tehdyt arviot eivät juuri ole johtaneet muutoksiin ohjelmien sisällöissä. Kainuun naisnäkökulmaraportissa viitataan tosin siihen, että esimerkiksi rakennerahastorahoituksen ohjaaminen monipuolistamaan alueiden elinkeinorakennetta sekä miehille että naisille paremmin sopivaksi ei välttämättä ole mahdollista, jos valtakunnalliset ja Euroopan laajuiset linjaukset eivät sitä tue (Kainuun liitto 2021). Sukupuolinäkökulman täysi kytkeminen kehittämisohjelmiin voikin olla iso rakenteellinen kysymys, jonka muuttaminen vie aikaa.

Vuosille 2014-2020 laadittuun maaseutupoliittiseen kokonaisuohjelmaan, Mahdollisuuksien maaseutu, tehtiin myös sukupuolivaikutusten arviointi, suvaus. Arvioinnissa todetaan, että ohjelma on laadittu sukupuolineutraaliksi eikä miehiin ja naisiin mahdollisesti eri tavalla kohdistuvia toimenpiteitä ole ohjelmassa tuotu esiin. Suvausraportti korostaakin, että ohjelmaa toteutettaessa on seurattava, miten toimenpiteet vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon (TEM 2014).

Vuonna 2020 julkaistu tulevien vuosien maaseutupolitiikan strategia 2021–2027 ottaa jo aiempia dokumentteja enemmän kantaa sukupuolten ja eri ikäryhmien väliseen tasa-arvoon (Kuhmonen ym. 2020). Silti Ajassa uudistuva maaseutu – maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2021-2027 toistuu sama ilmiö kuin Mahdollisuuksien maaseudussa. Sukupuolivaikutusten arviointi on tehty, ja siinä todetaan ohjelman sukupuolineutraalius. Ohjelman analyysiä ja toimenpiteitä ei siis ole jaoteltu ja kohdennettu naisten ja miesten erilaisten toiveiden, tarpeiden ja mahdollisuuksien perusteella. Sukupuolesta, naisista ja miehistä puhutaan vain sukupuolivaikutusten arviointia koskevassa kokonaisuohjelman liitteessä, jossa todetaan myös tarve kiinnittää ohjelman toteuttamisessa ja toteutumisen seurannassa erityistä huomiota siihen, miten toimenpiteet vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon. (MMM 2021).

Molemmissa maaseutupoliittisissa kokonaisuohjelmissa heijastuu ristiriita: eri toimien ja kokonaisuusien sukupuolivaikutuksia on arvioitu ja mahdollisia tarttumakohtia nostettu esiin, mutta se ei ole vaikuttanut ohjelman sisältöön. Sukupuolinäkökulman kytkeminen ohjelmiin jälkikäteen onkin työlästä, jollei se ole ollut käytössä koko suunnitteluprosessin ajan.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa 2014–2020 (MMM 2014) yhdenvertaisuus ja tasa-arvo mainitaan useita kertoja, ja nuorten ja naisten

työllistyminen tulevat esiin erityisesti Leader-ohjelman yhteydessä. Ohjelman seurantasuunnitelmissa indikaattoreita ei kuitenkaan jaotella hyödynsaajan tai osallistujan sukupuolen mukaan. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman ennakoarviointiraportissa sukupuolinäkökulman heikkoon esiintymiseen ohjelmassa kiinnitettiinkin voimakkaasti huomiota (Antikainen ym. 2014).

Leader-ohjelman arviointiraportoinnissa (2020) ohjelman tuloksia käsiteltiin osittain sukupuolen mukaan jaoteltuna (MMM 2020). Saatujen tietojen mukaan Leader-ohjelman seurantatilastoissa sukupuolen mukaan jaoteltuna on muun muassa järjestettyjen tilaisuuksien osallistuneiden määrä, toimintaryhmien jäsenmäärä sekä hankkeiden tuloksena syntyneiden työpaikkojen ja työllistyneiden määrä. Sen sijaan yritystukien myöntötietoja ei jaotella yrittäjän sukupuolen mukaan, vaan asian selvittäminen vaatisi yrittäjän sukupuolen päättelyä toimialan mukaan, mikä ei ole luotettava tapa (Rannanpää 2021, suullinen tieto).

Jotta maaseudun kestävä kehitys olisi tasapuolista kaikille, sukupuolinäkökulman kytkeminen maaseudun kehittämiseen tarvitsee vielä terästämistä. Sen kytkeminen myös arviointeihin ja raportteihin edellyttää, että ohjelmien toteutuksen aikana raportointitietoa kerätään osallistujien ja hyödynsaajien sukupuolen mukaan jaoteltuna. Heikosta ohjelman ja seurantaindikaattorien sukupuolittamisesta seuraa, että erilaisissa arvioinneissa sukupuolivaikutusten ja usein myös ikäryhmävaikutusten arviointi jää tekemättä. Esimerkkinä tästä on maaseutuohjelman aluetalouteen ja työllisyyteen liittyvien toimenpiteiden arviointi, jossa tuloksia ei eriytetä miesten ja naisten kesken (Vihinen ym. 2019).

Koska maaseudun sukupuolirakenteen vinouma nähdään monissa asiakirjoissa kestävä kehityksen ongelmana, olisi tärkeä tunnistaa maaseudun kehittämistoimien vaikutus maaseudun miehiin ja maaseudun naisiin esimerkiksi työllistymisen, yritystukien saannin sekä osallisuuden ja vaikuttamisen kokemusten kautta. Maaseudun kestävä kehitykselle tärkeää on, että sekä miehillä että naisilla on mahdollisuus työhön, yrittämiseen sekä osallisuuteen.

Valtakunnallisissa alueiden kehittämisen painopisteissä eri sukupuolet mainitaan osallistumisen ja koulutusmahdollisuuksien yhteydessä (VN 2020), mutta vahvana ei sukupuolinäkökulmaa voi tässäkään pitää. Myöskään maaseutuvaikutusten arviointia (MVA) varten kehitetyt oppaat ja raportit eivät käsittele asioita eri sukupuolten näkökulmasta, nuoret mainitaan oppaissa muutaman kerran (Kuntaliitto 2015).

6. Johtopäätökset ja suositukset

Tämä luku kokoaa yhteen raportin luvuissa 2-5 esitellyn aineistonkeruun ja analyysin tuloksia ryhmiteltynä hankkeen kuuden tutkimuskysymyksen alle. Kunkin kysymyksen kohdalla tehdään suosituksia.

- **Millaisia kestäväen kehityksen tavoitteita sisältyy kylien suunnitelmiin ja kuntien ja maakuntien strategioihin?**

Dokumentti- ja haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että kestävä kehitys näkyy monipuolisesti tutkimukseen valittujen kylien ja kyläyhdistysten toiminnassa. Vaikka haastateltavat eivät nostaneet esiin kestävä kehitys -termiä, voidaan haastatteluaineistosta päätellä, että kaikkia kestävyuden osa-alueita ja niihin liittyviä tavoitteita vaalitaan ja toteutetaan maaseudulla.

Kestäväen kehityksen käsite näkyy valituissa maakuntaohjelmissa kauttaaltaan, mutta kunta- ja kylätasolla käsitteen käyttäminen on vähäisempää. Tarkasteluun valitut maakuntaohjelmat ja kuntastrategiat huomioivat maaseudun, mutta maakuntaohjelmien ja kuntastrategioiden toteuttaminen ja huomiointi ei noussut esiin kylähaastatteluissa.

Kyläsuunnitelmiin, maakuntaohjelmiin ja kuntastrategioihin ei suoraan sisältynyt kestäväen kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n mukaisia kestäväen kehityksen tavoitteita. Näihin dokumentteihin voidaan kuitenkin nähdä sisältyvän sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden tavoitteita, joista erityisesti kylissä korostuivat tavoitteet eriarvoisuuden vähentämisestä ja kestävästä yhteisöistä. Taloudelliseen kestävyteen liittyen voitiin havaita ihmisarvoisen työn ja talouskasvun sekä kestäväen teollisuuden, innovaatioiden ja infrastruktuurin tavoitteita edistäviä toimia. Ympäristöstä huolehtiminen oli kylissä ensiarvoisen tärkeää, mikä näkyi ympäristösuojelutoimenpiteinä (esimerkiksi rantojen siivous).

Maaseutu ja kyläkeskukset tulisi ottaa konkreettisemmin huomioon kuntastrategioissa, joissa tulisi korostua myös kestäväen kehityksen tavoitteet. Tällöin kuntastrategioiden avulla kunnat voisivat seurata tarkemmin myös maaseudun ja kylien kestävyuden kehittymistä. **Kaupungeille, kaupunkien kehysalueille, kaupunkien läheiselle maaseudulle, ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle tulisi asettaa tarkemmat kestäväen kehityksen tavoitteet ja seurantajärjestelmät.** Tällä hetkellä alueellista erottelua kestäväen kehityksen seurannassa ei ole.

- **Mitkä kestävän kehityksen osa-alueet ovat maaseudulla tärkeitä?**

Vaikka haastatteluissa ja muussa aineistossa ei mainittu suoraan kylätoiminnan ja kestävän kehityksen Agenda2030 tavoitteiden välistä yhteyttä, yhteyksiä oli löydettävissä. Haastatteluissa korostuivat sosiaalisen ja kulttuurisen sekä taloudellisen kehityksen osa-alueisiin liittyvät toimet, sillä haastatteluissa perehdyttiin kylien arjen toimintoihin ja niiden sujuvuuteen. Tällöin mainitut asiat liittyivät yhteisöllisyyteen, koulutukseen, infrastruktuuriin, talouteen ja muihin jokapäiväiseen elämään vaikuttaviin asioihin.

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden tavoitteisiin liittyen huolta aiheutti koulutuksen jatkuvuus ja kylien ikärakenne. Asumisen mahdollistaminen eri ikäryhmille olisi ensiarvoisen tärkeää. Maaseudulla asumisen edellytysten tulisi olla samanarvoisia kuin kaupungeissa. Kylien toiminnan edellytykset tulisi ottaa konkreettisemmin huomioon kunnissa, ja mahdollistaa tasavertainen arki kylissä ja kaupungeissa eläjille mahdollisimman laajasti.

Ympäristöllinen kestävyys näkyi haastatteluissa itseisarvona, johon liittyen haastatteluissa mainittiin ympäristönsuojelun toimenpiteitä (esimerkiksi vieraslajien leviämisen estäminen). Haastatteluissa keskusteltiin enimmäkseen arjen sujuvuudesta, minkä vuoksi ympäristölliseen kestävyys ei pureuduttu vastauksissa niin syvällisesti. Monet ympäristönsuojeluun liittyvät toimet ovat osa arkea eivätkä korostu erillisinä toimina.

Ympäristöllisessä kestävyudessa maaseudun rooli on kuitenkin suuri, vaikka haastatteluissa tulikin vain yksittäisiä esimerkkejä ympäristöllistä kestävyyttä edistävästä toimista. Suomen pinta-alasta noin 95 prosenttia on maaseutua (Helminen ym. 2018), ja maaseudulla asuu kolmasosa suomalaisista, joten maaseutu kauttaaltaan vaikuttaa suuresti ympäristötavoitteiden saavuttamiseen.

Taloudellisen kestävyuden tavoitteissa eniten pohdintaa herätti kaupunkien suuri vetovoima maaseudun kustannuksella. Kylissä oltiin kuitenkin positiivisia tulevan suhteen, sillä kyliin olisi lisää tulijoita ja etäyhteyksien mahdollistama etätyönteko voisi elävöittää maaseutua. Paikallisesti Agenda2030 tavoite 8 ihmisarvoista työtä ja talouskasvua olisi askeleen lähempänä, kun etätyöt mahdollistettaisiin laajemmin.

- **Mitkä kansallisen ja kansainvälisen kestävän kehityksen dokumentit vaikuttavat merkittävimmin kuntien ja kylien kestävän kehityksen päätöksiin?**

Kestävän kehityksen Agenda2030:n tai yhteiskuntasitoumuksen tavoitteita ei sellaisenaan sisältynyt kylien suunnitelmiin tai maakunta- ja kuntadokumentteihin eikä niihin viitattu haastatteluissa. Aineistoissa ei myöskään viitattu kansallisiin tai kansainvälisiin kestävän kehityksen dokumentteihin. Tähän saattoi vaikuttaa se, että suuri osa tarkastelluista kyläsuunnitelmista, maakuntaohjelmista ja kuntastrategioista on laadittu aiemmin kuin esimerkiksi Agenda2030 ja sen tavoitteet tai kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus olivat olemassa tai yleisesti käytössä.

- **Miten maaseudut näkyvät kestävän kehityksen kansallisessa politiikassa ja sen seurannassa?**

Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että maaseutua ei oteta huomioon erillisenä teemana merkittävässä kansallisissa kestävän kehityksen ohjelmissa ja dokumenteissa. Maaseutu ja alueelliset näkökulmat otetaan huomioon valmistelemissa keskusteluissa silloin, kun ne pyörivät muiden teemojen, kuten kaupungistumisen taustalla. Muuten kattavaa kuvausta maaseutunäkökulman sisällyttämisestä kestävän kehityksen ohjelmatyöhön on vaikea saada julkisten materiaalien ja kansallisten ohjelmien ja niiden arviointien läpikäynnin ja muutaman täydentävän haastattelun perusteella. Tulosten perusteella näyttää, että kestävän kehityksen ohjelmatyö on ollut erillään maaseudun kehittämistyöstä. Uusimmassa maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa kestävän kehityksen osa-alueet on kuitenkin otettu huomioon.

Jatkotutkimuksissa tulee selvittää, miten kestävä kehitys näkyy ja toteutuu erityisesti vuoden 2023 alusta voimaan tulevassa CAP-suunnitelmassa sekä siihen kytkeytyvissä alueellisissa kehittämissuunnitelmissa ja paikallisissa strategioissa **sekä maaseudun kehittäjien työssä**. On myös tärkeää, että **kestävän kehityksen ohjelmatyössä maaseutuvaikutusten arviointeja tehdään eri toimenpiteille silloin kun se on mahdollista**. Tämä olisi yksi tapa varmistaa, että maaseutunäkökulma pysyy valmistelussa mukana. Arviointi tulee toteuttaa tiiviissä yhteistyössä maaseudun kehittämistyön kanssa.

Yhteistyötä kestäväen kehityksen ohjelmityön ja maaseutupolitiikan sekä maaseudun kehittämisen välillä on tärkeä vahvistaa. Myös POLKU2030-arvioinnissa esiin nostetut haasteet liittyen kestäväen kehityksen toimijakentän moninaisuuteen sekä toive lisätuesta ja yhteistyöstä kaupunkien ja kuntien kanssa puhuvat sen puolesta, että yhteistyötä, tukea ja vuoropuhelua olisi syytä lisätä myös alueellisten toimijoiden ja maaseudun kehittäjien kanssa.

Haastatteluissa nousi esille, että hyvä lähestymistapa kansalliseen yhteenvetoon kestäväen kehityksen tavoitteiden toteuttamisesta eri alueilla olisi lähteä **kylien suunnitelmien ja kokemusten**

keräämisestä kuntatasolla. Hyväksi vaiheeksi tähän tunnistettiin kuntastrategian valmistelu. Seuraava askel olisi kerätä **kuntien näkemykset maaseututasolle maakuntastrategiaan ja/tai maakuntaohjelmiin.** Tässä korostettaisiin myös muuta alueellista yhteistyötä maakunnissa ja maaseudun kehittäjien kanssa. Tämä on hyvä vaihtoehto ajankohtaisen tiedon keräämiseen alhaalta ylös -menetelmällä. Tärkeää on kuitenkin, että kaikki kerätty tieto palvelee tarkoitustaan ja tulee käyttöön, joten koordinaatio kansallisten kestäväen kehityksen ohjelmien ja toimenpiteiden sekä maaseudun kehittämissuunnitelmien ja -toimenpiteiden (esimerkiksi uusi CAP-suunnitelma) kanssa on tärkeä varmistaa.

- **Mitkä ovat maaseudun kestäväen kehityksen keskeisimmät tavoitteet?**

Tutkimuksessa läpikäydyn aineiston perusteella maaseudun keskeisimpiä kestäväen kehityksen tavoitteita on vaikea nostaa esille, koska kestäväen kehityksen tavoitteita sellaisenaan ei aineistossa ole mainittu. Maaseudun ja erityisesti kylien keskeisimmät tavoitteet voidaan erityisesti haastattelujen perusteella liittää arjen ja kyläelämän jatkuvuuteen, johon kuuluvat erityisesti sosiaalisen ja kulttuurisen sekä taloudellisen kestävyuden kysymyksiä; työpaikat, palvelut, asuminen, vapaaehtoistyö, nuorten ja ikäihmisten tilanne. Kylissä suurena huolena ja kysymysmerkkinä nähdään tulevaisuus kokonaisuutena.

- **Millaisilla indikaattoreilla maaseudun kestävä kehitystä voitaisiin mitata?**

Mittareiden kartoitus perustui tapaustutkimuksissa hankittuun materiaaliin sekä kestävä kehityksen kansallisiin ohjelmien ja seurantaraporttien arviointeihin, kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen indikaattorikoreihin sekä asiantuntijatyöpajaan. Suomen kestävä kehityksen indikaattoreiden seurantatietoa on harvoin eriytetty maaseutumaisen ja kaupunkimaisten alueiden kesken. Seurannassa on käytetty pääasiassa kansallisia aggregaatti-indikaattoreita. Siksi tietoa kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumisesta maaseutualueilla on saatavissa vain rajallisesti.

Vaikka nykyisellä tiedonkeruutavalla ei saada eriytettyä tietoa kaupungin ja erityyppisten maaseutualueiden kestävästä kehityksestä, yhteyksiä kylien kestävä kehityksen tekojen ja olemassa olevien mittaristojen kesken kuitenkin löytyy. Jos tiedonkeruuta voisi disaggregoida esimerkiksi kaupunki-maaseutu aluejaolla, moni nykyisistä mittareista voisi toimia kylien ja maaseudun kestävä kehityksen seurannan kannalta.

Tässä tutkimuksessa kerätyn aineiston painottuminen kyläyhdistyksiin ja kylien arkeen johti siihen, että taloudellisesti sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen teemat ja mahdolliset seurattavat asiat korostuivat. Tämä ei tarkoita, ettei ympäristöllinen osa-alue olisi tärkeä. Sitä kuitenkin voitaisiin melko kattavasti mitata olemassa olevilla mittareilla, esimerkiksi Agenda2030-tavoitteista 13 (ilmastotekoja), 14 (vedenalainen elämä) ja 15 (maanpäällinen elämä) johdetuilla mittareilla, jos tiedon alueellinen jaottelu olisi mahdollista. Nyt ehdotetut mitattavat asiat täydentävät olemassa olevia mittareita nimenomaan kylien näkökulmasta niiden oman tulevaisuuden kannalta tärkeillä asioilla.

Hankkeessa ehdotettavat mitattavat asiat perustuvat tapaustutkimuksissa sekä työpajassa esiin nousseisiin ruohonjuuritason käytännön painopisteisiin. Hankkeen tavoitteena oli ehdottaa kerättyyn materiaaliin perustuen noin kymmentä mittaria, joilla maaseudun kestävä kehityksen tilaa voisi kuvata ja mitata. Kuitenkin aineisto taipui vain siihen, että esiin voidaan nostaa mitattavia asioita, joiden työstäminen varsinaisiksi mittareiksi vaatii vielä lisäselvitystä. Kylähaastatteluissa kuultiin kyläyhdistysten edustajia siitä, miten edistää sujuvaa arkea ja parempaa elämää maaseudulla, mikä johti erityisesti kylissä ja maaseudulla asumisen näkökulmien korostumiseen. Kylämateriaaleista lähtöisin olevia mitattavia asioita täsmennettiin ja validoitiin vielä kahdessa työpajassa.

Erot maaseudun ja kaupungin kestävän kehityksen eri osa-alueiden painotuksessa saa tutkimuksen toteutustavasta ja materiaaleista johtuen vähemmän huomiota. Asia edellyttää jatkotarkastelua. Tutkimuksen aikana esiin nousseita mahdollisia avauksia on esimerkiksi THL:n Sotkanetin tilattavissa olevien hyvinvointi-indikaattoreiden ja Tilastokeskuksen kestävän kehityksen indikaattoreiden mahdollinen paikkatietopohjainen tarkastelu, mikä olisi myös tärkeää alueellisten kestävyserojen esiin nostamiseksi. **Yhteiskuntasitoumuksessa maaseudun elinvoimaan liittyviä sitoumuksia tulee seurata ja raportoida systemaattisesti ja parhaista esimerkeistä tunnistaa parhaita mittareita maaseudun kestävän kehityksen mittaamiseen.**

Tutkimuksessa tunnistettiin kylien kestävän kehityksen mittaamiseksi kymmenen teemaa, jotka liittyvät taloudellisesti (1-5), ympäristöllisesti (6) ja sosiaalisesti ja kulttuurisesti (6-10) kestäväan kehitykseen (perustelut ehdotukselle ovat luvussa 4):

1. Työikäisten / työelämässä olevien osuus kyläläisistä/maaseudun asukkaista
2. Alkutuotannon / palveluiden / matkailun osuus kylän / maaseudun työpaikoista
3. Tietotyön ja asiantuntijatyön osuus kylän / maaseudun työpaikoista
4. Kausityön määrä
5. Tietoliikenneverkon kattavuus (nopea tietoliikenneverkko / valokuitu)
6. Vapaaehtoistyön määrä luonnon ja ympäristön hoitoon, kulttuuriympäristön hoitoon
7. Kylän asukasmäärä suhteutettuna talkoolaisten määrään tai vapaaehtoistyön tekijöihin
8. Onko kyläläisillä kohtaamispaikkaa
9. Onko kylällä kyläkoulua
10. Onko kylässä voimassa oleva turvallisuussuunnitelma

Teemojen konkretisointi mittareiksi vaatii kuitenkin vielä jatkotutkimusta.

Maaseutu-ulottuvuuden kytkemisen paremmin osaksi kansallista kestävän kehityksen ohjelmatyötä tarvitaan yhteistyötä ja yhteisiä tavoitteita kestävän kehityksen eri foorumien sekä maaseutupolitiikan suunnittelijoiden ja maaseudun kehittäjien välillä. Yhteistyötä tarvitaan

sekä yhteisten tavoitteiden että indikaattoreiden asettamisessa maaseutunäkökulman huomioon ottamiseksi.

Politiikkasuosituksia validoivassa työpajassa käytiin keskustelua myös ympäristökestävyyden mittareiden tarkastelun tärkeydestä maaseudulla. Työpajassa keskusteltiin myös mahdollisuudesta yhdistää maaseudun kehittämiseen kestävä kehityksen mittareita. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyy merkittäviä tarpeita kerätä jatkossa alueellista tietoa. Myös kuntien hyvinvointikertomukset nähtiin mahdolliseksi tavaksi kerätä jatkossa alueellista tietoa erityisesti sosiaalisen kestävyyden indikaattoreista.

- **Mitä kestävä kehityksen haasteita ja kehittämistarpeita maaseudulla on tunnistettavissa naisnäkökulmasta?**

Naisnäkökulmaa maaseudun kestävään kehitykseen voidaan tarkastella niin kylien käytännön toiminnan, julkisten ohjelmien kuin sukupuolten tasa-arvotavoitteen toteutumisen tasolla. Hankkeessa kerätyssä kyläaineistossa sukupuolten tasa-arvokysymykset eivät nousseet keskeisiksi, mutta eroja naisten ja miesten työllistymisessä ja yrittäjyydessä tuotiin esille.

Seurattaessa Agenda2030-indikaattoreita osa datasta jaotellaan sukupuolen mukaan, mutta jaottelussa ei tehdä eroa erityyppisten alueiden välillä. Tarkemman naisnäkökulman luominen maaseudun kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseen edellyttäisi kerätyn tiedon eriyttämistä kansallista tasoa hienosyisemmin.

Kirjallisuuden perusteella voi todeta, että maaseudun naisten ja tyttöjen sujuva arki ja hyvä elämä rakentuvat erityisesti kestävä kehityksen sosiaalis-kulttuurisen ja taloudellisen osa-alueen varaan, vaikka kestävä kehityksen termiä ei kirjallisuudessa välttämättä esiinny. Naisille tärkeitä taloudellisia ja sosiaalisia teemoja ovat toimeentulo, palvelut, kuten päivähoito ja liikenneyhteydet, sekä koulutus, yhteisöllisyys ja vaikuttamismahdollisuudet. Myös ympäristöllisesti kestävä kehitystä voi pitää maaseudun naisille tärkeämpänä kuin miehille, tosin aineisto tältä osin on rajallinen. **Kun kestävä kehityksen mittaristoja täydennetään erityisillä kylien ja/tai maaseudun mittareilla, kuten tässä raportissa esitetään, aineisto tulee kerätä ja analysoida jaoteltuna sukupuolen ja ikäryhmän perusteella. Sukupuolisensitiivisen seurannan mahdollistamiseksi**

uuden CAP-suunnitelman maaseutukehitystä koskevien osien seurantaindikaattorit tulee jaotella sukupuolen ja ikäryhmän perusteella.

Yksi maaseudun sosiaalisesti kestävästä kehitystä haastava tekijä on naiskato eli vinoutuvan väestökehityksen ongelma. Sen vaikutukset tunnustetaan, mutta vielä ei järjestelmällisesti toimita ongelman ratkaisemiseksi eikä seurata eri keinojen ja toimenpiteiden vaikutuksia erityisesti naisille tärkeisiin maaseudun kestävästä kehityksen osa-alueisiin. Osa tarvittavista toimista on uuden CAP-suunnitelman ulkopuolella, ns. laajan maaseutupolitiikan alueilla. Silti CAP-suunnitelman kautta toteutettavalla maaseutukehityksellä on todella suuri merkitys. Kun maaseutupolitiikkaa ja maaseudun kehittämiseen tähtäviä ohjelmia ja toimenpiteitä valmistellaan, sukupuolivaikutusten arviointi kannattaisi ajoittaa niin, että arvioinnin löydökset voidaan ottaa aidosti huomioon. **Sukupuolivaikutusten arviointi tulee tehdä ennakoiden maaseutupoliittisten kokonaisohjelmien, CAP-suunnitelman erityisesti maaseutukehitystä koskevien toimenpiteiden sekä muiden maaseutuun vaikuttavien politiikkojen ja ohjelmien suunnittelun aikana, ei vasta niiden valmistuttua.** Tällöin voitaisiin puhua sukupuolianalyysistä (englanniksi gender analysis), ei sukupuolivaikutusten arvioinnista (englanniksi gender impact assessment).

Sukupuolinäkökulma maaseudun kestävästä kehitykseen ei ole vain kiintiö, tilasto ja numero, vaan sen tunnistamista ja tunnustamista, että eri ihmisryhmillä on erilainen tapa katsoa asioita sekä lähtötilanteestaan ja ympäristöstään johtuvia erilaisia tarpeita, odotuksia ja valmiuksia.

Maaseutupolitiikan ja maaseudun kehitystoimien suunnittelijoiden sekä maakuntaohjelmien ja kuntastrategioiden ja muiden maaseudun kannalta relevanttien politiikkojen ja ohjelmien valmistelijoiden osaamista sukupuolinäkökulman integroinnissa tulee vahvistaa, koska tällöin politiikat, ohjelmat ja strategiat saataisiin luontevasti tunnistamaan ja käsittelemään eri sukupuolten ja ikäryhmien toiveiden ja tarpeiden eroja sekä vastaamaan niihin. Tämä voisi osaltaan varmistaa, että maaseudun kehitys on kestävää niin miehille kuin naisille ja olla mukana tukemassa kestävästä kehityksen sukupuolten tasa-arvotavoitteen toteutumista (Agenda2030 tavoite 5).

Maaseutupolitiikkaa ja maaseudun kehittämistoimia valmisteltaessa päähuomio on ymmärrettävästi sektorin ja toimenpiteiden sisällössä, ja poikkileikkaavien teemojen käsittely voi tuntua ylimääräiseltä tehtävältä. **Sukupuolten tasa-arvon näkökulmat tulee valtavirtaistaa maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämistyön**

suunnittelussa ja toteutuksessa niin, että niistä tulee poikkileikkaavien teemojen sijaan osa ohjelmien sisältöä. Lisäksi maaseudun kehityksen sukupuolinäkökulmaa ja kestävän kehityksen näkökulmaa ei pitäisi käsitellä erillisinä, vaan yhtenä kokonaisuutena, koska sukupuolten tasa-arvotavoite sisältyy kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Lähteet

Antikainen, J., Kahila, P., Palviainen, S., Pyykkönen, S. ja Yli-Koski, M. (2014), Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 ennakkoarviointi. Maa- ja metsätalousministeriö 2/2014.

Berg A., Lähteenoja S., Ylönen M., Korhonen-Kurki K., Linko T., Lonkila K., Lyytimäki J. ja Salmivaara A., Salo H., Schönach P. ja Suutarinen I. (2019), POLKU2030 – Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi. altioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23/2019.

Euroopan Parlamentti (2017), Mietintö naisista ja heidän asemastaan maaseutualueilla. 2016/2204(INI).

Halonen, M., Sepponen, S., Suominen, F., Moisio, M. ja Hielt, M. (2020), Esiselvitys kansallisen Agenda2030 -tiekartan laadinnasta. Gaia Consulting Oy.

Helminen, V., Nurmio, K. ja Vesänen, S. (2020), Kaupunki-maaseutu-alueuokitus (2018). Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2020.

Helminen, V., Nurmio, K. ja Vesänen, S. (2018), Kaupunki-maaseutu-alueuokitus (2018). Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2020.

Ikonen, H-M. (2018), ”Sitä palkintoo ei ehkä koskaan tule”: Toimijuuden tunnustus ja maaseudun naisyrittäjät. *Sociologia*, 55(2), 115–129.

Ikonen, H.-M. (2013), Epävarma työ, yrittäjätapaisuus ja paikkatunne: Syrjäseudun naisen esimerkki. *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning* 11 (1) – 2013.

Johansson, M. (2016), Young women and rural exodus – Swedish experiences. *Journal of Rural Studies*, 43, 291-300

Juhola, A. (2020), Naisten määrä kunnanvaltuustoissa jumittaa. Blogikirjoitus https://demofinland.org/naisten-maara-kunnanvaltuustoissa-jumittaa-joko-ensi-vuonna-paastaan-yli-40-prosentin/?fbclid=IwAR20E0YanK3PbwErHqNhfkWYftDJ-MofQN3Jmrdw2Mfi_hXfJtDe0zjO_zbY (viitattu 16.6.2021).

Kainuun liitto (2021), Naisnäkökulmaa Kainuuseen. Pilottihankkeen loppuraportti.

Kuhmonen, T., Lehtonen, O., Luoto, I., Lyytimäki, J., Matthies, A.-I., Moisio, S., Sinevaara-Niskanen, H., Teräs, J., ja Vihinen, H. (2020), Maaseutu kestävyysmurroksen tuulenhalkojaksi. Maaseutupolitiikan strategia 2021–2027.

Kuhmonen, T., Luoto, L. ja Turunen, J. (2014), Nuorten tulevaisuuskuvat maaseudun kehittämistyön lähtökohtana. TuTu-julkaisuja 2/2014.

Kuntaliitto (2021), Uusissa valtuutetuissa ennätysmäärä naisia ja kansanedustajia. Tiedote 16.6.2021.

Kuntaliitto (2015), Tehdään maaseutu näkyväksi. Maaseutuvaikutusten arviointi kunnan kehityksen työkaluna. Suomen Kuntaliiton ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän yhteisjulkaisu.

Kattilakoski, M., Husberg, A., Kuhmonen, H., Rutanen, J., Vihinen, H., Töyli, P., Lukkari, T., Osmonen, E., Väre, T. ja Åström C. (2021), Ajassa uudistuva maaseutu: Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021-2027. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2021:12.

Kattilakoski M. ja Sireni, M. (2020), Koettu arjen hyvinvointi ja sen murtumat maaseudun naisten kertomuksissa. Finnish Journal of Rural Studies 1/2020.

Latvakoski, L. (2019), Naiset maaseuduilla. Maaseutupolitiikka. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/paatoksenteontueksi/tietoa/naiset> (viitattu 1.12.2021).

Latvakoski, L. (2019), Osana maaseudun naiskatoa. Blogikirjoitus <https://www.maaseutupolitiikka.fi/blog/osana-maaseudun-naiskatoa>. (viitattu 16.6.2021).

Leppänen, J. (2012), Mother like son? Aspects of parent-child associations in environmentally responsible behavior: generation gap, gender differences, and influence of parents' education. PhD Thesis. University of Jyväskylä.

Lintila, K.-L., (2019), Maaseutupoliittisen keskustelun ykkösaihe: Naiset maaseudulla. Blogikirjoitus. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/blog/maaseutupoliittisen-keskustelun-ykkosaihe-naiset-maaseudulla> (viitattu 16.6.2021).

Luonnonvarakeskus [Luke] (2021), Tilastotietokanta, Maatalous- ja puutarhayritysten työvoima 2000-. http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__02%20Rakenne__04%20Maa-%20ja%20puutarhatalouden%20ty-

ovoima/02a_Maatalous_puutarhayrit_tyov_aikas.px/table/tableViewLayout2/?loadedQueryId=f12a8f3e-c3b8-4640-975f-160b49e38bfe&timeType=item (viitattu 16.6.2021).

Maa- ja metsätalousministeriö [MMM] 2021. Suomen CAP-suunnitelma 2021-2027.

Maa- ja metsätalousministeriö [MMM] (2020), Leader-toimintatavan arviointi. Maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2020:1.

Maa- ja metsätalousministeriö [MMM] (2014), Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020. Maa- ja metsätalousministeriö.

Mustonen, L-K. (2019), Modern 'Land girls' A study of the challenges in modern family farming, entrepreneurship and parenthood in Northern Savonia, Finland. Master Thesis at Lund University.

Novo-Corti, I., Varela-Candamio, L. & García-Álvarez, M.T. (2014), Breaking the walls of social exclusion of women rural by means of ICTs: The case of 'digital divides' in Galician. *Computers in Human Behavior* Vol.30:497-507.

Pitkänen, V. (2021), Ilmassa ristivetoa-hankkeen aineistosta tehty erillisanalyysi. Suullinen tieto.

Pellervon taloustutkimus PTT (2018), Talous, arvot ja sosiaalinen pääoma.

Kattilakoski M. ja Sireni, M. (2020), Koettu arjen hyvinvointi ja sen murtumat maaseudun naisten kertomuksissa. *Finnish Journal of Rural Studies* 1/2020.

Sireni, M. ja Kattilakoski, M. (2019), Visioita älyliikenteestä ja kertomuksia liikkumisen arjesta harvaan asutulla maaseudulla. *Terra*, 131(3), 153-163.

Sireni, M. (2015), Reinventing rural feminities in the post-productivist rural countryside. *Europ. Countrys.* 2015:1.

Sireni, M., Halonen, M., Hannonen, O., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., Kattilakoski, M., Kuhmonen, H., Kurvinen, A., Lemponen, V., Rautiainen, S., Saukkonen P. ja Åström, C. (2017), Maaseutukatsaus 2017. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2017.

Sireni, M. (2017), Naiskadon syyt ja seuraukset. Blogikirjoitus <https://www.maaseutupolitiikka.fi/blog/naiskadon-syyt-ja-seuraukset> (viitattu 16.6.2021).

Statistics Finland (2020), Sustainable development goals. Indicators for Finland. Statistical Annex of the Finnish Voluntary National Report 2020 on the Implementation of Agenda 2020.

STM (2021). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen – tasa-arvon edistäminen osaksi kaikkea toimintaa. Nettijulkaisu https://stm.fi/documents/1271139/5825945/Vavi_verkko.pdf/36a0e420-0f0a-4544-8bcf-8793837a2fcc/Vavi_verkko.pdf?t=1512389343000 (viitattu 2.12.2021).

SYKE (2018), läkkäämmät kantavat nuoria enemmän huolta luonnosta, ilmastonmuutos ja roskaantuminen suomalaisten mielestä suurimmat uhkatekijät. [https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/lakkaammat_kantavat_nuoria_enemmän_huolt\(47263\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/lakkaammat_kantavat_nuoria_enemmän_huolt(47263)) (viitattu 16.6.2021).

Tilastokeskus (2021), Kestävän kehityksen YK-indikaattorit - Agenda 2030. <https://www.stat.fi/tup/kestavan-kehityksen-yk-indikaattorit-agenda2030.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL] (2021), Sukupuolivaikutusten tarkistuslista. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolivaikutusten-arviointi/sukupuolivaikutusten-tarkistuslista> (viitattu 16.6.2021).

Tuuva-Hongisto, S. , Pöysä, V. ja Armila, P. (2016), Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset. Kunnallissalan kehittämissäatiö.

Työ- ja elinkeinoministeriö [TEM] (2014), Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2014.

United Nations [UN] (2020), Global indicator framework for the sustainable development goals and targets of the Agenda for Sustainable Development. E/CN.3/2020. United Nations.

United Nations [UN] (2015), The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations [UN] (2015), Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Epävirallinen käännös. <https://kestavakehitys.fi/docu->

ments/2167391/2186383/Agenda2030_ep%C3%A4virallinen+suomen-
nos.pdf/707fe444-6540-49d6-86a3-fd6bee1cf345/Agenda2030_ep%C3%A4viralli-
nen+suomennos.pdf/Agenda2030_ep%C3%A4virallinen+suomennos.pdf (viitattu
1.12.2021).

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2021a), Kestävän kehityksen tila 2021. Valtioneuvos-
ton kanslia, kestävän kehityksen toimikunta. <https://kestavakehitys.fi/kestavan-kehityksen-seurantakorit> (viitattu 1.12.2021).

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2021b), Hallituksen kestävyystiekartta 2021. Valtioneu-
voston julkaisuja 2021:43.

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2020a), Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityk-
sen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen toimikunta.
Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:7.

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2020b), Suomen Agenda2030-maaraportti 2020. Vol-
untary National Review 2020 FINLAND: Report on the Implementation of the 2030
Agenda for Sustainable Development. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:8.

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2020c), Kestävää kehitystä käytännössä. Kestävän ke-
hityksen yhteiskuntasitoumuksen vuosi 2020. Kestävän kehityksen toimikunta.
[https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Sitoumus2050_Vuosijul-
kaisu_2020_FINAL.pdf/af0a58bb-6f9f-eba4-ea25-27630a1495e4/Sitoumus2050_Vuo-
sijulkaisu_2020_FINAL.pdf?t=1619168013572](https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Sitoumus2050_Vuosijulkaisu_2020_FINAL.pdf/af0a58bb-6f9f-eba4-ea25-27630a1495e4/Sitoumus2050_Vuosijulkaisu_2020_FINAL.pdf?t=1619168013572) (viitattu 2.12.2021).

Valtioneuvosto [VN] (2020,) Valtioneuvoston päätös TEM/2020/21. Valtakunnalliset
alueiden kehittämisen painopisteet 2020-2023. Kestävät ja elinvoimaiset alueet.

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2016a), Suomi, jonka haluamme 2050 — Kestävän ke-
hityksen yhteiskuntasitoumus. Kestävän kehityksen toimikunta. [https://kestavakehi-
tys.fi/sitoumus2050](https://kestavakehitys.fi/sitoumus2050) (viitattu 1.12.2021).

Valtioneuvoston kanslia [VNK] (2016b), Suomi, jonka haluamme 2050 — Kestävän ke-
hityksen yhteiskuntasitoumus. Kestävän kehityksen toimikunta. [https://kestavakehi-
tys.fi/documents/2167391/2186383/FINAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yh-
teiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf/d2d827e7-033a-4d2b-9239-aed6605a12c4/FI-
NAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitou-
mus+20+4+2016.pdf?t=1461841225000](https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/FINAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf/d2d827e7-033a-4d2b-9239-aed6605a12c4/FI-NAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf?t=1461841225000) (viitattu 1.12.2021).

Vihinen, H., Voutilainen, O. ja Muilu, T. (2019), Maaseutuohjelma 2014–2020 Aluelouteen ja työllisyyteen liittyvien toimenpiteiden arviointi. Luke.

Yleisradio [YLE] (2019), Synnytysikäiset naiset kaikkoavat nopeaa tahtia maakunnista – Tutkija: Muutos on ollut todella raju eikä tähän ole herätty [verkkodokumentti]. 31.12.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-11114989> (viitattu 1.12.2021).

Liitteet

1. Kylähaastattelut
2. Haastatellut asiantuntijat
3. Kylien haastattelurunko
4. Työpajoihin osallistuneet

Liite 1. Kylähaastattelut

Kylähaastattelut

18.5.2021	Antskog	Uusimaa	Marja Salenius, pj	Kirsti Wilde, kyläseuran sihteeri, Ulla Korhonen, vpj
17.5.2021	Pohja	Uusimaa	Marianne Liitelä, pj	
20.5.2021	Tapionniemi	Lappi	Marjatta Pekkarinen, pj	
28.5.2021 ja 3.6.2021	Saija	Lappi	Tarmo Yrjänheikki	Erkki Yrjänheikki, pitkäaikainen kyläaktiivi
31.5.2021	Virala	Kanta-Häme	Jyri Vienonen, pj	Ritva Salonen, ent. pj
26.5.2021	Koijärven kylät	Kanta-Häme	Pirjo Poutanen, pj	
21.5.2021	Muurasjärvi	Keski-Suomi	Martti Mäkelä, pj	Minna Turunen, Riitta Heikinpuro, Inkeri Halla-Aho, Tiina Turpeinen, kyläaktiiveja
6.5.2021	Valkola	Keski-Suomi	Juhani Anttonen, pj	Hannu Pohjonainen, vpj, Olli Puttonen, Valkolan Nuorisoseuran pj, Jaana Kiminkinen, Valkolan koulun rehtori

Liite 2: Haastatellut asiantuntijat

Reena Laukkanen-Abbey	Keski-Suomen kyläasiamies
Elina Leppänen	Kanta-Häme/Hämeen kylät
Kaisa-Leena Lintilä	ent. TEM
Tytti Määttä	Harvaan asutun maaseudun verkosto
Anu Nilsson	Uudenmaan kyläasiamies
Tuomas Perheentupa	Suomen Kylät ry
Pirjo Riskilä	Lapin kyläasiamies
Katriina Siivonen	Kestävyyspaneeli
Katriina Soini	Kestävyyspaneeli
Taina Väre	Kuntaliitto
Christell Åström	Maa- ja kotitalousnaiset

Liite 3: Haastattelurunko kylähaastatteluille

TEEMAT

Taustaa kyläsuunnittelusta

1. Kuvailisitteko alkuun lyhyesti, että millainen teidän kylä on ja millaista on elämä siellä? Millainen on kylän nykytilanne? Kertoisitteko omin sanoin, että mikä on kylätoimintanne historia tai lähtökohta ja miten se ohjaa kylän toimintojen suunnittelua?
2. Kertoisitteko lyhyesti roolistasii/roolistanne kylänne toiminnassa?
3. Mitkä ovat kylässänne tärkeimmät suunnittelua ja toimintaa ohjaavat asiakirjat? Mistä ne ovat tulleet, mikä on ollut kimmoke näihin?

Kestävä kehitys

Pohjustus Tarkoitamme kestäväällä kehityksellä laajasti, että miten maaseudulla elämä olisi hyvää ja sujuvaa ja kestävää eri tavoin (taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti). Kestävyydellä tarkoitetaan myös tutkimuksen yhteydessä, että miten varmistaa tulevaisuuden toimintaedellytykset ja asuinedellytykset maaseudulla. Tutkijat kuulostelevat ensin mainitaanko Agenda2030 -ohjelma tai muita ja kysyvät niistä sitten suoraan myöhemmin.

4. *Aluksi keskustellaan kestävä kehityksen asioista ja katsotaan asioita ensin esimerkiksi **taloudellisen kehityksen** kautta, esimerkiksi työpai-
kat, missä kyläläiset käyvät töissä, mitä yrityksiä on, onko työttömiä,
onko nuorille töitä, onko naisille töitä. **Sosiaaliset:** harrastusmahdollis-
suudet, palvelut, julkinen liikenne, onko nuorille harrastuksia, miten
ikäihmisten asiat kylässä on hoidettu, infrastruktuuri, taloudellisen ja
sosiaalisen välissä, missä kunnossa siellä on tiet. Viimeiseksi **ympäris-
töllisesti kestävä kehitys**, voi olla sensitiivinen, onko ollut ympäris-
töön liittyviä asioita, kylässä, esimerkiksi vesistöjen laatu, vesihuolto-
asiat, miten hoidettu, maankäyttö ja kaavoitus. Tontteja, luonnonvarat,
kaivoshankkeet tai muut luonnonvaroihin liittyvät kysymykset. Konkret-
tiaa mihin haluaisi tarttua.*
5. *Voitteko laittaa järjestykseen, että mitkä ovat kylän tulevaisuuden kan-
nalta tärkeimmät asiat? Miten onnistumista voisi mitata?*

Alueellinen ulottuvuus, yhteistyö, maaseutu yleisesti

6. Kuvailisitteko yhteistyötänne muiden kylien kanssa? Miten kuvailisit ja luonnehtisit kylätoiminnan suhdetta a) kunnan kanssa ja b) maakunnan kanssa?

7. **Naisnäkökulma aiemmin läpileikkaavasti: Onko naisten ja miesten välillä eroa siinä, mitä asioita kylän kehittämisessä pidetään tärkeänä?** (Tarkentavia kysymyksiä: Jos on, voitteko antaa esimerkkejä? Ovatko naiset mielestänne kiinnostuneempia ympäristöasioista kuin miehet? Maaseudun naiskadosta puhutaan paljon, Mitkä asiat kylässä tai kunnassa tai maakunnassa saisivat nuoria naisia pysymään tai palaamaan maaseudulle tai kokonaan uusia asukkaita, myös naisia, muuttamaan maaseudulle? Miten näette naisnäkökulman maaseudun kehittämisessä sekä kestävän kehityksen tavoitteissa, sujuvan arjen ja hyvän elämän teemoissa? Mitkä teemat ja haasteet koskettavat erityisesti maaseudun naisia?)

Riippuen haastateltavien valmiuksista vastata (esimerkiksi laajan katsantokannan tai oman työn kautta) riippuen kysytään myös:

8. Mitä kestävä kehitys mielestänne tarkoittaa maaseudulla? Mitä haasteita ja kehittämistarpeita siihen mielestänne liittyy? Mitkä osa-alueet (taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen ovat tärkeimpiä? Mitkä ovat keskeiset asiat, joita pitäisi kehittää, jotta maalla asuvien elämä olisi sujuvampaa?
9. Mikä on teidän näkemyksenne siitä, miten hyvin kylät ja maaseutu (asiat, tarpeet, kestävä kehitys) näkyvät a) kuntien ja b) maakuntien strategioissa ja suunnittelussa? (esimerkiksi kaavoitus) (Keitä teidän mielestänne meidän kannattaisi haastatella aiheesta kunnassanne ja maakunnassanne?) Mistä saatte parasta tukea teidän kylätoiminnalle? (esimerkiksi kunnat, maakunnat, Leader)
10. Onko vielä jotain mitä emme ole kysyneet, mikä on tärkeä teema maaseudulla elämisen ja asumisen mahdollisuuden varmistamiseen tulevaisuudessa, jonka toivoisitte, että otamme tutkimuksessamme huomioon?

Liite 4. Työpajoihin osallistuneet

Työpaja Maaseutuparlamentissa 29.9.2021

Riskilä Pirjo	Kylätoiminta / Lappi
Arpala Eeva	Leader-ryhmä / Aisapari
Vainio-Mattila Birgitta	MMM
Vanttinen Anne	Leader-ryhmä / Rajupusu
Rämä Tanja	Kylätoiminta / Keski-Suomi
Veistola Tapani	SLL
Sihvola Auli	MMM
Hanhijärvi Jani	Kylätoiminta / Pirkankylät
Nilsson Anu	Kylätoiminta / Uusimaa
Simuna Erja	Leader-ryhmä / Nouseva rannikko-seutu
Koski Jenni	Suomen Yrittäjäopisto
Mäkelä Martti	Yrittäjä
Innanen Marja	VNK
Karjalainen Leena	Leader-ryhmä / Jyväskylän seutu
Räsänen Mauri	ELY-keskus
Kallioinen Tuula	Leader-ryhmä / Lounaplussa
Äijälä Katja	Kunta / Trevola
Ahola Elina	Leader-ryhmä / Peräpohjola
Peltoniemi Katja	Kunta / Seinäjoki
Yli-Hynnilä Reetta	Kunta / Kurikka

Työpaja 23.11.2021

Rämä Tanja	Keski-Suomen Kylät ry
Kurikka Päivi	Kuntaliitto
Hoffren Jukka	Tilastokeskus
Nilsson Anu	Uudenmaan Kylät ry
Kattilakoski Mari	Itä-Suomen yliopisto
Leppänen Elina	Hämeen Kylät ry
Perheentupa Tuomas	Suomen Kylät ry
Rutanen Juha	MANE:n TUUMA-verkosto
Laukkanen-Abbey Reena	Keski-Suomen Kylät ry
Vihinen Hilikka	Luonnonvarakeskus Luke